

VATT-TUTKIMUKSIA
50
VATT-RESEARCH REPORTS

Jouko Kajanoja

LASTEN PÄIVÄHOITO
INVESTOINTINA

Valtion taloudellinen tutkimuskeskus
Government Institute for Economic Research
Helsinki 1999

ISBN 951-561-266-7

ISSN 0788-5008

Valtion taloudellinen tutkimuskeskus

Government Institute for Economic Research

Hämeentie 3, 00530 Helsinki, Finland

Email: jouko.kajanoja@vatt.fi

J-Paino Oy

Helsinki, helmikuu 1999

KAJANOJA: JOUKO LASTEN PÄIVÄHOITO INVESTOINTINA (CHILD DAY CARE AS AN INVESTMENT). Helsinki, VATT, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Government Institute for Economic Research, 1999, (B, ISSN 0788-5008, No 50). ISBN 951-561-266-7.

Tiivistelmä: Tutkimuksessa kartoitetaan lasten päivähoiton vaikutusta kansantalouteen ja julkiseen talouteen vertailemalla ”päivähoitoyhteiskuntaa” ja ”kotihoitoyhteiskuntaa”. Laskelmissa otetaan huomioon päivähoiton kustannukset ja päivähoiton vaikutukset työvoiman tarjontaan sen ”vapauttaessa” vanhempia lasten kotihoitosta työelämään. Päivähoiton aiheuttama työn tarjonnan lisäys lisää kansantuloa. Laskelmissa otetaan huomioon päivähoitoikäisen lapsen työssäkäyvän vanhemman vapaa-ajan menetys verrattuna kotona lasta hoitavaan. Laskelmien mukaan päivähoito on kansantaloudellisesti kannattavaa.

Julkinen tuki kattaa suurimman osan päivähoiton kustannuksista. Tulopuolella julkisessa taloudessa näkyvät päivähoiton aiheuttamasta työssäkäynnistä johtuvat verotulot ja sosiaalimenojen vähennykset. Päivähoito tuottaa laskelmien mukaan todennäköisimmin ylijäämää julkiselle taloudelle.

Tutkimus osoittaa, että valinnalla kotihoiton ja päivähoiton välillä on suuri taloudellinen merkitys. Tutkimus antaa uudella tavalla tukea sosiaalisen pääoman käsitteen ydinajatukselle sosiaalisten tekijöiden merkityksestä talouden kehitykselle. Panostukset julkisiin palveluihin voivat olla investointeja.

Asiasanat: Lasten päivähoito, kansantalous, julkinen talous, sosiaalinen pääoma.

Abstract: The study explores the effects of child day care on the economy and public finances by comparing ”day care societies” with ”home care societies”. The costs of day care and the effects of day care on labour supply and hence on national income are estimated. Child day care increases labour supply by releasing parents to the labour market. The estimations include the loss of leisure of an employed mother compared with a full-time mother. According to the computations child day care increases national income.

Public subsidies cover most of the costs of child day care. Subsidies are on the debit side in public finances. The tax revenues of increased employment and the reductions of public social expenditure are on the credit side. According to the computations subsidised child day care may have a positive impact on public finances.

The study indicates great economic relevance of the choice between child day care and home care. The study lends support to the core idea of the concept of social capital. Social factors have economic relevance. Input into public social services may be a beneficial investment in an economic sense.

Key words: Child day care, economy, public finances, social capital

Esipuhe

Lasten päivähoito on yksi modernin hyvinvointiyhteiskunnan keskeisistä palveluista. Päivähoito on viimeksi kuluneiden parinkymmenen vuoden aikana laajentunut merkittävästi maassamme. 1990-luvulla päivähoidosta on tehty subjektiivinen oikeus. Päivähoidon julkinen tuki on huomattava, maksut kattavat vain viitisentoista prosenttia päivähoidon noin 7 miljardin markan kokonaiskustannuksista. Kuitenkin päivähoidon yhteiskuntataloudellinen analyysi on ollut toistaiseksi varsin vähäistä.

Tässä tutkimuksessa on kehitetty laskentamalli, jolla voidaan selvittää päivähoidon yhteiskuntataloudellista kannattavuutta erilaisissa esimerkkitalanteissa.

Tutkimus keskittyy päivähoidon taloudellisiin vaikutuksiin. Tehostaessaan kansantaloudessa työnjakoa ja voimavarojen käyttöä päivähoito voi - siitä huolimatta, että sitä tuetaan vahvasti verovaroin - olla kansantalouden tehokkuuteen myönteisesti vaikuttava tekijä. Päivähoidolla on kuitenkin myös muita yhteiskunnallisia ulottuvuuksia. Hyvä päivähoito voi, paitsi kannustaa molempien vanhempien täysipainoista osallistumista työelämään, myös tukea lasten hyvinvointia ja kehitystä. Kysymys on tällöin päivähoidon laadusta, jonka käsittely tässä tutkimuksessa jää kirjallisuusreferaattien varaan.

Selvittäessään niitä osatekijöitä, joista päivähoidon yhteiskunnalliset hyödyt ja kustannukset syntyvät, tutkimus samalla osoittaa, miten monitahoisesta asiasta on itse asiassa kysymys. Suomi kuuluu muiden Pohjoismaiden kanssa maihin, joissa naisten työssäkäynti ja siksi päivähoitokin on jo pitkään ollut moniin muihin maihin verrattuna korkea. Tutkimuksen tekijä, tri. Jouko Kajanoja korostaakin sitä, että lasten vanhempien työssäkäyntiä suosiva sosiaalinen normisto muodostaa meillä jo tärkeän osan yhteiskunnan perustoimintamekanismia - sosiaalista pääomaa. Näkökulma on talouden tutkimuksessa uusi. Päivähoidon taloudesta kaivataan siten myös jatkotutkimuksia. Lisäksi kaivataan tutkimusta siitä, millaiset järjestelyt parhaiten kehittävät lapsen inhimillistä pääomaa eli lapsen luovuutta, taitoja ja kokemuksia tulevaa elämää varten ja millaiset järjestelyt edistävät yhteistyön, sosiaalisuuden, suvaitsevaisuuden ja yhteenkuuluvuuden kulttuuria ja muita tärkeitä sosiaalisen pääoman muotoja. Pitkäjänteiset seurantatutkimukset voisivat nostaa tästä asiasta käytävän keskustelun uudelle tasolle.

Kiitämme sosiaali- ja terveysministeriötä, joka on osallistunut tutkimuksen rahoittamiseen.

Helsingissä 1. helmikuuta 1999

Reino Hjerppe

Saatteeksi

Tutkimusta varten perustettiin sosiaali- ja terveysministeriön toimesta neljä kertaa kokoontunut johtoryhmä puheenjohtajana Rolf Myhrman ja jäseninä Martti Lähteinen, Pekka Rissanen, Juho Saari, Riitta Sääntti ja Matti Virén. Johtoryhmän jäsenet ovat myös kokousten ulkopuolella antaneet tietoja, lähdeviitteitä ja kommentteja. Niitä ovat lisäksi antaneet seuraavat henkilöt: Anu Muuri, Hannu Valtonen, Juhani Lehto Stakesista, Päivi Keinänen, Hannele Sauli ja Hannu Pääkkönen Tilastokeskuksesta, Leena Piekkola, Yrjö Lahtinen ja Juha Lappalainen Kuntaliitosta, Seija Ilmakunnas Palkansaajien tutkimuslaitoksesta, Anna-Leena Välimäki Mannerheimin Lastensuojeluliitosta, Lauri Kajanoja Helsingin yliopistosta ja Mia Hakovirta Turun yliopistosta.

Valtion taloudellisessa tutkimuskeskuksessa kokoontui ryhmä Reino Hjerppe, Matti Virén, Jaakko Kiander, Kalevi Luoma ja Heikki Viitamäki useaan kertaan käsittelemään tutkimuksen käsikirjoitusta ja monet työtoverini VATT:ssa ovat antaneet tärkeitä kommentteja ja tietoja. Projektin vastuuhenkilönä VATT:ssa on ollut Matti Virén.

Kiitän lämpimästi kaikkia edellä mainittuja.

Jouko Kajanoja

Sisällys

1 Yhteenveto	1
2 Johdanto	9
2.1 Päivähoidon historia	9
2.2 Päivähoidon julkinen tuki	12
2.3 ”Päivähoitoyhteiskunta”	13
2.4 Tutkimuksen kysymyksenasettelu	15
3 Aikaisemmat laskelmat	17
3.1 Elfvingssonin ja Zeijlonin laskelma	17
3.2 Elfvingssonin ja Zeijlonin laskelmaan kohdistettua kritiikkiä	19
3.3 Holmgrenin, Lantzin ja Nordströmin laskelma	19
3.4 Ellalan laskelma	20
3.5 Yhteenveto	22
4 Laskelman perusteet	23
4.1 Kustannukset	23
4.2 Kansantulon lisäys	27
4.3 Verotulojen lisäys ja julkisten menojen vähennys	30
5 Vaikutus työssäkäyntiin	35
5.1 Vanhempi kotona - lapset kunnallisessa päivähoidossa	36
5.2 Vanhemmat työssä – lapset eivät kunnallisessa päivähoidossa	36
5.3 Vaihtoehtoinen laskelma syrjäyttämisestä	45
5.4 Vaihtoehtoinen palkkataso	46
5.5 Tuen suuruuden vaikutus	48
6 Vaikutus vapaa-aikaan ja kotitaloustyöhön	49
6.1 Kotitaloustyö	49
6.2 Ostot markkinoilta	51
6.3 Vapaa-aika	51

7 Vaikutus myöhempään työssäkäyntiin	57
7.1 Paluu työmarkkinoille	57
7.2 Työkatkoksen vaikutus työhön	66
8 Yhteenveto laskennallisista vaikutuksista	69
8.1 Kansantalous	69
8.2 Julkinen talous	76
8.3 Kuntatalous	80
9 Päivähoito yhteiskunnallisena kysymyksenä	83
9.1 Lapsen kehitys	83
9.2 Vaikutukset inhimilliseen ja sosiaaliseen pääomaan	84
9.3 Kokonaiskehikko	85
9.4 Subjektiivinen oikeus	86
Lähteet	89
Liitteet	97
Liite I: Kansantalouden laskelmat taulukkoina kuviot 9 - 11	97
Liite II: Julkisen talouden laskelmat taulukkoina kuviot 12 - 15	98
Liite III: Herkkyysanalyysit - kansantalous	99
Liite IV: Herkkyysanalyysit - julkinen talous	101
Liite V: Oletukset työvoiman kysynnän ja tarjonnan sekä päivähoiton julkisen tuen keskinäisestä sopeutumisesta	103
Liite VI: Taulukkolaskennan laskentakaaviot	106
Liite VII: Kuviot 1 - 8 taulukkomuodossa	109
Liite VIII: Regressiolaskelmat	112
Liite IX: Vaikutus kuntatalouteen	113

Kuviot

Kuvio 1: Julkisesti tuetun päivähoiton yhteys päivähoitoikäisten lasten äitien työssäkäyntiin	38
Kuvio 2: Julkisesti tuettujen päivähoitopaikkojen, naisten työllisyyden ja kotitaloustyötä tekevien määrät vuosina 1970 - 1996	41
Kuvio 3: Julkisesti tuetun päivähoiton yhteys 35 - 39-vuotiaiden naisten työhön osallistumiseen	58
Kuvio 4: Julkisesti tuetun päivähoiton yhteys 40 - 44-vuotiaiden naisten työhön osallistumiseen	59
Kuvio 5: Julkisesti tuetun päivähoiton yhteys 45 - 49-vuotiaiden naisten työhön osallistumiseen	60
Kuvio 6: Julkisesti tuetun päivähoiton yhteys 50 - 54-vuotiaiden naisten työhön osallistumiseen	61
Kuvio 7: Julkisesti tuetun päivähoiton yhteys kotitaloustyötä tekevien vanhempien osuuteen perheissä, joissa ei ole alle 18-vuotiaita lapsia	62
Kuvio 8: Julkisesti tuetun päivähoiton yhteys kotitaloustyötä tekevien osuuteen lapsettomissa perheissä	63
Kuvio 9: Päivähoiton vaikutus kansantalouteen - vapaa-ajalla ei ole arvoa	74
Kuvio 10: Päivähoiton vaikutus kansantalouteen - lyhennetty työaika	75
Kuvio 11: Päivähoiton vaikutus kansantalouteen - vapaa-ajalla on työn arvo	75
Kuvio 12: Päivähoitopaikan vaikutus julkiseen talouteen - normaali työaika, julkisesti tuettu päivähoito ei syrjäytä yksityistä	78
Kuvio 13: Päivähoitopaikan vaikutus julkiseen talouteen - lyhennetty työaika, julkisesti tuettu päivähoito ei syrjäytä yksityistä	78
Kuvio 14: Päivähoitopaikan vaikutus julkiseen talouteen - normaali työaika, julkisesti tuettu päivähoito syrjäyttää 50 prosenttisesti yksityistä	79
Kuvio 15: Päivähoitopaikan vaikutus julkiseen talouteen - lyhennetty työaika, julkisesti tuettu päivähoito syrjäyttää 50 prosenttisesti yksityistä	79
Kuvio 16: Palkan, päivähoiton jälkeisen työssäkäynnin ja vapaa-ajan arvon vaikutus päivähoiton kansantaloudelliseen tuottoon	99
Kuvio 17: Palkan ja päivähoitossa olevien lasten lukumäärän vaikutus päivähoiton kansantaloudelliseen tuottoon	100
Kuvio 18: Palkan, päivähoiton jälkeisen työssäkäynnin ja siirtymän vaikutus päivähoiton edullisuuteen julkisen talouden kannalta	101
Kuvio 19: Palkan ja päivähoitossa olevien lasten lukumäärän vaikutus päivähoiton edullisuuteen julkisen talouden kannalta	102
Kuvio 20. Työvoiman kysynnän sopeutuminen työvoiman tarjontaan	104

Taulukot

Taulukko 1:	Kansantaloudellinen peruslaskelma	2
Taulukko 2:	Kansantaloudellisessa edullisuusvertailussa käytetyt vaihtoehdot	3
Taulukko 3:	Julkista taloutta koskeva peruslaskelma	5
Taulukko 4:	Yhteenveto julkista taloutta koskevista vaihtoehtolaskelmista	6
Taulukko 5:	Päivähoitopaikat pohjoismaissa	10
Taulukko 6:	Kuviot 9 - 11 taulukkomuodossa	97
Taulukko 7:	Kuviot 9 - 11 taulukkomuodossa, paitsi että työkatkoksen vaikutusta ei ole otettu huomioon	97
Taulukko 8:	Kuviot 12 - 15 taulukkomuodossa	98
Taulukko 9:	Kuviot 12 - 15 taulukkomuodossa, paitsi että työkatkoksen vaikutusta ei ole otettu huomioon	98
Taulukko 10:	Kuvio 1 taulukkomuodossa: julkisesti tuetun päivähoidon yhteys päivähoitoikäisten lasten äitien työssäkäyntiin	109
Taulukko 11:	Kuvio 12 taulukkomuodossa: päivähoitopaikkojen, naisten työllisyyden ja kotitaloustyötä tekevien määrät Suomessa vuosina 1970 - 1996	110
Taulukko 12:	Kuviot 3 - 6 taulukkomuodossa	111
Taulukko 13:	Kuviot 7 - 8 taulukkomuodossa	111
Taulukko 14:	Kuvioiden 1 - 8 regressiolaskelmat	112
Taulukko 15:	Kuviot 12 - 15 taulukkomuodossa kuntatalouden osalta	113
Taulukko 16:	Kuviot 12 - 15 taulukkomuodossa kuntatalouden osalta paitsi, että työkatkoksen vaikutusta ei ole otettu huomioon	113

1 Yhteenveto

Tutkimuksessa tarkastellaan lasten päivähoitoa kansantaloudellisena ja julkistaloudellisena kysymyksenä. Päivähoitoa tarkastellaan rakenteellisena valintana suppean ja laajan päivähoitojärjestelmän välillä. Euroopassa laajaa päivähoitojärjestelmää edustavat pohjoismaat ja suppeaa esimerkiksi Saksa, Hollanti ja Englanti.

Tutkimus osoittaa kolme tärkeää asiaa.

- Päivähoitoa suosiva yhteiskunta osoittautuu kansantuloa lisääväksi ja todennäköisesti julkisessa taloudessa ylijäämää tuottavaksi.
- Sosiaalipolitiikka voi olla taloudellisesti edullinen investointi.
- Sosiaalinen pääoma, tässä tapauksessa pienten lasten vanhempien työssäkäyntiä suosiva sosiaalinen normi, on tärkeä talouden tehokkuuden selittäjä.

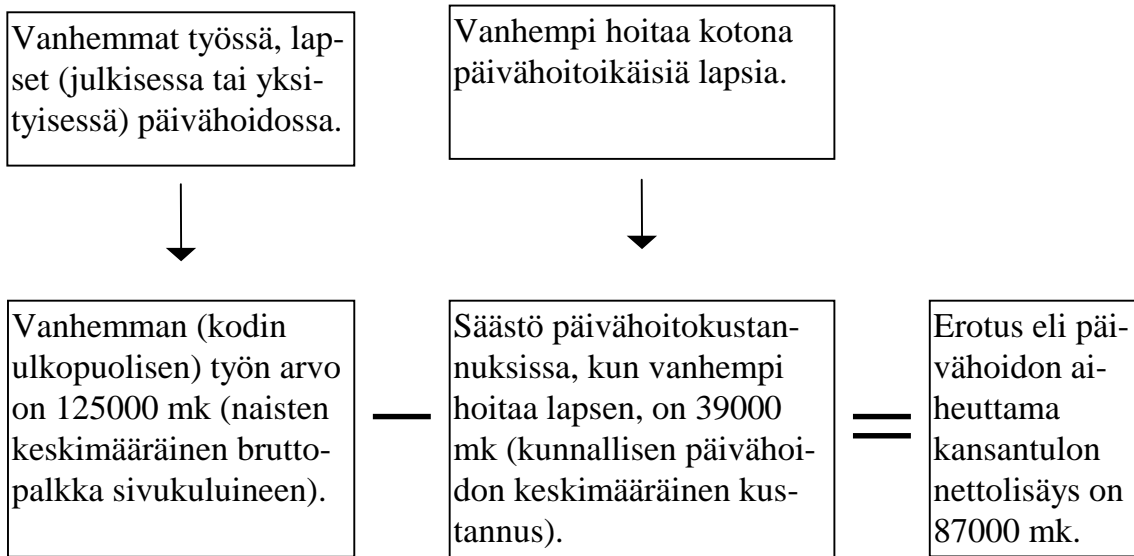
Päivähoidon tärkein kustannuserä ovat päivähoiton käyttö- ja pääomakustannukset. Päivähoidon tärkein tuottoerä on päivähoiton ansiosta työhön menevien vanhempien työn arvo.

Kansantaloudessa lasten päivähoiton merkittävin vaikutus syntyy työnjaon ja erikoistumisen seurauksena. Päivähoidossa on keskimäärin viisi lasta yhtä päivähoitossa työskentelevää kohti.¹ Kotona on yleensä yksi tai kaksi lasta yhtä vanhempaa kohti. Päivähoidon tehokkuushyödyt ovat siis suuret. Lisäksi päivähoito mahdollistaa pienten lasten vanhempien (yleensä äidin) osallistumisen koulutukseen ja tietotaitoaan vastaaviin työtehtäviin. Voimavarojen kohdentuessa aiempaa tehokkaammin talous kasvaa.

Laskelmassa verrataan päivähoiton markkinoille ”vapauttaman” työn arvoa päivähoiton kustannuksiin. Voidaan puhua päivähoiton aiheuttamasta lisätyöllisyysasteesta päivähoiton tuodessa pienten lasten vanhempia työmarkkinoille. Työllisyysasteen nousun tuottamaa lisäarvoa verrataan päivähoiton sitomien voimavarojen arvoon. Työn arvoa mitataan työstä maksettavalla palkalla. Päivähoidon sitomien voimavarojen perusmittarina käytetään kunnallisen päivähoiton kustannuksia. Laskelman perusajatusta havainnollistetaan taulukossa 1.

---

¹ Henkilökulut ratkaisevat päivähoitoon uhrattavien voimavarojen suuruuden, sillä niiden osuus päiväkotien kustannuksista on noin 80 prosenttia pääoma- eli tilakustannusten osuuden jäädessä noin 15 prosenttiin.

Taulukko 1 Kansantaloudellinen peruslaskelma²

Laskelmissa päivähoidon kustannuksina käytetään kunnallisen päivähoidon kustannuksia. Kansantaloudellisen laskelman kannalta on kuitenkin yhdenmukaista, onko päivähoidon kustannukset yksityisistä vai julkisista ja tuetaanko päivähoidon kustannuksia verovaroin vai ei.

Päivähoidon kansantaloudellista edullisuustarkastelua testattiin taulukon 2 mukaisesti.

² Laskelmissa kaikki luvut on laskettu yhtä päivähoidopaikkaa kohti vuodessa vuoden 1996 luvuilla. Yksi päivähoidopaikka "vapauttaa" työhön 0,83 vanhempaa. Luku tulee siitä, että päivähoidoikäisten (1 - 6 vuotiaiden) lasten vanhemmilla on keskimäärin 1,2 päivähoidoikäistä lasta, joille kaikille täytyy järjestää päivähoidon, jotta vanhemmat voisivat mennä työhön. Tarkalleen sanottuna keskiarvoluku 1,2 kuvaa päivähoidoikäisten lasten keskimääräistä lukumäärää sellaisissa perheissä, joissa on päivähoidoikäinen lapsi mutta ei alle vuoden ikäistä lasta. Perheet, joissa on alle vuoden ikäinen lapsi, on laskettu pois, koska tällöin vanhemman oletetaan hoitavan kotonaan perheen päivähoidoikäisiä lapsia samalla kun hän hoitaa alle vuoden ikäistä lasta.

Taulukko 2 Kansantaloudellisessa edullisuusvertailussa käytetyt vaihtoehdot

VAIHTO-EHTO-MUUTTUJA	PERUSLASKELMA	VAIHTOEHTOINEN LASKELMA
Palkkataso	Naisten keskipalkka (9514 mk/kk)	Naisten palkkajakauman alapää (8000 mk/kk) ³
Työaika	Normaali työaika	Lyhennetty työaika (6 t/p)
Vapaa-ajan menetys ⁴	Ei oteta huomioon	Menetetyn vapaa-ajan tunnille annetaan työtunnin arvo
Työkatkoksen vaikutus	Oletetaan, ettei kotihoidon aiheuttama työkatkos vaikuta työn arvoon.	Oletetaan, että kotihoidon aiheuttama työkatkos heikentää työn arvoa 3 %:lla.
Vaikutus myöhempään työssäkäyntiin	Oletetaan, ettei kotihoidon ja päivähoiton välisellä valinnalla ole vaikutusta vanhempien myöhempään työssäkäyntiin.	Oletetaan, että neljännes tai puolet niistä, jotka jäävät kotiin hoitamaan päivähoitoikäisiä lapsia, eivät palaa työhön lasten ohitettua päivähoitoian. ⁵

Pienimmillään päivähoiton kansantaloudellinen hyöty on silloin, kun palkkatasona käytetään naisten palkkajakauman alapään palkkaa ja menetetylle vapaa-ajan tunnille annetaan työtunnin arvo eikä työkatkoksen vaikutusta eikä vaikutusta myöhempään työssäkäyntiin oteta huomioon. Silloin laskennallinen nettohyöty on 38000 markkaa vuodessa. Päivähoitoon sijoitetut voimavarat tulevat takaisin kaksinkertaisina. Suurimmillaan kansantaloudellinen hyöty on silloin, kun oletetaan naisten keskipalkka, normaali työaika, vapaa-ajan menetystä ei oteta huomioon,

³ Yksityisen ja julkisen sektorin pienipalkkaisimpien suurten ammattiryhmien naisten keskimääräinen kokoaikaisen työn kuukausipalkka oli vuonna 1996 noin 8000 markkaa. Laskelmissa käytetään lisäksi 6400 markan kuukausipalkkaa, kun naisten palkkajakauman alapään palkka yhdistetään lyhennettyyn työaikaan. Laskelmiin sisältyy myös herkkyystarkastelu, jossa palkat vaihtelevat välillä 0 - 20000 markkaa kuukaudessa.

⁴ Työssä käyvän vanhemman vapaa-ajan menetys verrattuna kotona lapsia hoitavaan vanhempaan.

⁵ Tuntuu epäilemättä epärealistiselta olettaa, että neljännes tai puolet kotiin päivähoitoikäistä lasta hoitamaan jääneistä jää pysyvästi kotiin. Suomessa lähes kaikki palaavat työelämään, vaikka ovatkin hoitaneet lapsia kotona heidän ollessaan päivähoitoikäisiä. Kansainvälisessä vertailussa tilanne on kuitenkin toinen. Suppean päivähoitojärjestelmän maissa monet jäävät kotiäideiksi lasten ohitettua päivähoitoian. Kun tässä tutkimuksessa vertaillaan rakenteellista valintaa suppean ja laajan päivähoitojärjestelmän välillä, on järkevää laskea vaihtoehtolaskelmana pysyvän kotiinjäämisen vaikutuksia.

mutta mukaan lasketaan työkatkoksen vaikutus ja vaikutus myöhempään työssäkäyntiin. Silloin laskennallinen nettohyöty on 286000 markkaa vuodessa. Päivähoitoon sijoitetut voimavarat tulevat takaisin seitsenkertaisina.

* * *

Miksi julkinen valta tukee lasten päivähoitoa? Eikö olisi tehokkaampaa antaa vanhempien maksaa itse päivähoiton kustannukset?

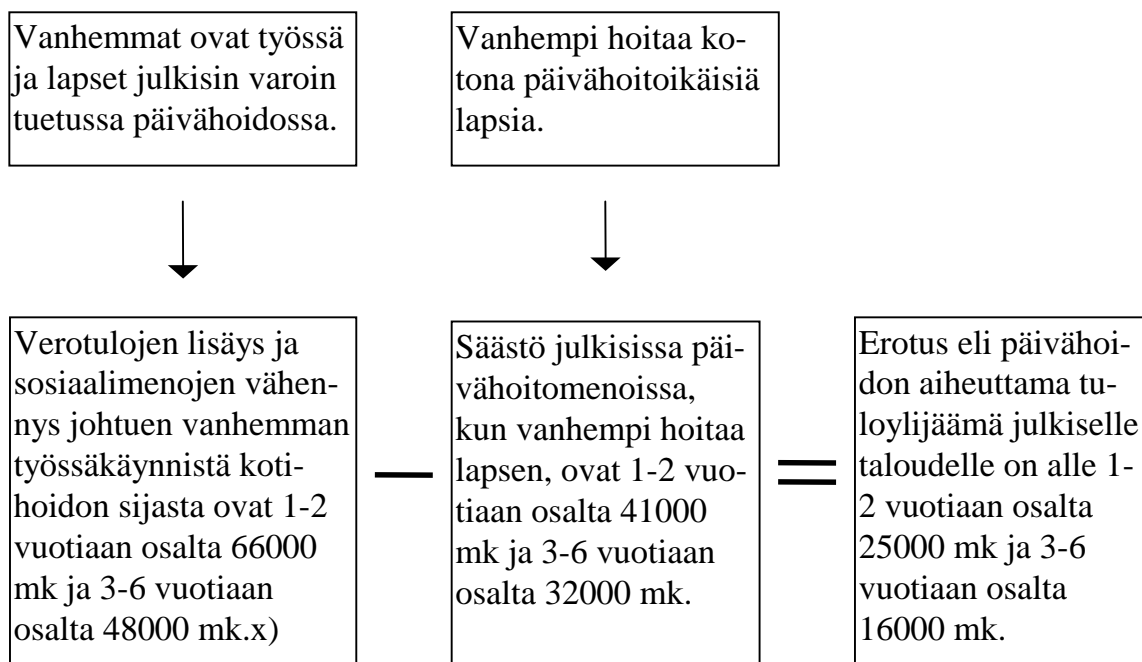
Vertailut osoittavat, että julkinen tuki laajentaa päivähoitoa eikä välttämättä syrjäytä päivähoiton yksityistä järjestämistä. Syrjäyttämällä tarkoitetaan sitä, että julkisesti tuetun päivähoiton vaihtoehtona ei ole vanhemman jääminen kotiin hoitamaan päivähoitoikäistä lasta. Sen sijaan perhe järjestää päivähoiton perheen omin varoin vanhempien jatkaessa työssäkäyntiä.

Päivähoiton julkinen tuki houkuttelee vanhempia työmarkkinoille. Tämä vähentää syrjäyttävää vaikutusta. Syrjäyttävää vaikutusta vähentää edelleen se, että korkea veroaste luo kotihoitoa suosivan kiilan verottoman kotitaloustyön ja verollisen markkinatyön välille. Päivähoiton yksityistä järjestämistä ja siten syrjäyttävää vaikutusta vähentävät vielä päivähoitomarkkinoihin liittyvät monet ongelmat ja pienten lasten hoitotapaan kohdistuvat sosiaaliset normit. Siellä missä ei ole laajaa julkisesti järjestettyä ja tuettua päivähoitoa, sosiaaliset normit suosivat pienten lasten äitien jäämistä kotiin.

Päivähoiton tuki rahoitetaan veroilla. Verotuksen kiristymisellä on haitallisia kansantaloudellisia ja julkistaloudellisia vaikutuksia. Lasten päivähoiton tuki ei kuitenkaan välttämättä kiristä verotusta. Tutkimuksessa tehdyt laskelmat ja tutkimuksessa esiteltyt aiemmat tutkimustulokset ja viittaavat siihen, että päivähoiton tuki saattaa tuottaa julkiselle taloudelle ylijäämää ja siten alentaa veroastetta. Tämä johtuu veropohjan laajenemisesta eli päivähoiton työmarkkinoille 'vapauttamien' vanhempien maksamista verotuloista. Kysymys tuen vaikutuksesta julkiseen talouteen ja verotukseen jää kuitenkin monista epävarmuustekijöistä johtuen avoimeksi.

Julkista taloutta koskevassa laskelmassa verrataan päivähoiton julkiselle taloudelle aiheuttamia nettomenoja päivähoiton työmarkkinoille vapauttamasta työstä perittäviin verotuloihin ja työtulojen aiheuttamiin vähennyksiin julkisissa sosiaalimennoissa.

Taulukko 3 Julkista taloutta koskeva peruslaskelma

x) Ero johtuu 1-2 vuotiaiden osalta maksettavasta kotihoidon tuesta. Toisin sanoen kun perhe valitsee päivähoiton kotihoidon sijasta, on valinnan kotihoidon tuen menoja vähentävä vaikutus keskimäärin noin 18000 markkaa vuodessa päivähoitopaikkaa kohti.

Julkisin varoin tuettu päivähoito tuottaa laskelman mukaan julkiselle taloudelle ylijäämää.

Mikäli kuitenkin julkisesti tuettu päivähoito syrjäyttää suuressa määrin päivähoidon yksityistä järjestämistä, saattaa päivähoito tuottaa julkiselle taloudelle alijäämää. Jos oletetaan, että joka toinen kunnallinen päivähoitopaikka syrjäyttää päivähoiton yksityisen järjestämisen ilman julkista tukea, tulee päivähoito julkiselle taloudelle ylijäämää tuottavaksi noin 10000 markan kuukausipalkan yläpuolella.

Luvussa 5.2 eritellyin perustein voidaan arvioida, että vaihtoehtolaskelmassa oletettu 50 prosentin syrjäyttämisaikutus haarukoi riskirajaa, jota suurempi syrjäyttävä vaikutus ei ainakaan ole.

Kun otetaan huomioon taulukossa 2 esitetyt vaihtoehtomuuttujat ja syrjäyttämisaikutus, saadaan seuraavan taulukon mukaiset vaikutukset julkiseen talouteen.

Taulukko 4 Yhteenveto julkista taloutta koskevista vaihtoehtolaskelmista

PÄIVÄHOIDON NETTOVAIKUTUS JULKISEEN TALOUTEEN MARKKAA / VUOSI / PÄIVÄHOITOPAikka VUODEN 1996 TASOLLA	Julkistaloudellinen hyöty pienimmillään (palkkajakauman alapään mukainen palkka, lyhennetty työaika eikä työkatkoksen vaikutusta eikä vaikutusta tulevaan työssäkäyntiin oteta huomioon)	Julkistaloudellinen hyöty suurimmillaan (naisten keskipalkka, normaali työaika ja työkatkoksen vaikutus sekä vaikutus tulevaan työssäkäyntiin otetaan huomioon)
1-2 vuotiaat, ei syrjäyttävää vaikutusta	+ 8000	+ 102000
3-6 vuotiaat, ei syrjäyttävää vaikutusta	- 1000	+ 93000
1-6 vuotiaat, 50%:n syrjäyttävä vaikutus ⁶	- 19000	+ 30000

Kun syrjäyttämisaikutusta ei oleteta, on päivähoiton merkitys julkiselle taloudelle rasittavimmillaan suunnilleen nolla eli päivähoitosta koituvat tulot ja menovähennykset vastaavat sen nettokustannuksia julkiselle taloudelle. Enimmillään päivähoiton nettovaikutus on 102000 markkaa ylijäämää. Se on noin kolminkertainen verrattuna julkisen vallan panokseen (joka on 32000 - 41000 markkaa lapsen iästä riippuen). Mikäli oletetaan 50 %:n syrjäyttämisaikutus, on alijäämä enimmillään 19000 mk ja ylijäämä enimmillään 30000 mk.

Tutkimuksessa laskettiin julkistaloudellisten vaikutusten jakautuminen kuntien ja muun julkisen talouden kesken. Laskelma kuvaa yksittäisen kunnan tilannetta sen ratkaistessa, minkä tasoista päivähoitoa se ylläpitää säädösten asettamien minimien puitteissa.

Kuntataloudelle päivähoito aiheuttaa yleensä selvästi enemmän menoja kuin tuloja ja menovähennyksiä. Ainoastaan silloin, kun otetaan huomioon päivähoiton vaikutus myöhempään työssäkäyntiin, saattaa vaikutus laskelmien mukaan nousta ylijäämän puolelle kuntataloudessa.

Vastaavasti vaikutus muuhun julkiseen talouteen on vahvasti ylijäämäinen. Päivähoito vaikuttaa muuhun julkiseen talouteen (valtion budjettitalous, kirkko, kan-

⁶ Vaikutus julkiseen talouteen ei tässä tapauksessa sanottavasti eroa 1-2 vuotiaita ja 3-6 vuotiaiden osalta.

saneläkelaitos ja työeläkelaitokset) vero- ja maksutuloja lisäävästi ja sosiaali-menoja vähentävästi.

* * *

Edellä esitetyt kansantaloutta ja julkista taloutta koskevat laskelmat on tehty olettaen, että päivähoitoa käyttävässä perheessä on keskimäärin 1,2 päivähoitoikäistä lasta. Keskiarvoluku osoittaa, että perheet, joissa on useita samanaikaisesti päivähoidossa olevia lapsia, ovat suhteellisen harvinaisia. Päivähoidossa olevien lasten lukumäärä vaikuttaa kuitenkin suuresti päivähoidon talouteen. Niinpä siitä esitetään seuraavassa laskelmia.

Päivähoito tulee yhden päivähoitettavan tapauksessa kansantalouden kannalta edulliseksi, kun päivähoidon johdosta työhön menevän palkka on enemmän kuin 2000 mk kuukaudessa. Kahden päivähoitoikäisen tapauksessa palkan tulee olla vähintään 4500 mk. Kolmen päivähoitoikäisen tapauksessa palkan tulee ylittää 6500 mk, jotta päivähoito tulisi kansantaloudellisesti kannattavaksi.⁷

Päivähoito tulee julkiselle taloudelle ylijäämäiseksi yhden päivähoitettavan tapauksessa alkaen vajaan 3000 markan kuukausipalkasta. Kahden päivähoitoikäisen tapauksessa tarvitaan vähintään 9000 mk:n palkka. Kolme lasta päivähoidossa edellyttää vanhemmalta vähintään 16000 mk:n palkkaa, jotta nettovaikutus julkiseen talouteen olisi ylijäämäinen.⁸

* * *

Laajamittaisen kunnallisen päivähoidon synty 1970-luvulta lähtien johtui nais-työvoiman saannin varmistamisen lisäksi lasten aseman turvaamisesta, kun äidit olivat jo suuressa määrin menneet työhön ja lasten päivähoito oli usein epätydyttävästi järjestetty. Tärkeänä motiivina työvoiman saannin ja lasten aseman turvaamisen lisäksi oli naisten tasa-arvo.

Päivähoidosta ja sen julkisesta tuesta tehtävään ratkaisuun vaikuttavatkin monet muut kriteerit kuin ne, joita voidaan esittää taloudellisina laskelmina. Niitä kar- toitetaan tutkimusraportin lopussa. Tärkein - ehkä taloudellisestikin tärkein - on vaikutus lapsiin. Referoidut tutkimustulokset eivät anna selkeää vastausta siihen, kumpi on lasten kannalta edullisempi, päivähoito vai kotihoito.

* * *

---

⁷ Laskelmassa oletetaan lyhentämätön työaika eikä vapaa-ajan menetystä oteta huomioon. Työkatkoksen vaikutus otetaan huomioon, mutta oletetaan, ettei valinta päivähoidon ja kotihoidon välillä vaikuta myö- hempään työssäkäyntiin.

⁸ Laskelma koskee 1-2 vuotiasta eikä syrjäyttämisaikutusta oleteta. Muutoin laskelmassa on samat pe- rusteet kuin yllä.

Vallitsevassa taloustieteellisessä tutkimuksessa ja talouspoliittisessa keskustelussa ei ole juurikaan otettu huomioon sosiaalisten tekijöiden merkitystä taloudelliselle kehitykselle. Uusi sosiaalisen pääoman käsite on syntynyt täyttämään tätä puutetta. Käsite on suunnilleen sama kuin sosiaalinen infrastruktuuri. Sosiaalinen pääoma ymmärretään yhteiskunnan toimintasäännöiksi eli sosiaalisiksi normeiksi, niitä välittäviksi verkostoiksi ja niihin kohdistuvaksi luottamukseksi. Tähän asti sosiaalisen pääoman empiirinen tutkimus on kohdistunut pääasiassa luottamuksen ja sosiaalisten verkostojen mittaamiseen ja siihen, miten ne selittävät talouskasvua ja hallinnon tehokkuutta.

Tähän asti vanhempien valintaa lasten kotihoidon ja päivähoidon välillä on selitetty taloudellisilla tekijöillä eli palkan ja julkisten tukien vaikutuksilla. Kuitenkin myös äidin työssäkäyntiä koskeva sosiaalinen normi on tärkeä selittäjä. Luvussa 5.2 tulee havainnollisesti näkyviin, miten sosiaalisen pääoman eli tässä tapauksessa äidin työssäkäyntiä koskevan sosiaalisen normin huomioon ottava tarkastelu poikkeaa perinteisestä tarkastelusta.

Tutkimus osoittaa, että valinnalla kotihoidon ja päivähoidon välillä on suuri taloudellinen merkitys. Siten tutkimus antaa uudella tavalla tukea sosiaalisen pääoman käsitteen ydinajatukselle sosiaalisten tekijöiden merkityksestä talouden kehitykselle.

Kansantaloustieteessä ja talouspoliittisessa keskustelussa nähdään julkisesti verovaroin tuetut sosiaaliset palvelut (koulutusta lukuunottamatta) ja tulonsiirrot yleensä markkinoiden tehokasta toimintaa haittaavana tulonkäyttönä. Tämä tutkimus osoittaa, että julkisesti tuettu palvelu voi olla taloutta tehostava investointi. Tulos kehottaa jatkamaan julkisten palvelujen ja tulonsiirtojen tutkimista investointien näkökulmasta.

* * *

Tutkimuksen tulokset antavat taloudellisia perusteita päivähoidon valintaa suosivalle lasten päivähoitojärjestelmälle. Päivähoidon korkea laatu ja järjestymisen varmuus kallistanevat vanhempien vaakaa päivähoidon ja työssäkäynnin valinnalle kotihoidon sijasta. Korkea laatu ja varmuus ovat siten tutkimuksen korostamien näkökohtien mukaisia. Samat näkökohdat tukevat työn ja lastenhoidon yhteensovittamisen helpottamista. Vanhempien työajan joustaminen ja lyhennetty työaika lasten ollessa pieniä näyttävät tärkeiltä.

2 Johdanto

2.1 Päivähoidon historia

Julkisin varoin tuetun päivähoitojärjestelyn historialla on Anna-Leena Välimäen mukaan kolme juurta. Päivähoitojärjestelyt perustuvat kolmeen erilaiseen lastenhoitokäsitykseen. (1) Perinteinen perheessä hoitaminen tuli julkisen tuen piiriin melko myöhään perhepäivähoidon ja kotihoidon tuen myötä. Sen sijaan (2) kasvatukselliset-opeukselliset lastentarhat ja (3) sosiaali-hoidolliset lasten seimet tulivat julkisen tuen piiriin jo viime vuosisadalla.

Kuluvan vuosisadan puoliväliin saakka lasten julkisesti tuettu päivähoito kytkeytyi sosiaalitaloudelliseen ”huono-osaisuuteen, jolloin naisten oli pakko käydä ansiotyössä”. Haluttiin turvata sosiaalisesti ongelmallisten perheiden lapsille säädyllisen elämän edellytyksiä.⁹

Päivähoidon laajamittainen julkinen kehittäminen alkoi pienten lasten äitien voimakkaan työmarkkinoille tulon seurauksena kaksikymmentäviisi vuotta sitten. Tämä tapahtui uuden päivähoitolain myötä vuonna 1973 (katso kuvio 2). Nykyinen naisten laajaan työssäkäyntiin liittyvä päivähoitokäsitys on siis vain neljännesvuosisadan ikäinen.

Julkisen päivähoitojärjestelmän synty kytkeytyi siten pienten lasten äitien menoon työhön kodin ulkopuolelle. Päivähoitojärjestelmä oli yhtä hyvin sen seuraus kuin sen edellytys. Hyvin monet äidit olivat jo menneet töihin eikä lasten päivähoito ollut läheskään aina tyydyttävästi järjestetty. Työssäkäyvien äitien lasten olosuhteista tuli yhteiskunnallinen ongelma. Puhuttiin avainkaulalapsista. Väestöliiton ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton vuonna 1972 teettämässä tutkimuksessa selvitettiin ensimmäisen kerran päivähoidon valtakunnallinen tilanne. Laskennallisesti runsaat puolet alle kouluikäisistä lapsista oli päivähoidon tarpeessa, koska molemmat tai ainoa huoltaja oli ansiotyössä kodin ulkopuolella. Hoitopaikkoja oli runsaalle kymmenelle prosentille alle kouluikäisiä lapsia. Hoitopaikoista kaksi kolmesta oli kunnallisia. (Välimäki 1998 s. 167.)

Laajan julkisen päivähoitojärjestelmän rakentamiseen liittyi monia muita motiiveja. Haluttiin suosia lapsiperheitä tasaamalla lapsen aiheuttamia kustannuksia. Lasten aiheuttamia suoranaisia menolisäyksiä eli ”rahakustannuksia” tasattiin ensisijaisesti lapsilisillä. Lisäksi haluttiin tasata lapsen hankkimisen aiheuttamia

---

⁹ Kuvaus perustuu Anna-Leena Välimäen tuoreeseen väitöskirjaan (1998). Sen aiheena on lasten päivähoiton muotoutuminen Suomessa. Suora lainaus koskien huono-osaisuutta on sivulta 119; katso myös sivu 94. Toinen lähde on Pirkko-Liisa Rauhalan lasten päivähoidon historiaa käsittelevä osuus teoksessa Sipilä et al (1996 s. 112 - 117).

”aikakustannuksia” eli menetettyä työtuloa mahdollistamalla edullinen työhön-paluu (Ilmakunnas 1995 s. 15). Tuetun päivähoidon arveltiin - osana muuta lapsiperheiden tukea - turvaavan syntyvyyttä (Ilmakunnas 1994). Olivathan Suomen syntyvyysluvat 1970-luvun alkupuolella alimmillaan.

Tärkeä motiivi laajan julkisen päivähoitojärjestelmän rakentamiselle oli työnantajan näkökulmasta työvoiman tarjonnan turvaaminen. Tässä naisten emansipaation ja elinkeinoelämän pyrkimykset löivät kättä. Molempien kannalta oli hyödyllistä turvata naisten samanaikainen oikeus ansiotyöhön ja äitiyteen.

Sodan jälkeen Suomen naisten osallistuminen kodin ulkopuoliseen työhön on ollut kansainvälistä kärkeä. Suomi on ollut edelläkävijä yleensä, mutta etenkin kokopäivätyöllisyydessä. Suomi on kulkenut edellä myös muiden pohjoismaiden kansainvälisesti korkeita naisten ammatissatoimivuusosuuksia. Tästä huolimatta Suomen päivähoitopaikkojen kehitys on ollut selvästi muita pohjoismaita hitaampaa.

1970-luvulta alkaen Ruotsissa ja Tanskassa on ollut noin kaksi kertaa Suomea enemmän päivähoitopaikkoja suhteessa alle kouluikäisten määrään. Suomi ei ole saavuttanut Ruotsia ja Tanskaa. Norjan luvut ovat osa-aikaiset paikat mukaan laskien olleet Suomea korkeammat, mutta kokopäiväpaikoissa ne ovat Suomen tasoa. 1990-luvulla Norja on kuitenkin selvästi ohittanut Suomen. Taulukko 5 kertoo tilanteen vuonna 1993 (Hanssen - Elvehoi 1997 s. 180 - 181).¹⁰

Taulukko 5 Päivähoitopaikat pohjoismaissa

Kokopäiväisiä päivähoitopaikkoja % ikäryhmästä v. 1993	Suomi	Ruotsi	Norja	Tanska
alle 3 -vuotialle	8 %	23 % ¹¹	11 %	18 %
3 - 6 -vuotiaille	27 %	49 %	36 %	54 %

Osaselitys lukuihin on siinä, että Suomen naisten edelläkävijäasema naisten ammatissatoimivuudessa ei koske pienten lasten äitejä, joiden työssäkäyntiosuudet ovat Suomessa pohjoismaiden ja myös Belgian ja Ranskan alapuolella. (Belgia ja Ranska ovat pohjoismaiden lisäksi laajan julkisen päivähoitojärjestelmän maita.)

¹⁰ Pohjoismainen sosiaalitalojen yhteistyöelin Nososco (1997 s. 56) on julkaissut pohjoismaiden päivähoitopaikkoja koskevan tilaston, jonka luvut ovat olennaisesti suurempia kuin tässä taulukossa. Nososcon tilastoon sisältyvät osa-aikaiset hoitopaikat. Maiden väliset erot ovat kuitenkin tilastoissa saman suuntaisia.

¹¹ Luku sisältää sekä koko- että osa-aikaiset päivähoitopaikat.

Sen sijaan vanhemmissa ikäryhmissä suomalaisten naisten työssäkäyntiosuudet ovat olleet erityisen korkeat.¹²

Suomen erikoisuus on ollut 1980-luvun loppupuolella laajamittaisesti käyttöön otettu kotihoidon tuki.¹³ Sen voi ajatella kytkeytyvän edellä esitettyyn suomalaisen naisten pohjoismaisessa vertailussa runsaaseen kotonaoloon lasten ollessa pieniä. Tukijärjestelmä on sopeuttanut suomalaisen erikoisuuden - naisten työssäkäynti on poikkeuksellisen laajaa mutta pienten lasten äidit käyvät työssä suhteellisesti vähemmän - pohjoismaiseen kahden tulonsaajan perhetalouteen. Pohjoismaissa lapsiperheiden toimeentulo perustuu yleisesti kahden tulonsaajan tuloihin. Niinpä kotona pieniä lapsia hoitavien suomalaisten on katsottu tarvitsevan tukea.

Kotihoidon tuki on päivähoiton tuen tavoin tasannut lapsiperheiden taloudellista asemaa suhteessa lapsettomiin. Lisäksi kotihoidon tuella on ollut naisia työmarkkinoilta ”palauttavaa” vaikutusta.¹⁴ Kotiin palauttava vaikutus on tosin ollut suhteellisen lyhytaikaista, sillä valtaosa kotihoidon tuen käyttäjistä luopuu tuesta ja palaa työhön reilusti ennen kuin tuen käyttöoikeus loppuu lapsen täyttäessä kolme vuotta.

Päivähoiton käyttö väheni olennaisesti 1990-luvun alkuvuosina (ks. kuvio 2) Näin kävi, vaikka samaan aikaan päivähoitosta tuli subjektiivinen oikeus. Ensinnäkin alle kolmevuotiaiden ja asteittain kaikkien alle kouluikäisten lasten vanhemmille tuli oikeus saada lapsilleen kunnan järjestämä päivähoitopaikka. Alle kolmevuotiaille päivähoiton vaihtoehtona on kotihoidon tuki. Arviolta 80 prosentissa kunnista päivähoitopaikkojen tarjonta vastaakin subjektiivisen oikeuden edellyttä-

---

¹² Göran Therborn (1998 s. 119) kiinnitti huomiota suomalaisten naisten nopean työllistymisen ja Suomen hitaan päivähoitopaikkojen rakentamisen paradoksiin muihin pohjoismaihin verrattuna. Esittämieni vertailujen lähteet ovat tämän kirjan luvun ”Vanhemmat työssä - lapset eivät kunnallisessa päivähoitossa” Kuvio 1 ja vastaavat liitetaulukotiedot sekä Rauhala et al (1997 s. 136), Hansen - Elvehoi (1997 s. 180), Nurmi (1998 s. 24 ja 98) sekä Miettinen (1997 s. 59 - 65). Suomen naisten korkeisiin työssäkäyntiosuuksiin 50- ja 60-luvuilla on tosin suhtauduttava varovasti. ”Agraarisessa Suomessa, toisin kuin yleensä Euroopassa, maa- ja pientilojen emännät luettiin työvoimaan, ainakin mikäli talossa oli karjaa”, kirjoittaa Pekka Kosonen (1998 s. 67) ja kiittää huomautuksestaan Raija Julkusta.

¹³ Kotihoidon tuki on Suomen lisäksi ollut käytössä vain Ruotsissa porvarillisen hallituksen aikana 1990-luvun alussa. Lisäksi Norjan nykyinen hallitus on käynnistänyt kotihoidon tuen käyttöönoton. Suomen onkin sanottu poikkeavan sekä Keski-Euroopan kotivaimoyhteiskunnista suosiessaan naisten elinikäistä työssäkäyntiä että pohjoismaisesta mallista suosiessaan pienten lasten äitien kotonaoloa (Vogel 1997 s. 12).

¹⁴ Jorma Sipilä tekee yhteenvetoa asiaa koskevista selvityksistä todeten kotihoidon tuen selvästi vaikuttaneen kotiin jäämiseen. Hän pohtii myös sen kansantaloudellista ja julkistaloudellista merkitystä (Sipilä et al 1996 s. 207 - 209).

mällä tavalla kysyntää eli päivähoitopaikka voidaan osoittaa kaikille hakijoille ilman suuria viivytyksiä kohtuulliselta etäisyydeltä.¹⁵

Päivähoidon käyttö väheni työttömyyden kasvun ja kotihoidon tuen korotusten myötä. Päivähoidon käyttö on viime vuosina lisääntynyt työttömyyden vähenemisen ja kotihoidon tuen alentamisen myötä. On ilmeistä, että työttömyyden muutoksilla on ollut kotihoidon tuen muutoksia suurempi vaikutus päivähoitoon käytön muutoksiin.

Laaja ja julkisesti tuettu päivähoitojärjestelmä on ollut ensisijaisesti ratkaisu lasten hoidollisiin tarpeisiin vanhempien ansioityön takia. Viime aikoina on kuitenkin taas puhuttu enemmän päivähoitoon liittyvistä kasvatuksellisista tehtävistä. Keskustelun aiheina ovat esikoulu ja päivähoitoon siirtäminen sosiaalitoimesta koulutoimeen. Päivähoidon kasvatuksellis-opetuksellinen perinne osoittaa elinvoimaansa.

2.2 Päivähoidon julkinen tuki

Vuonna 1995 neljännes 1 - 2 -vuotiaista lapsista oli kunnan järjestämässä päivähoitossa.¹⁶ Lähes kaikki 1 - 2 -vuotiaat olivat julkisen lasten hoidon tuen piirissä, sillä yli 70 prosentille 1 - 2 -vuotiaista kohdistui vaihtoehtoinen tukimuoto eli kotihoidon tuki. 3-6-vuotiaista yli puolet oli kunnan järjestämän päivähoitoon piirissä. Suurelle osalle niistä 3 - 6 -vuotiaista, jotka eivät olleet kunnan järjestämässä päivähoitossa, kohdistui kotihoidon tuen sisarosuus.

Kunnallisessa päivähoitossa oli 217500 lasta vuonna 1996. Se oli 48 prosenttia kaikista alle seitsemänvuotiaista. Vajaa puolet päivähoitossa olleista lapsista hoidettiin kokopäivähoitossa päiväkodeissa. Viidennes lapsista oli osa-aikahoidossa ja perhepäivähoitossa hoidettiin lapsista runsas kolmannes. (Stakes 1998 s. 7.)

1980-luku oli perhepoliittisten tukien voimakkaan lisäämisen vuosikymmen. Eniten kasvoi kunnallisen päivähoitoon tuki. Päivähoidon menot kasvoivat 80-luvulla runsaasta miljardista seitsemään miljardiin markkaan. Suurin suhteellinen

---

¹⁵ Vain muutamat kunnat ovat voineet tarjota kaikille vanhemmille sen hoitomuodon, jota vanhemmat ovat toivoneet. Tiedot ovat peräisin sosiaali- ja terveysministeriön ja kuntaliiton selvityksestä syksyllä 1997 (Karhinen 1997 s. 7).

¹⁶ Taulukko 5 edellisessä luvussa kertoi, että 8 % alle 3 -vuotiaista oli vuonna 1993 kokopäivähoitossa. Ero neljännekseen vuonna 1995 on suuri. Seuraavat tekijät selittävät ainakin osan erosta. Taulukko 5 vertaa tietoja alle kolmevuotiaiden päivähoitopaikoista kaikkiin alle kolmevuotiaisiin. Yllä olevat luvut ovat peräisin haastatteluilta, jolloin vertailukohteena ovat vain 1-2 -vuotiaat. Taulukko 5 kuvaa vain kokoaikaisia paikkoja. Yllä olevissa luvuissa on mukana myös osa-aikaiset päivähoitopaikat. Selitykset tuntuvat kuitenkin riittämättömältä selittämään 8 %:n ja neljänneksen eroa. Osa erosta johtuneekin eri menetelmiin sisältyvistä erilaisista tulkinnoista. Kuten myöhemmin tullaan toteamaan, päivähoitoon liittyvissä tilastotiedoissa on erityisen suuria ongelmia ja siten tilastotietoihin kannattaa suhtautua varauksella.

kasvu tapahtui kotihoidon tuessa. Kotihoidon tuki oli 80-luvun alussa 0,1 miljardia ja 90-luvun alkuvuosina kolme miljardia markkaa.¹⁷

1990-luvulla tuen kasvu on pysähtynyt. Kuntien järjestämän päivähoidon kokonaiskustannukset vuonna 1995 olivat noin seitsemän miljardia markkaa. Siitä kotitalouksilta kerätyillä päivähoitomaksuilla katettiin noin yksi miljardi. Kotihoidon tukea maksettiin vuonna 1995 noin kolme miljardia markkaa.¹⁸

Kun kunnan järjestämän päivähoidon kokonaismenoista vähennetään kotitalouksien päivähoitomaksuina maksama osuus, oli vuonna 1995 päivähoidon osuus perhepoliittisista menoista neljännes, kaikista sosiaalimenoista (tällöin sosiaalimenoihin ei lasketa mukaan eläkkeitä eikä verotukia) neljä prosenttia ja bruttokansantuotteesta runsas prosentti.

2.3 ”Päivähoitoyhteiskunta”

Suomi kuuluu laajan päivähoidon maihin yhdessä muiden Pohjoismaiden sekä Belgian ja Ranskan kanssa. Muissa Keski- ja Etelä-Euroopan maissa ja Englannissa pienten lasten kodin ulkopuolinen päivähoito on hyvin vähäistä.¹⁹ Asian toinen puoli on suuret erot pienten lasten äitien ammatissatoimivuudessa. Pohjoismaissa, Belgiassa ja Ranskassa pienten lasten äidit osallistuvat tuntuvasti yleisemmin työelämään kuin Keski- ja Etelä-Eurooppalaiset kanssasisarensa.²⁰ Keski-Eurooppalaisissa ja anglosaksisissa maissa tapahtuu naisten työssäkäyntiosuuksissa selvä notkahdus alapäin 25 - 34 - vuotiaiden osalta. Notkahdus ei kuitenkaan koske pohjoismaita.²¹

Kyse on merkittävästä naisten työssäkäyntiin liittyvästä kulttuurisesta erosta. Ero ei nimittäin pysähdy pienten lasten äiteihin vaan koskettaa naisen asemaa yleis-

---

¹⁷ Perhepolitiikan tuen kehitystä tarkastellaan Sosiaali- ja terveysministeriön ”Katsauksessa perhepolitiikan haasteisiin” (Sosiaali- ja terveysministeriö 1993 s. 40 - 41). Lukujen lähteinä ovat lisäksi saman ministeriön työryhmän raportti (1994 s. 6 - 7) ja selvitys koskien kotihoidon tukea (1996 s. 6).

¹⁸ Lähteet ovat Sosiaali- ja terveysministeriö 1997, Hallituksen esitys eduskunnalle 1996 sekä Karhinen 1997.

¹⁹ Ero koskee sekä julkista päivähoitoa ja samalla päivähoidon julkista tukea että päivähoitoa yleensä. Yksityinen päivähoito ei ole korvannut julkisen päivähoidon vähäisyyttä eikä sille ole suunnattu merkittävää julkista tukea. Toisaalta Keski- ja Etelä-Euroopassa sekä Englannissa ja Irlannissa pakollinen esikoulu alkaa 5 - 6 -vuotiaana, kun Suomessa, Ruotsissa ja Tanskassa pakollinen koulu alkaa 7 -vuotiaana. Tiedot ovat 90-luvun puolesta välistä (Ruxton 1996 s. 156).

²⁰ Päivähoitoa ja äitien työssäkäyntiä koskevat tiedot sisältyvät luvun ”Vanhemmat työssä - lapset eivät kunnallisessa päivähoitossa” Kuvio 1:een ja kuviota selvittäviin teksteihin sekä liitetäuluksoon.

²¹ Vertailussa ovat mukana Suomi, Ruotsi, Norja, Tanska, Saksa, Hollanti, Ranska, Englanti, USA ja Australia. Ainoa maa pohjoismaiden ulkopuolella, jossa naisten työssäkäyntiosuus ei notkahda alapäin 25 - 34 -vuotiaana, on Ranska. (Nurmi 1998 s. 33.) Tulos tukee johtopäätöstä laajan julkisen päivähoidon vaikutuksesta päivähoitoikäisten lasten äitien työssäkäyntiin. Pohjoismaiden lisäksi Ranska on ainoa vertailtavista maista, jossa on laaja julkinen päivähoitojärjestelmä.

semmin. Laajan julkisen päivähoitojärjestelmän maissa naisten työvoimaosuus on korkeampi myös muiden naisten kuin pienten lasten äitien keskuudessa. Kotitaloustyötä tekevien²² osuus on puolestaan alhainen laajan päivähoitojärjestelmän maissa ja myös tämä koskee muitakin kuin pienten lasten äitejä.²³

Kulttuurinen ero näkyy myös esimerkiksi naisten palkoissa suhteessa miesten palkkoihin, naisten osuudessa parlamenttipaikoista sekä johtavissa valtionhallinnon tehtävissä.²⁴ Laajan päivähoiton maissa naisten asema on tasa-arvoisempi kuin suppean julkisen päivähoiton maissa.²⁵

Pohjoismaisten syntyvyyslukujen lasku taittui 1980-luvulla samalla kun erityisesti Etelä-Euroopan maissa syntyvyyden lasku jatkui. Näin siitä huolimatta, että pohjoismaissa naisten työmarkkinaosallistuminen oli Keski- ja Etelä-Eurooppaa korkeammalla tasolla ja osallistumisen kasvukin oli ainakin yhtä voimakasta kuin Keski- ja Etelä-Euroopassa. Syntyvyyslukujen kehityksen arvellaan ainakin osittain selittyvän pohjoismaiden laajalla julkisella päivähoitojärjestelmällä osana muutenkin laajaa perhetukijärjestelmää Keski- ja erityisesti Etelä-Euroopan maihin verrattuna. Perhetuki ja julkinen päivähoitojärjestelmä ovat tasanneet lapsensaannin aiheuttamaa elintason laskua ja varmistaneet työmarkkinoilla pysymistä.²⁶

Päivähoitopaikkojen merkitystä päivähoitoyhteiskunnassa kuvaa Tanskan kunnanjohtajille tehty kysely. Sen mukaan päivähoitopalvelut ovat kaikkein tärkein osa-alue kuntien mainostaessa itseään yrityksille ja potentiaalisille asukkaille (Palola 1998 s. 51). Tanskassa on tilastojen mukaan suhteellisesti laajin päivä-

²² Kotitaloustyötä tekevät on tilastokeskuksen käyttämä käsite. Se tarkoittaa samaa kuin arkikielen kotiäiti tai kotivaimo. Englanninkielisissä tilastoissa käytetään käsitettä home maker. Käsitteeseen ei yleensä sisällytetä yli 65-vuotiaita. Heidät luetaan eläkeläisiksi.

²³ Ks. kuvioita luvussa ”Vaikutus myöhempään työssäkäyntiin” ja vastaavia liitetaulukoita. Ks. myös Miettinen 1997 s. 47 - 65 ja Kajanoja 1996 s. 208 - 222.

²⁴ Tosin Ranska ja Belgia ovat useimmissa vertailuissa lähempänä Keski- ja Etelä-Euroopan maita kuin pohjoismaat. Erityisesti Ranskassa naiset ovat heikosti edustettuna valtiollisessa päätöksenteossa muihin maihin verrattuna. Hollannissa puolestaan naisten osuus päätöksenteossa on suhteellisen vahva. Lähteet: Kajanoja 1996 s. 208 - 222 ja Miettinen 1997 s. 96 - 97.

²⁵ Mary Langan ja Ilona Ostner (1991) kyseenalaistavat pohjoismaisen mallin autuaaksitekevyyden naisten tasa-arvon kannalta. He viittaavat pohjoismaisten työmarkkinoiden vahvaan segregatioon. Miehet työskentelevät yksityisellä sektorilla ja teollisuudessa ja naiset julkisissa palveluissa: ”palkatut naiset palvelevat palkattuja naisia, jotta naiset pääsisivät töihin” (Langan - Ostner 1991 s. 135). Tuoreimmatkin tilastotiedot tukevat Langanin ja Ostnerin perustelua (katso Nurmi 1998 s. 15 ja 151 - 152). Toisaalta monet kirjoittajat - myös Langan ja Ostner - korostavat pohjoismaisten naisten itsenäisyyttä verrattuna eurooppalaisiin ja amerikkalaisiin kanssaisariinsa.

²⁶ Euroopan maiden vertailut tukevat esitettyä päättelyä perhepoliittisten tukien syntyvyyttä lisäävästä - tai paremminkin syntyvyyden laskua ehkäisevästä - vaikutuksesta. Asia on kuitenkin monimutkainen eikä perhepoliittisten tukien vaikutusta syntyvyyteen pidetä erityisen vahvana eikä ainakaan suoraviivaisena. (Ilmakunnas 1994 ja Sosiaali- ja terveysministeriö 1994 s. 99 - 102.) Aivan viimeiset tiedot viittaavat pohjoismaiden syntyvyyslukujen laskuun, mutta ne ovat edelleen selvästi Etelä-Euroopan maita korkeampia.

hoitojärjestelmä ja korkein pienten lasten äitien ammatissatoimivuus, kuten kuvio 1 osoittaa.

2.4 Tutkimuksen kysymyksenasettelu

Lasten päivähoidon yhteiskuntataloudellinen analyysi on ollut vähäistä. Myös Ruotsissa, konkreettista sosiaalipolitiikkaa koskevan tutkimuksen kärkimaassa, se on Gustafssonin, Bjurekin, Kjulinin ja Kärrbyn (1995 s. 13) mukaan ”loistanut poissaolollaan”.

Suomessa lasten päivähoidon talouteen kohdistunut tutkimus on koskenut ensisijassa päivähoidon kustannuksia ja tehokkuutta. Lisäksi Seija Ilmakunnas on tutkinut päivähoidon kustannusten ja tuen vaikutusta työvoiman tarjontaan (Ilmakunnas 1997).

Olen löytänyt vain yhden aiemman suomalaisen tutkimuksen, johon sisältyy laskelmia päivähoidon kokonaistaloudellisista meno- ja tulovaikutuksista. Sen on tehnyt Esa Ellala vuonna 1974. Ellala laski menoiksi kunnallisen päivähoidon kustannukset ja tuloiksi niiden äitien palkat, jotka saatuaan lapsensa päivähoidon saattoivat mennä kodin ulkopuolelle töihin. Ruotsalaiset tutkijat tekivät useita vastaavia laskelmia 1970- ja 80-luvuilla. He tekivät myös laskelmia päivähoidon kokonaisvaikutuksesta julkiseen talouteen. Menoksi he laskivat julkisen tuen päivähoidolle ja tuloksi he laskivat päivähoidon johdosta töihin menneiden äitien palkoista perittävät verotulot.

Sekä Ellala että ruotsalaiset tutkijat ymmärsivät yhteiskuntatalouden suppeasti. He eivät ottaneet huomioon kotitaloustyötä eivätkä vapaa-aikaa. Ainoat vaikutukset, joista he tekivät laskelmia, olivat päivähoidon kustannukset ja päivähoidon työmarkkinoille ”vapauttamien” äitien tulot ja niistä perittävät verot. Päivähoidon välilliset yhteydet inhimilliseen ja sosiaaliseen pääomaan jäivät tarkastelujen ulkopuolelle. Päivähoitoa ei ole tarkasteltu dynaamisena tekijänä. Ei ole pohdittu sen moninaisia vaikutuksia kansantalouden suorituskykyyn saati yritetty tehdä näitä vaikutuksia koskevia laskelmia.

Tämän tutkimuksen kysymykset ovat, (1) miltä aiemmin tehdyt päivähoidon kansantaloudellisia ja julkistaloudellisia vaikutuksia koskevat laskelmat näyttävät tämän päivän tilastotietojen ja tietämyksen valossa, (2) mitä tuloksiin vaikuttavat kotitaloustyön ja vapaa-ajan arvoa koskevien tarkastelujen lisääminen arviointiin ja laskelmiin, ja (3) millaisia uusia arvioita ja laskelmia päivähoidon taloudellisista kytkennöistä syntyy, kun näkökulmaksi otetaan inhimillinen ja sosiaalinen pääoma ja dynaamiset vaikutukset.

Tutkimuksen varsinainen motiivi ja idea liittyy kohtaan (3). Miten julkinen päivähoito kytkeytyy päivähoitoikäisten lasten äitien työmarkkinakäyttämiseen?

Missä määrin sen todellinen vaihtoehto on päivähoidon yksityinen järjestäminen eli missä määrin julkisesti tuettu päivähoito syrjäyttää yksityistä päivähoitoa? Onko niin, että julkinen päivähoitojärjestelmä kytkeytyy pienten lasten äitien työssäkäynnin hyväksyvään kulttuuriseen normiin? Miten julkisesti tuettu päivähoito ja kulttuuriset normit vaikuttavat naisten työmarkkinakäyttäytymiseen silloin, kun lapset eivät ole päivähoitotiössä? Miten päivähoitoikäisten lasten kotihoidon aiheuttama työkatos vaikuttaa työn arvoon? Tutkimuksessa pohditaan vielä muita mahdollisia inhimilliseen ja sosiaaliseen pääomaan liittyviä dynaamisia vaikutuksia, mutta niistä ei (vielä) kyetä esittämään laskelmia.

Lopuksi kysytään, miten edellä tarkoitetut päivähoidon taloudelliset kytkennät suhteutuvat päivähoitoon yhteiskunnallisena kysymyksenä. Taloudelliset tarkastelut kytetään päivähoidon yhteiskunnallisia vaikutuksia kartoittavaan kokonaiskehikkoon.

Tutkimuksen ideana on tarkastella päivähoidon vaikutuksia kansantalouden suorituskykyyn ja julkiseen talouteen. Päivähoitoyhteiskuntaa verrataan kotihoitoyhteiskuntaan. Tarkastelutavasta johtuen tutkimuksesta ei voi vetää suoria johtopäätöksiä päivähoidon - esimerkiksi kunnallisen päivähoidon tarjonnan tai maksutason muutosten - marginaalisista vaikutuksista.

* * *

”Investointi on pääoman muodostamista - tuotannossa käytettävien voimavarojen hankkimista tai luomista” (The New Palgrave 1987 s. 980). Tutkimuksen pyrkimyksenä on syventää ja konkretisoida aineettomien voimavarojen tutkimusta eli inhimilliseen ja sosiaaliseen pääomaan kohdistuvien (julkisten) investointien tarkastelua.

* * *

Luvuissa 3 - 7 käsitellään laskelmien perusteita. Luvut 8 ja 9 sisältävät tutkimuksen tulokset.

3 Aikaisemmat laskelmat

Tähänastisissa laskelmissa päivähoidosta aiheutuvaa taloudellista hyötyä mitataan päivähoidon ansioista lisääntyneinä työtuloina. Niistä vähennetään kunnallisen päivähoidon kustannukset. Monet päivähoidon taloudellisista vaikutuksista jäävät kuitenkin tällöin tarkastelun ulkopuolelle. Tästä huolimatta laskelmat ovat muodostaneet perustan päivähoidon kokonaistaloudelliselle ja julkistaloudelliselle arvioinnille.

3.1 Elfvingssonin ja Zeijlonin laskelma

Käytän lähtökohtanani Pär Elfvingssonin ja Anders Zeijlonin (tästä lähtien E&Z) laskelmaa (1981). E&Z:n laskelmaa on ruotsalaisessa keskustelussa käytetty eräänlaisena peruslaskelmana, johon on keskustelussa sittemmin eniten viitattu (Svenska kommunförbundet 1982 ja 1988, Gustafsson - Kjulin 1991). Perusteellisimpiakin laskelmia on tehty (ks. esim. Holmgren - Lantz - Nordström 1979), mutta ne olivat tehty ennen E&Z:n laskelmaa ja niinpä he saattoivat käyttää niitä hyväkseen. E&Z:n laskelmasta käytiin kriittinen keskustelu Ekonomisk debatt lehden palstoilla (Radetzki 1981, Rudebeck 1982, Elfvingsson - Zeijlon 1982).

Kustannuksista ylivoimaisesti tärkein on päivähoitopaikan käyttö- ja pääomakustannukset. Kustannukset vaihtelevat melkoisesti riippuen muun muassa siitä, onko kyse alle vai yli kolmevuotiaista tai onko kyse päiväkodista vai perhepäivähoidosta. E&Z ohittavat ongelman käyttämällä laskelmissaan keskiarvoa.

E&Z laskevat kustannuksiin lisäksi ”kotitalouden lisäkustannukset”. Niihin kuuluvat matkat, ravintolalounaat yms. kulut, jotka johtuvat vanhempien työhön menosta saatuaan päivähoitopaikan lapselleen. ”Kotitalouden lisäkustannukset” osoittautuvat E&Z:n laskelmissa melko merkityksettömiksi. Niiden osuus on vain puolitoista prosenttia kokonaiskustannuksista.

Tuotoista ylivoimaisesti tärkein on se tuotannon lisäys, joka aiheutuu vanhempien työhön menosta päivähoitopaikan seurauksena. Tuotannon lisäystä mittaa työhön menneiden ansaitsema palkkasumma. Palkkasumman arvioimiseksi E&Z joutuvat vastaamaan kahteen laskelmien tulokseen suuresti vaikuttavaan kysymykseen: kuinka monta vanhempaa menee työhön lapsen päivähoitopaikan saannin seurauksena ja millaisen palkan he saavat.

E&Z pohtivat perusteellisesti ”siirtymätodennäköisyyttä” työhön päivähoitopaikan seurauksena. He ottavat huomioon sen, että usein lisätyöllistymistä ei tapahdu, koska molemmat vanhemmat tai yksinhuoltajaperheessä vanhempi ovat olleet jo ennestään työssä. Lasta on hoitanut ”barnflicka” eli lapsenhoitaja kotona tai ”dagmamma” eli lapsi on ollut hoitopaikassa jossakin toisessa perheessä. Toi-

saalta he huomioivat senkin, että jokin osa lapsenhoitajista ja jopa ”hoitopaikkatädeistä” siirtyy työmarkkinoille heidän hoitamansa lapsen siirtyessä kunnalliseen päivähoitoon tai toisaalta he ottavat joissakin tapauksissa uusia lapsia hoitoon. Lisäksi he ottavat huomioon sen, että yhtä työllistyvää varten tarvitaan 1,2 hoitopaikkaa, koska sellaisissa perheissä, joissa on päivähoitoikäisiä lapsia, heitä on keskimäärin 1,2. Eli monissa perheissä tarvitaan useampi kuin yksi päivähoitopaikka ennen kuin vanhemmat voivat luopua kotihoidosta ja siirtyä työmarkkinoille.

Edellä mainitut tekijät huomioonottaen ja perustuen päivähoitopaikan saaneiden vanhempiin kohdistuneisiin kyselytutkimuksiin E&Z päätyvät siihen, että uusi kunnallinen päivähoitopaikka vapauttaa 0,65 aikuista työmarkkinoille. Tarvitaan siis puolitoista päivähoitopaikkaa, jotta työvoiman tarjonta lisääntyisi yhdellä.

Palkkaoletuksena he käyttävät naisten keskipalkkaa. He käyttävät bruttopalkkaa ja laskevat mukaan sivukulut. Menettelyllä on hyviä perusteluja. Sivukulut - esimerkiksi eläkevakuutusmaksut - on perusteltua nähdä osana ansiotuloa. Palkasta perittävä vero puolestaan on perusteltua nähdä työssäkäynnin tuottamana yhteiskunnallisena hyötynä.

E&Z laskevat tuottoihin lisäksi kolme erää. (1) He eliminoivat päivähoiton kustannuksista arvonlisäveron vaikutuksen lisäämällä sen tuottojen puolelle. Arvonlisäveron osuus on (tai ainakin oli Ruotsissa 1980-luvun alussa) päivähoiton kokonaiskustannuksista pieni. Erän merkitys on E&Z:n laskelmassa puolitoista prosenttia kokonaistuotoista. (2) Henkilökunnan maksut heidän päiväkodissa syömästään ruoasta lisätään tuottoihin. Tuoton merkitys on puoli prosenttia. (3) E&Z arvioivat vielä tuotoiksi kotitalouden säästöt leikkikaluihin yms. menoissa lapsen siirtyessä kotoa päivähoitoon. Tämän tuoton merkitys oli lisäeristä suurin eli noin viisi prosenttia E&Z:n laskemista kokonaistuotoista.

Laskelman lopputuloksena E&Z saavat tasatuloksen²⁷. Kustannukset ja tuotot ovat yhtä suuret. ”Saamme yhteiskunnassa yhtä paljon tavaroita ja palveluja jaettavaksi riippumatta siitä, rakennammeko päiväkoteja vai emme” on heidän tuotantotaloudellinen tulkintansa.

E&Z pohtivat vielä oletustensa virhemahdollisuuksia. Heidän mukaansa ylivoi- maisesti suurin arviointivirhe voi koskea siirtymätodennäköisyyttä eli sitä, kuinka monta ihmistä päivähoitopaikka ”vapauttaa” työelämään. He arvelevat enemmän yli- kuin aliarvioineensa siirtymätodennäköisyyden.

---

²⁷ He soveltavat pääomamenoihin 8 prosentin diskonttokorkoa. Korko tuntuu kovin korkealta, vaikka pitääkin mielessä Ruotsin 1970-luvun lopun olosuhteet. Toisaalta pääomamenojen merkitys laskelmassa on suhteellisen pieni.

3.2 Elfvingssonin ja Zeijlonin laskelmaan kohdistettua kritiikkiä

Marian Radetzki arvostelee E&Z:a, etteivät he ota laskelmassaan huomioon kotitaloudessa tehtävän muun kuin lastenhoitotyön vähenemistä päivähoitovaihtoehdossa, kun lasten vanhemmat siirtyvät työmarkkinoille (Radetzki 1981 s. 627). Radetzkin mielestä vähentynyt kotitaloustyö pitäisi laskea tuottojen vähenykseksi tai kustannusten lisäykseksi päivähoitovaihtoehdossa. E&Z vastaavat olettavansa, että aiempi kotitaloustyö tulee tehdyksi iltaisin ja vapaapäivinä (Elfvingsson - Zeijlon 1982 s. 48).

E&Z:n vastaus Radetzkin kritiikkiin ei ole tyydyttävä. Varmaankin osa aiemmin tehdystä kotitaloustyöstä jää tosiaan kokonaan tekemättä. Myös sillä lienee merkitystä, että ostot markkinoilta (kotitalouskoneet, ulkona syöminen, itse tehdyn korjaustyön väheneminen yms.) korvaavat aiempaa kotitaloustyötä.

Tärkein Radetzkin kritiikkiin liittyvä puute E&Z:n laskelmassa saattaa kuitenkin olla se, etteivät he ota huomioon työmarkkinoille siirtymisen aiheuttamaa vapaa-ajan menetystä.²⁸ Radetzki ja E&Z eivät edes mainitse vapaa-aikakysymystä kirjoituksissaan. Kuitenkin vapaa-ajan merkitys saattaa olla tuntuva yhteiskuntataloudellisen laskelman lopputulokselle - riippuen tietenkin siitä, millainen arvo vapaa-ajalle annetaan.

Karin Rudebeck puolestaan arvostelee E&Z:n laskelmia siitä, että etteivät he ota huomioon työkatkoksen aiheuttamaa menetystä. Jos vanhempi jää kotiin äitiys- ja vanhempainrahakauden päätyttyä hoitamaan lasta, tarvitsee hän työelämään palatessaan todennäköisesti uudelleen koulutusta ja/tai hänen palkkakehityksensä heikkenee verrattuna nopeammin työelämään palanneisiin. (Rudebeck 1982.) E&Z vastaavat viittaamalla vaikeuteen arvioida työkatkoksen taloudellista seurausta määrällisesti (Elfvingsson - Zeijlon 1982 s. 48). Rudebeck arvostelee myös E&Z:n käyttämiä siirtymätodennäköisyys- ja palkka-arvioita. Niiden osalta E&Z kirjoittavat mielestäni pätevän puolustuksen.

3.3 Holmgrenin, Lantzin ja Nordströmin laskelma

Bengt Holmgren, Kjell-Åke Lantz ja Lars Nordström (1979) laskivat mukaan päivähoitopaikan tuottopuolelle vähentyneet sosiaali- ja asumistuet. Ajatus on, että päivähoitopaikkojen seurauksena vanhempien ansiotulot lisääntyvät ja se

---

²⁸ Elfvingsson ja Zeijlon saattavat puolustautua sillä, että he täsmentävät käyttävänsä ”tuotantotaloudellista” analyysiä. Se tarkoittaa, että he arvioivat vaikutuksia tavaroiden ja palvelusten tuotantoon. Tällöin he eivät väitäkään pyrkivänsä arvioimaan yhteiskuntataloudellisia vaikutuksia, joihin kuuluu tuotantotaloudellisten vaikutusten lisäksi muun muassa vaikutus vapaa-ajan määrään. Tosin he horjahtavat monessa kohdin käyttämään ilmaisua ”yhteiskuntataloudellinen”. (Elfvingsson - Zeijlon 1981.)

vähentää sosiaali- ja asumistukien tarvetta. Empiiriseen aineistoon pohjautuvat laskelmat osoittivat sosiaali- ja asumistukien vähennykseksi summan, joka vastasi alle neljää prosenttia päivähoitopaikan käyttö- ja pääomakustannuksista (Holmgren - Lantz - Nordström 1979 s. 65).²⁹

Holmgren, Lantz ja Nordström tekevät myös laskelmia päivähoitopaikkojen muuttoliikettä vähentävän vaikutuksen kustannusseurauksista. Päivähoitopaikkojen rakentamisen seurauksena työvoiman lisäkysyntä voidaan tyydyttää alueella asuvan väestön piiristä tulevan työvoiman tarjonnan lisäyksellä (Holmgren - Lantz - Nordström 1979 s. 37 -39). Paikkakunnalle syntyvää uutta työpaikkaa ei täytetäkään muualta muuttaneella vaan aiemmin kotona lasta hoitaneella paikkakuntalaisella. Niinpä he tekevät suuntaa antavia laskelmia muuttoliikkeen aiheuttamien investointikulujen vähenemisestä päivähoitopaikan perustamisen seurauksena. Laskelmat tuottavat melko suuria kustannussäästöjä. Holmgren, Lantz ja Nordström pitävät laskelmiaan kuitenkin siinä määrin epävarmoina ja ongelmallisina, etteivät he esitä mitään arvioita säästöistä yhtä päivähoitopaikkaa kohti. He viittaavat vain yleisesti säästöjen oletettavasti suureen merkitykseen. Se on yksi tekijä, jonka perusteella he päätyvät toteamaan, että ”panos päivähoitoon, sen sijaan että lasta hoidettaisiin kotona, on yhteiskunnan näkökulmasta erittäin kannattavaa” (1979 s. 40).

Holmberg, Lantz ja Nordström toteavat yleistarkastelussaan vielä koulutukseen liittyviä tuotto- ja kustannuseriä, joista he eivät kuitenkaan esitä laskelmia (1979 s. 38 -39). He toteavat lastaan kotonaan hoitavista, että heidän yhteiskunnan tuella saamansa ammattikoulutus ei tule täyteen käyttöön. Toisaalta he toteavat, että päivähoidon seurauksena työelämään tulevien osalta tulisi tuotoiksi laskettavista palkoista vähentää esimerkiksi yhteiskunnan kustannukset heidän ammatilliseen koulutukseensa.

3.4 Ellalan laskelma

Esa Ellala (1974) on tehnyt ainoan näkemäni suomalaisen kokonaislaskelman päivähoidon taloudellisista vaikutuksista. Ellalan laskelma noudattelee samoja suuntaviivoja kuin E&Z:n ja Holmgren - Lantz - Nordströmin laskelmat. Ellala laskee kuitenkin kustannuksiin mukaan päivähoitohenkilökunnan koulutuksen

---

²⁹ Herää kysymys, miksi E&Z eivät sisällytä vastaavaa erää oman laskelmansa tuottoihin. He kuitenkin viittaavat Holmgren - Lantz - Nordströmin laskelmaan, joten he eivät ole voineet olla huomaamatta asiaa. Perheelle kohdistuvien tukien vähennys on aivan yhtä johdonmukaista sisällyttää tuottolaskelmiin kuin perheen maksamien verojen lisäys - ja nehan E&Z sisällyttävät omaan laskelmaansa. Erän pienuus eli Holmgren - Lantz - Nordströmin laskelman mukaan alle neljä prosenttia päivähoitopaikan käyttö- ja pääomakustannuksista saattaa olla syy, miksi E&Z eivät sisällyttäneet tätä tuottoerää mukaan laskelmiinsa. Selitys kuitenkin ontuu. E&Z ottivat laskelmaansa mukaan tuotto- ja kustannuseriä, joiden merkitys oli pienempi.

kustannukset. Ne ovat vajaa kaksi prosenttia päivähoidon kokonaiskustannuksista hänen laskelmansa mukaan.

Ellala tekee herkkyyksianalyysin koskien siirtymätodennäköisyyttä ja oletettua palkkatasoa. Ne vaikuttavat analyysin mukaan suuresti laskelman lopputulokseen.

Johtopäätöksenä laskelmistaan Ellala toteaa, etteivät laskelmat tue ajatusta, että päivähoito tuottaisi niin paljon työvoimaa työmarkkinoille, että lisätyövoiman tulot kattaisivat päivähoidon kustannukset (Ellala 1974 s. 44).

Syy hänen laskelmiensa osoittamaan päivähoidon kannattamattomuuteen E&Z:n laskelmiin verrattuna johtuu hänen olettamistaan siirtymätodennäköisyyksistä. E&Z:n peruslaskelma olettaa yhden päivähoitopaikan vapauttavan 0,65 aikuista työmarkkinoille, kun Ellala olettaa vastaavan luvun olevan todennäköisimmin 0,15. Toisen, epätodennäköisempänä pitämänsä vaihtoehdoisen laskelman mukaan luku olisi 0,26. Valtaosa päivähoitopaikoista menisi siis perheille, joissa vanhemmat ovat jo työssä ja ovat aiemmin järjestäneet lastensa hoidon jollakin muulla tavalla.³⁰ Jossain määrin päivähoitopaikkoja menee myös perheille, joissa toinen vanhemmista tai yksinhuoltaja jää kotiin senkin jälkeen, kun saa lapselleen päivähoitopaikan.³¹

Jos Ellala olisi soveltanut E&Z:n siirtymätodennäköisyyttä (0,65), olisivat tuotot hänen laskelmassaan ylittäneet runsaasti kustannukset. Jos siirtymätodennäköisyydeksi olisi oletettu 0,4 ja jos työhönmenevien palkkatasoksi olisi oletettu naispuolisten teollisuustyöntekijöiden sen aikainen keskiansio, tuotot ja kustannukset olisivat suunnilleen yhtä suuria. Ellalan laskelma osoittaa siis kunnallisen päivähoidon kansantaloudellisesti tuottoisammaksi kuin E&Z:n laskelmat, jos niissä sovelletaan samaa siirtymätodennäköisyyttä. Ainakin osa erosta selittyy Ruotsin päivähoidon korkeammasta tasosta ja siihen liittyen korkeammista kustannuksista.³²

---

³⁰ Naisten suhteellisen laajamittainen siirtyminen palkkatyöhön oli jo 1960-luvulla tapahtunut tosiasia. 1970-luvun alkupuolella alkaneen lasten kunnallisen päivähoidon nopean laajentamisen tärkeänä syynä olivat ”avainkaulalapset” eli lapset, jotka joutuivat vanhempien ollessa työssä tulemaan toimeen ilman asianmukaista hoitoa. Lasten päivähoidon kunnallinen järjestäminen seurasi eikä vain edeltänyt äitien töihin menoa. (Sipilä-Ketola-Kröger-Rauhala 1996 s. 113 - 116.) Ellalan laskelmat perustuvat 1960-70-luvun vaihteen tilanteeseen. Tämä selittää Ellalan soveltamia alhaisia siirtymätodennäköisyyksiä. Rakenne- ja työvoimapolitiikkaan suuri osa ohjautui jo työssäolevien äitien lapsille. Ellala toteaaakin, ettei ansiotyöhön siirtymistä voi asettaa ehdoksi päivähoitopaikan saamiselle vaan jo työssä olevien lapset ovat etuoikeutetussa asemassa päivähoitopaikkoja täytettäessä (Ellala 1974 s. 28).

³¹ Kyse oli kasvatuksellisista ja sosiaalisista syistä. Kunnallisen päivähoidon syntyä - ennen kuin kunnallisesta päivähoitosta tuli ”avainkaulalapsi-” ja työvoimapolitiittinen kysymys - leimasi pyrkimys taata sellaisille lapsille säädylliset kasvuolot, joiden perheessä ilmeni vaikeita sosiaalisia ongelmia (Sipilä-Ketola-Kröger-Rauhala 1996 s. 112 - 113).

³² 1980-luvun puolessa välissä Ruotsin kunnallisessa päivähoitossa oli 3,1 lasta työntekijää kohti kun vastaava luku Suomessa oli 5,7 (Gustafsson - Kjuln 1991 s. 665 - 666).

3.5 Yhteenveto

Tähänastiset laskelmat ovat yleensä antaneet päivähoidon kannalta myönteisen tuloksen. Päivähoidon tuotot ovat laskelmissa yleensä olleet kustannuksia suuremmat (Gustafsson - Kjulin 1991 s. 666 -667). Yhden laskelman mukaan taloudellinen edullisuus olisi kuitenkin laskusuunnassa (Jönsson 1971 ja Jönsson - Paulsson 1979). Toisaalta tuorein näkemäni vuoden 1986 tietoihin perustuva laskelma näytti kansantaloudelliset hyödyt kaksi kertaa kustannuksia suuremmiksi ja julkisen taloudenkin osalta meno- ja tulovaikutusten menevän jokseenkin tasan tai jäävän jonkin verran plussan puolelle (Schwarz 1992).

Elfvingsson - Zeijlonin (1981) ja Esa Ellalan (1974) laskelmat ovat antaneet tasatuloksen tai arvioineet kustannukset tuottoja suuremmiksi.³³ Heidän laskelmiensa mukaan tuotot ovat kuitenkin selvästi kustannuksia suurempia, mikäli päivähoitopaikkaan liittyy vanhempien siirtyminen työmarkkinoille.

Tähänastisten laskelmien osoittaman päivähoidon kansantaloudellisen edullisuuden voi ajatella olevan seurausta työnjaosta ja erikoistumisesta. On kansantalouden kannalta järkevää, että jotkut erikoistuvat lasten päivähoitoon ja vapauttavat vanhempia erikoistumaan omiin tehtäviinsä työmarkkinoille.

---

³³ Elfvingsson - Zeijlonin ja Ellalan laskelmat antavat päivähoidon taloudellisuudesta muita laskelmia kielteisemmän tuloksen, koska he olettavat siirtymätodennäköisyyden alhaisemmaksi kuin muut laskelman tekijät (ks. Elfvingsson - Zeijlon 1981 s. 412). Elfvingsson - Zeijlon ja Ellala eivät kuitenkaan ole sitä mieltä, että heidän laskelmiensa johdosta kunnallisesta päivähoidosta tulisi luopua. Mikäli laskelmat antavat tappiollisen tuloksen, vaatii kunnallinen lasten päivähoito heidän mukaansa muita kuin tuotantotaloudellisia perusteluja (Elfvingsson - Zeijlon 1981 s. 414; Esa Ellala 1974 s. 43). Sellaisia voivat olla lasten hyvinvointi, naisten ja lapsiperheiden tasa-arvo, syntyvyys yms. Lisäksi uhrauksen perusteena saattaa olla ajatus, että uhraus maksaa itsensä ajan mittaan takaisin taloudellisten laskelmien näkökulmasta. Esimerkiksi naisten vahva osallistuminen työmarkkinoille tai lasten kehitys - mikäli päivähoito vaikuttaa siihen myönteisesti - saattaa pitkällä aikavälillä osoittautua tuotantotaloudellisesti perustelluiksi.

4 Laskelman perusteet

4.1 Kustannukset

Kansantaloudellisissa laskelmissa käytettävät kustannukset

Ongelmana on kustannusten melko suuri vaihtelu riippuen siitä, onko kyse päiväkodista vai perhepäivähoidosta tai alle kolmevuotiaiden vai kolme vuotta täyttäneiden hoidosta tai koko- vai osa-aikaisesta hoidosta.

Perhepäivähoito on lähes kolmekymmentä prosenttia halvempaa kuin päivähoito päiväkodissa silloin kun kustannusero on ollut suurimmillaan.³⁴ Kolme vuotta täyttäneiden hoitokulut ovat noin neljänneksen pienemmät kuin alle kolmevuotiaiden. Espoon tietojen mukaan osapäivähoidon kustannukset ovat noin puolet kokopäivähoidon kustannuksista (Palokangas 1995 s. 19). Kunnat perivät osapäivähoidosta yleensä kuusikymmentä prosenttia kokopäivähoidon maksuista (Karhinen 1997). Maksuosuus perustunee arvioon kustannusosuudesta.

Toisaalta kunnittaiset erot päiväkotikustannuksissa voivat olla samaa suuruusluokkaa.³⁵ Yksikkökohtaiset tehokkuuserot ovat luonnollisestikin joissakin tapauksissa huomattavasti suurempia eikä vain tilapäisistä syistä (Gustafsson - Bjurek - Kjulin - Kärrby 1995 s. 13).

Jos vielä otettaisiin huomioon yksityinen päiväkotihoidon kunnallisen päivähoiton vaihtoehtoisena muotona, se lisäisi edelleen kustannusten hajontaa, koska yksityinen hoito näyttää olevan jonkin verran kunnan tuottamia tai ostamia päiväkotipalveluja halvempaa. Yksityisen päiväkotihoidon merkitys on kuitenkin toistaiseksi vähäinen eikä se näytä olevan nopeassa kasvussa. (Heikkilä - Törmä 1996; Niemelä 1997; Karhinen 1997.) Erityisen tapauksen muodostavat ne, joi-

---

³⁴ Vertailussa oli mukana joitakin keskikokoisia ja suuria suomalaisia kaupunkeja. Päiväkodin ja perhepäivähoidon välille ei kuitenkaan ole saatavissa selkeää hintaeroa. Esimerkiksi Turussa ja Tampereella perhepäivähoito oli päiväkotihoidon kalliimpaa vuonna 1996, vaikka yleensä päiväkotihoidon on kalliimpaa. Tampereella perhepäivähoidon kalleutta selitettiin ryhmäperhepäivähoidon voimakkaalla lisääntymisellä ja sillä, että perhepäivähoidossa hoidettiin yleensä nuorempia lapsia kuin päiväkodeissa. (Valtion taloudellinen tutkimuskeskus 1995 s. 18; Palokangas 1995 s. 18 - 19; Kumpulainen 1997 s. 14; Karhinen 1997.)

³⁵ Kustannukset läsnäolopäivää kohti vuonna 1996 olivat Espoon päiväkodeissa 43 prosenttia suuremmat kuin Tampereen päiväkodeissa ja Espoon perhepäivähoitopaikoissa 18 prosenttia suuremmat kuin Tampereen perhepäivähoitopaikoissa (Kumpulainen 1997 liite 1E). Vuonna 1987 päiväkotien hoitopäiväkustannus oli Hankasalmen 95 markkaa ja Riihimäellä 119 markkaa, kun se Kittilässä oli 272 markkaa ja Savonlinnassa 191 markkaa. Perhepäivähoidon hoitopäiväkustannus oli vuonna 1987 Tammelassa 91 markkaa ja Kuopiossa 101 markkaa, kun se Keravalla oli 148 markkaa ja Rantasalmella 134 markkaa. (Ilmonen - Heikkala 1990 liite 1.)

den lapset hoidetaan kotona esimerkiksi sukulaisen tai palkatun lastenhoitajan toimesta. Kustannusvaihtelut näissä tapauksissa ovat hyvin suuret.³⁶

Tässä tutkimuksessa käytän kunnallisen päivähoitopaikan pääoma- ja käyttökustannusten keskiarvolukua. Menettelyä puoltaa se, että kunnallinen päivähoito heijastaa yhteiskunnassa yleisesti ja virallisesti hyväksyttyä päivähoiton tasoa. Menettely vastaa edellisessä luvussa kuvatuissa laskelmissa omaksuttua käytäntöä.

Vuonna 1996 päivähoitopaikka maksoi viidessä suurimassa kaupungissa keskimäärin 40800 markkaa vuodessa.³⁷ Tarkkaan ottaen kyse on kustannuksesta hoidossa ollutta lasta kohti eikä hoitopaikkaa kohti.

---

³⁶ Osa päivähoidosta toteutuu kodin ulkopuolisessa yksityisessä maksullisessa päivähoidossa. Niissä oli vuonna 1993 vajaa 3 prosenttia alle kouluikäisistä lapsista, kun kunnallisessa päivähoidossa oli samana vuonna vajaa 30 prosenttia alle kouluikäisistä lapsista (Tilastokeskus 1995 s. 54). Tilastokeskuksesta saatujen julkaisemattomien tilastojen mukaan vastaavat osuudet olivat vajaa ja lähes 40 prosenttia vuonna 1997. Lain mukaan kunnan sosiaalilautakunta valvoo kaikkia yksityisiä henkilöitä tai yhteisöjä, jotka korvausta vastaan harjoittavat lasten päivähoitotoimintaa (ks. HE 208/1996). Voidaan siis olettaa, ettei yksityisen tuottama päivähoito olennaisesti poikkea kunnan toteuttaman päivähoiton laatuvaatimuksista silloinkaan, kun kyse ei ole yksityisen tuottamasta kunnan ostamasta tai palvelurahalla tukemasta päivähoidosta. Kustannukset lienevät karkeasti ottaen samaa suuruusluokkaa tuottajasta riippumatta.

Engelmana ovat vielä ne perheet, joissa päivähoito on järjestetty muulla tavoin kuin kodin ulkopuolisessa kunnallisessa tai valvotussa yksityisessä maksullisessa päivähoidossa molempien vanhempien / yksinhuoltajan ollessa työssä. Arvioinnin vaikeutta kuvaa se, että lasten pimeän päivähoiton arvoksi on kotitaloustiedustelun pohjalta arvioitu 100 - 200 miljoonaa markkaa vuodessa (Lith 1997 s. 17 - 18).

Osa hoidosta tapahtuu kotona ruokakuntaan kuulumattoman sukulaisen - useimmiten varmaankin isoäidin - toimesta. Vuonna 1993 tällaisia oli noin 5 prosenttia niistä, jotka eivät olleet vanhempien hoidossa. (Tilastokeskus 1995 s. 54.) Helsingissä sukulaisten hoitama osuus vuosina 1990 - 1991 oli vielä pienempi (Tuominen 1991). Vuoden 1996 EU-työvoimatutkimuksen mukaan sukulaisten hoidossa oli puolitoista prosenttia kaikista alle yhdeksän vuotiaista lapsista (Tilastokeskus 1998b s. 93). Tällainen palkaton vapaaehtoistyö on kansantalouden tilinpidon kannalta ilmaista, mikäli hoito ei vedä hoitajaa pois työmarkkinoilta. Apulaisen tai lastenhoitajan kotona hoitamia oli alle prosentti vuonna 1993 alle kouluikäisistä (Tilastokeskus 1995 s. 54.) ja puolitoista prosenttia alle yhdeksänvuotiaista vuonna 1996 (Tilastokeskus 1998b s. 93). Se on todennäköisesti kunnallista päivähoitoa kalliimpi ratkaisu. Ovathan henkilökulut päivähoidossa ylivoimaisesti suurin kustannuserä ja kunnallisessa päiväkodissa on keskimäärin viisi lasta yhtä työntekijää kohti.

Vuoden 1996 EU-työvoimatutkimuksen mukaan noin kahdeksan prosenttia sellaisista alle kouluikäisistä lapsista, joiden molemmat vanhemmat tai yksinhuoltaja oli työllinen, hoidettiin kuitenkin kotona äidin, isän tai jonkun muun perheenjäsenen toimesta. Heidän vanhemmistaan valtaosa oli kotona palkkatyötä tekeviä, yrittäjiä tai osa-aikatyötä tekeviä.

³⁷ Lähde on Kumpulainen (1997 s. 13).

Tilakustannukset (niiden osuus on noin 13 %) on ilmeisesti jonkin verran aliarvioitu Tampereella ja Vantaalla. Helsingissä tilakustannukset lienevät lähellä todellisia. (Kumpulainen 1997 s. 18.)

Kaupunkien erot ovat melko suuret. Kallein on Espoo 44187 markkaa ja halvin Tampere 33738 markkaa. Hintaaerot johtuvat ensisijaisesti palkkaeroista, jotka syntyivät 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa henkilöstöpulan aikana (Kumpulainen 1997 s. 10 - 11).

Lukuja voidaan vertailla vuoden 1994 lukuihin, jotka koskevat Espoota, Kirkkonummea, Hämeenlinnaa, Kokkolaa ja Joensuuta (Palokangas 1995 s. 16 - 20). Vertailu viittaa siihen, että pääkaupunkiseudun ulkopuolella kustannukset ovat samaa suuruusluokkaa ja pääkaupunkiseudulla ne ovat kalliimmat. Viiden

Vähennän luvusta kunnallisen päivähoidon ruokamenot, koska ne koituvat kotitalouksien hyväksi niiden omien ruokamenojen vähennyksenä. Helsingin sosiaalivirastosta saamieni tietojen mukaan ruoka-aineiden hankintamenot olivat vuonna 1996 noin 5 % päivähoidon kokonaismenoista. Osuus on suunnilleen sama, jota Elfvingsson ja Zeijlon käyttivät kotitalouden säästöinä lasten siirtyessä kotoa päivähoitoon (1981 s. 410 - 413).³⁸

Vähennyksen tuloksena saan kansantaloutta koskevassa peruslaskelmassa käyttämäni päivähoidon kustannuksia kuvaavan luvun. Se on **38760 markkaa vuodessa**. Se merkitsee, että painopiste on

- kolme vuotta täyttäneiden paikoissa, joita on noin neljä viidennestä päivähoitopaikoista,
- päiväkodeissa, joita on yli kaksi kolmannesta päivähoitopaikoista verrattuna perhepäivähoitoon ja
- kokoaikaisissa paikoissa, joiden osuus on yli neljä viidennestä.

---

suurimman kaupungin keskiarvo antaa siis luultavasti liian korkeat kustannukset koko maata ajatellen. Eroa ilmeisestikin kärjistää se, että mukana eivät ole maaseutumaisia kuntia. Stakesin tietojen mukaan perhepäivähoitopaikkojen osuus on maaseutumaisissa kunnissa 64 prosenttia, kun se kaupunkimaisissa kunnissa on 23 prosenttia ja perhepäivähoidon kustannukset ovat keskimäärin selvästi alemmat. Toisaalta yli kolmeneljännestä kaikista päivähoitopaikoista on kaupunkimaisissa kunnissa. (Stakes 1994.) Käytän kaikesta huolimatta viiden suurimman kaupungin keskiarvoa sellaisenaan, koska se on ainoa tuore tieto eikä käytettävissä ole hyvää perustetta suhteuttaa viiden kaupungin keskiarvoa koko maan tietoon. Sitäpaitsi viisi suurinta kaupunkia muodostavat reilusti yli kolmanneksen kaikkien kaupunkien väkiluvusta. Ratkaisua perustelee vielä se, että tuoreessa vuoden 1996 tilannetta koskevan otosvertailun perusteella Espoon (vertailu ei sisältänyt Helsinkiä, Vantaata, Tamperetta eikä Turkuu) päivähoiton käyttömenot päivähoitossa olevaa lasta kohti olivat vain kahdeksan prosenttia otoskuntien (47 kpl) keskiarvon yläpuolella (Heikkinen 1998 s. 43).

Mukana on vain kunnan itse tuottama päivähoito. Kuntien ostamia ja kuntien palvelurahalla tukemia yksityisten tuottamia päivähoitopaikkoja oli kumpiakin 6 % kunnan itse tuottamien päivähoitopaikkojen määrästä viidessä suurimmassa kaupungissa (Kumpulainen 1997 s. 5). Helsingissä ostopalvelupäiväkotien kustannukset olivat noin 15 % halvemmat kuin kunnan itse tuottamien päiväkotien kustannukset.

Kunnallisen päivähoidon kustannukset on siis karkea arvio päivähoidon keskimääräisistä kustannuksista. Selkeää perustetta siitä poikkeavalle arviolle ei ole saatavissa.

³⁸ Vähennän kustannuksista päiväkotien ruoka-ainehankinnat enkä valmistuksen työkuksannuksia. Kansantalouden tilinpidon kannalta ruoka-ainehankinnat eivät ole päivähoitosta aiheutuva lisäkulu, koska hankinnat on tehtävä olivatpa lapset kotona tai päivähoitossa. Sen sijaan ruoan valmistus on kodin ulkopuoliseen päivähoitoon liittyvä lisäpanos, johon on siirrettävä kansantalouden voimavaroja vanhempien mennessä työhön ja lasten päivähoitoon. Vähennän ruokamenot päivähoidon kustannuksista sen sijaan, että Elfvingssonin ja Zeijlonin tavoin lisäisin sen kotitalouksien säästöinä päivähoidon tuottoihin. Perustelen ratkaisuni sillä, että sen seurauksena laskelmani tuotot ovat pelkästään päivähoidon aiheuttamia tuotannon lisäyksiä. Pidän sitä selkeänä ja havainnollisena.

Alle kolmevuotiaiden päivähoidon keskimääräinen kustannus on **45123** markkaa vuodessa ja kolme vuotta täyttäneiden **37169** markkaa vuodessa.³⁹ Kolme vuotta täyttäneiden hoito tulee neljä prosenttia halvemmaksi ja alle kolmevuotiaiden hoito kuusitoista prosenttia kalliimmaksi keskimääräiseen kustannukseen verrattuna. Erottelu on tarpeen pohdittaessa esimerkiksi kotihoidon tuen vaikutusta kunnallisen päivähoidon kustannuksiin.⁴⁰

Julkista taloutta koskevissa laskelmissa käytettävät kustannukset

Päivähoidon kansantaloudelle aiheuttamia kustannuksia kuvaava luku ei ole sama kuin kunnille aiheutuva kustannus. Kunta joutuu maksamaan ruoka-ainemenot, jotka edellä vähennettiin edellä esitetyistä luvuista. Toisaalta kunnat perivät osan kuluista vanhemmilta päivähoitomaksuina. Vuonna 1996 päivähoitomaksujen arvioitiin kattavan 17 prosenttia kustannuksista.⁴¹ Kun ruoka-ainehankinnat ja vanhempien maksamat päivähoitomaksut otetaan huomioon, on yhden päivähoitopaikan aiheuttama meno julkiselle taloudelle **33864** markkaa vuodessa vuoden 1996 kustannustasolla.

Menot on syytä erotella lasten iän mukaan. Edellä arvioitiin, että kolme vuotta täyttäneiden päivähoito tulee neljä prosenttia keskimääräistä halvemmaksi. Julkisen talouden menoksi kolme vuotta täyttäneiden osalta saadaan **32232** markkaa vuodessa. Alle kolmevuotiaiden päivähoidon kustannukset arvioitiin kuusitoista prosenttia keskimääräistä kalliimmiksi. Julkisen talouden menoksi alle kolmevuotiaiden osalta saadaan siten **40392** markkaa vuodessa.

Peruslaskelmasta poisjätetyt kustannuserät

Peruslaskelmaan sisältyy vain yksi kustannuserä eli päivähoidon pääoma- ja käyttökustannukset. Ne muodostavat edellisessä luvussa kuvatuissa aiemmissakin laskelmissa lähes sata prosenttia kaikista mukaan lasketuista kustannuksista. Luvussa 6 käsittelen erikseen kotitaloustyötä, ostoja markkinoilta ja vapaa-aikaa.

Laskelmat jättävät huomiotta eräitä kustannuseriä, joita on sisällytetty johonkin aiempaan laskelmaan. Niitä ovat

---

³⁹ Laskelma perustuu Espoon tietoihin alle kolmevuotiaiden ja yli kaksivuotiaiden päivähoidon kustannuksista vuodelta 1994 (Palokangas 1995). Laskelmassa on oletettu, että hoitopaikat jakautuvat päiväkotipaikkoihin ja perhepäivähoitopaikkoihin samassa suhteessa kuin ne jakautuivat viidessä suurimmassa kaupungissa 1996 (Kumpulainen 1997 liite 1D) ja että keskimääräinen paikkakustannus on laskelmassa lähtökohdaksi valittu 38760 markkaa vuodessa.

⁴⁰ Lakisääteistä kotihoidon tukea maksetaan alle kolmevuotiaan lapsen vanhemmille, jotka eivät valitse lapselleen kunnallista hoitopaikkaa, joten vertailukohteena tulee käyttää alle kolmevuotiaiden kunnallisen päivähoidon kustannuksia.

⁴¹ Arvio on peräisin hallituksen esityksestä eduskunnalle pienten lasten hoidon tukemista koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (HE 208/1996). Viidessä suurimmassa kaupungissa vuonna 1996 toteutunut vanhempien maksuosuus oli sama eli 17 prosenttia (Kumpulainen 1997 liite 3B).

- *päivähoitohenkilökunnan koulutuksen kustannukset*⁴²

Kustannuksista on vähennetty

- *päivähoidon kustannuksiin sisältyvä arvonlisävero*⁴³ ja
- *henkilökunnan maksut heidän päiväkodissa syömästään ruoasta.*

Kahden ensimmäisen erän osuus on aiempien laskelmien mukaan alle kaksi ja kolmannen puoli prosenttia kokonaiskustannuksista. Lisäksi ne kompensoivat toisiaan, koska ensimmäinen on kustannusten lisäys ja kaksi jälkimäistä ovat kustannuksien vähennyksiä. Jätän erät pois laskelmasta niiden vähäisyyden takia.

Elfvingsson ja Zeijlon laskivat päivähoidon aiheuttamaksi tuotoksi

- *kotitalouden säästöt leikkikalu-, vaippa- yms. menoissa*

lapsen siirtyessä kotoa päivähoitoon. Tämän tuoton merkitys oli noin viisi prosenttia Elfvingssonin ja Zeijlonin laskemista kokonaistuotoista. Luvun korkeus viittaa siihen, että se sisältää ruokamenoja, vaikkeivät Elfvingsson ja Zeijlon sitä mainitsekaan. He eivät erittele menoryhmää eivätkä lähdeään. Muita arvioita edellä tarkoitetuista säästöistä en ole nähnyt. Arkikokemus kertoo, että vaatemenot pikemminkin lisääntyvät kodin ulkopuolisen päivähoidon seurauksena eivätkä leikkikalumenot juurikaan vähene. Sen sijaan ruokamenot ovat tuntuva erä, jonka otin edellä huomioon.

4.2 Kansantulon lisäys

Mittaan päivähoidon aiheuttamaa kansantulon lisäystä edellisessä luvussa kuvattujen aiempien laskelmien tapaan eli päivähoidon johdosta työllistyneiden vanhempien bruttopalkkana lisätynä palkkojen sivukuluilla. Tällöin kansantulo ymmärretään kansantalouden tilinpidon mukaisesti siten, että se ei esimerkiksi ota huomioon kotitaloustyössä ja vapaa-ajan määrässä tapahtuneita muutoksia. Palkkatasona käytän naisten keskimääräistä bruttopalkkaa.

Palkasta maksettava vero lasketaan mukaan, koska vero on perusteltua nähdä työssäkäynnin tuottamana yhteiskunnallisena hyötynä. Sivukulut - esimerkiksi

---

⁴² Henkilökunnan koulutuskustannusten sisällyttäminen päivähoidon kustannuksiin ei ole itsestään selvää. Muuta kuin työnantajan kustantamaa koulutusta ei yleensä lueta mukaan toiminnan kustannuksiin tällaisissa laskelmissa. Kyseisen erän sisällyttäminen kustannuksiin edellyttäisi, että niin meneteltäisiin kautta linjan, jotta työvoiman vaihtoehtoisen käytön kustannukset olisivat vertailukelpoiset. Sitä paitsi rajanveto yleisen ja kyseiseen tehtävään spesifin ammatillisen koulutuksen välillä ei ole helppoa.

⁴³ Arvonlisäveron eliminoiminen kokonaistaloudellisia kustannuksia laskettaessa ei ole harvinaista. Sen ei katsota heijastavan resurssien käyttöä vaan kyse on rahojen puhtaasta finanssisiirrosta valtiolle. Suomessa päivähoitomaksuista saadusta tulosta ei peritä arvonlisäveroa.

eläkevakuutusmaksut - lasketaan mukaan, koska ne on perusteltua nähdä osana ansiotuloa. Ne ovat työn aikaansaamaa tuotosta.

Lähestymistapa sisältää oletuksen, että kansantalous saavuttaa päivähoiton aiheuttaman työvoiman tarjonnan lisäyksen seurauksena uuden tasapainon. Siinä kansantulo on lisääntynyt työvoiman tarjonnan lisäystä vastaavan työpanoksen verran. Työpanosta mitataan bruttopalkkoina sivukuluineen olettaen, ettei työvoiman tarjonnan lisäys vaikuta palkkatasoon. Toisin sanoen kansantulo lisääntyy työvoiman lisäykselle maksetun palkkasumman verran kansantulon muiden erien muutosten summan ollessa nolla.

Ei suinkaan ole selvää, että päivähoiton aiheuttama työvoiman tarjonnan lisäys johtaa edellä tarkoitettuun kansantulon lisäykseen.⁴⁴ Laskelmaan sisältyvät oletukset työvoiman tarjonnan sopeutumisesta työvoiman kysyntään käyvät täsmällisemmin ilmi liitteestä V.

Tuottoon vaikuttaa tuntuvasti siirtymätodennäköisyys eli todennäköisyys, jolla lasten päivähoito aiheuttaa lasten vanhempien työllistymisen. Edellisessä luvussa selostettuihin tähänastisiin laskelmiin sisältyneet herkkyyksianalyysit osoittivat sen suuren merkityksen.

Peruslaskelmassa oletan päivähoitopaikan aina liittyvän aiemmin kotona olleen vanhemman työllistymiseen. Toisin sanoen en ota huomioon sitä, että joissakin tapauksissa molemmat vanhemmat ja yksinhuoltaja ovat jo olleet työssä ennen kuin ovat saaneet lapselleen päivähoitopaikan. He ovat järjestäneet lastensa päivähoiton jollakin muulla tavalla. Lisäksi joissakin tapauksissa vanhemmat eivät siirry työelämään, vaikka saavatkin lapsensa kunnalliseen päivähoitoon. Käsittelemisen siirtymätodennäköisyyttä luvussa 5.

Otan kuitenkin jo peruslaskelmassa huomioon sen, että perheessä on usein enemmän kuin yksi päivähoitoikäinen lapsi. Yhden vanhemman 'vapauttamiseksi' työmarkkinoille tarvitaan silloin enemmän kuin yksi päivähoitopaikka. Elfvingsson - Zeijlon olettavat laskelmassaan, että perheissä on keskimäärin 1,2 päivähoitoikäistä lasta (Elfvingsson - Zeijlon 1981 s. 411). Suomen vuoden 1995 väestölaskennan tulokset antavat suunnilleen saman arvion, kun oletetaan, että alle yksivuotiaat lapset hoidetaan kotona.⁴⁵ Silloin sata päivähoitopaikkaa 'vapauttaa' 83 vanhempaa.

---

⁴⁴ Esimerkiksi Pekka Tiainen ja Kari Hietala kävivät työpoliittisessa aikakauskirjassa keskustelun siitä, miten työttömyyden kustannuksia kartoittavassa laskelmassa tulee suhtautua työttömän työllistymisen aiheuttamaan tuotannon ja verotulojen lisäykseen (Tiainen 1994a ja 1994b sekä Hietala 1994a ja 1994b).

⁴⁵ Kysymys on tarkkaan sanoen siitä, kuinka monta päivähoitoikäistä (1-6 vuotta vanhaa) lasta on sellaisissa perheissä, joissa on alle kouluikäisiä lapsia. Näistä perheistä on kuitenkin vielä poistettava ne perheet, joissa on alle yksivuotias lapsi, koska vanhempien oletetaan hoitavan lapsia kotona keskimäärin yhden vuoden ikään saakka. Tätä suhdetta ei saa suoraan väestölaskentatilastoista, mutta sen voi riittävän

Palkkataso osoittautui aiemmissä herkkyysanalyysissä - siirtymätodennäköisyyden lisäksi - tärkeäksi laskelman lopputulokseen vaikuttavaksi tekijäksi. Laskelmissa on yleensä käytetty perusteena naisten keskiansioita.⁴⁶ Käytettävissäni ei ole tutkimustuloksia, jotka antaisivat aiheita poiketa aiemmasta menettelystä.⁴⁷ Niinpä käytän peruslaskelmassa vuoden 1996 naispalkansaajien bruttomääräistä keskimääräistä kuukausiansiota, joka oli 9514 markkaa (Tilastokeskus 1997b s. 6).⁴⁸ Sivukuluprosenttina käytän valtionvarainministeriöstä saatua vuoden 1996 TEL-alojen lukua 26,4 %. Kun tähän lisätään puolen kuukausipalkan suuruinen lomarahaa, saadaan vuosituloksi 150321 markkaa. Kun tämä luku vielä jaetaan edellä kuvatulla perheen päivähoitoikäisten lasten keskimääräisellä lukumäärällä 1,2, saadaan peruslaskelmassa käytettäväksi tuotoksi **125268** markkaa vuodessa.

Peruslaskelmasta poisjätetyt tuottoerät

Kansantaloutta koskevaan peruslaskelmaan sisältyy yksi tuottoerä eli päivähoiton johdosta työllistyneiden vanhempien aiheuttama kansantulon lisäys. Se muodostaa edellisessä luvussa kuvatuissa aiemmissä laskelmissa lähes sata prosenttia kaikista mukaan lasketuista tuotoista.

Päivähoidolla on oletettavasti monella tavoin vaikutusta kansantalouden käytössä olevaan inhimilliseen pääomaan. On oletettavaa, että kodin ulkopuolinen päivähoito edistää vanhempien omaaman inhimillisen pääoman - esimerkiksi heidän koulutuksensa - saamista tuotannolliseen käyttöön. Kyse on etenkin naisten voimavarojen monipuolisemmasta käytöstä kansantaloudessa verrattuna kotiäitien yhteiskuntaan. Tähän kysymykseen palaan seuraavissa luvuissa käsitellessäni kotihoiton aiheuttaman työkatkoksen vaikutusta ja päivähoiton vaikutusta vanhempien valintaan lasten päivähoitoiän jälkeisen työssäkäynnin ja kotiinjäämisen välillä.

---

tarkoin päätellä (Tilastokeskus 1996 s. 55 - 61). - Todellisuudessa monien lasten kunnallinen päivähoito alkaa jo ennen yhden vuoden ikää. Toisaalta monet vanhemmat vievät lapsensa päivähoitoon vasta tuntuvasti sen jälkeen, kun lapset ovat saavuttaneet yhden vuoden iän. Ja monissa tapauksissa vanhempia lapsia viedään päivähoitoon, vaikka toinen vanhemmista hoitaa äitiys- tai vanhempainlomalla nuorinta lasta kotona.

⁴⁶ Ellala käyttää yhtenä vaihtoehtona naisten keskiansioita teollisuudessa (Ellala 1974 s. 32). Esimerkiksi Elfvingsson - Zeijlon käyttävät perusteena naisten keskiansiota (Elfvingsson - Zeijlon 1981 s. 412).

⁴⁷ Eurooppalaiset vertailut osoittavat, että kotitaloustyötä tekevät naiset painottuvat vähän koulutettuihin ja pienituloisiin perheisiin. Tämä ei kuitenkaan koske pohjoismaita. (Vogel 1997 s. 41 - 42.)

⁴⁸ Luku perustuu palkansaajia koskeviin tietoihin. Yrittäjätulot eivät siten vaikuta lukuun. Yrittäjien osuus naispuolisista ammatissatoimivista on 12 prosenttia (Tilastokeskus 1997a s. 94). Tulonjakotilastoissa ei vertailla suoraan naisyrittäjien ja naispalkansaajien ansiotuloja johtuen otoksen pienuudesta. Vertailemalla yrittäjien ja palkansaajien tuloja yleensä ja suhteuttamalla vertailua mies- ja naispalkansaajien ja mies- ja naisammattissatoimivien tulovertailuihin, voi päätellä, etteivät naisyrittäjien ja naispalkansaajien tuloero ole kovin suuri (Tilastokeskus 1997a s. 367 - 371; Tilastokeskus 1997c s.72-).

On vain yksi kansantalouden tuottoerä, jota en ota huomioon laskelmissani ja joka on sisällytynyt johonkin aiempaan laskelmaan. Se on päivähoitopaikkojen vaikutus

- *muuttoliikkeen vähenemiseen ja siitä seuraaviin kustannussäästöihin.*

Holmgren, Lantz ja Nordström esittävät asiasta laskelmia (1979 s. 37 - 39). Heidän perustelujensa mukaan päivähoitopaikkojen seurauksena työvoiman lisäksyntä voidaan tyydyttää alueella asuvan väestön piiristä ja siten välttää muuttoliikkeen aiheuttamista lisäkustannuksista. Nopean kaupungistumisen aikaan näkökohdalla saattoi olla selkeä ja tuntuva vaikutus. Holmgren - Lantz - Nordström saivatkin laskelmissaan tuntuvia kustannussäästöjä.

Näkökohdan merkitys on varmaankin vähentynyt muuttoliikkeen tasaantumisen myötä. Lisäksi voidaan kysyä, onko tilanne vaikutukseltaan päinvastainen eli toimiiko päivähoitopaikka nyt taloudellisessa mielessä haitallisesti muuttoliikkeen esteenä. Päivähoitopaikka voi sitoa vanhempia asuinpaikkaan. He eivät halua katkaista lapsen päivähoitopaikkaan liittyviä suhteita. Muuttohaluttomuus voi vaikeuttaa työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaamista.

4.3 Verotulojen lisäys ja julkisten menojen vähennys

Verotulot

Edellä arvioitiin kunnallisen päivähoiton johdosta työllistyvän bruttopalkaksi 9514 markkaa kuukaudessa vuonna 1996. Lomakorvauksineen se tekee 118925 markkaa vuodessa. Julkinen talous saa palkasta tuloveroa. Tuloveroaste peruslaskelman kuukausipalkan tasolla on 35,4%⁴⁹. Julkiselle taloudelle tuloutuu myös välillisiä veroja. Niiden osuus on keskimäärin 10,8 % bruttotuloista.⁵⁰ Julkiselle taloudelle tulee siten verotuloa 46,2 % bruttopalkasta. Kun yhden vanhemman työllistymiseen lasketaan tarvittavan 1,2 päivähoitopaikkaa, ovat työllistymisestä aiheutuvat verotulot yhtä päivähoitopaikkaa kohti 45786 markkaa vuodessa.

⁴⁹ Veroprosentti koskee vuotta 1996. Se sisältää vakuutetun työeläke- ja työttömyysvakuutusmaksut. Veroprosentissa on otettu huomioon viranpuolesta tehtävät vähennykset. Lähde on valtionvarainministeriö.

⁵⁰ Välilliset verot olivat Heikki Viitamäen laskelman mukaan 16,2 % kotitalouksien kulutusmenoista vuonna 1996 (Viitamäki 1998 s. 3). (Todettakoon, että Veronmaksajien keskusliitossa tehtyjen laskelmien mukaan päädyttäisiin huomattavasti korkeampaan prosenttilukuun eli 23,3 [Kurjenoja 1998 liite 3 ja Lehinen 1994]). Kulutusmenot olivat samana vuonna 66,4% kotitalouksien bruttotuloista (Tilastokeskus 1997d s. 104 - 105), joten välillisten verojen osuus bruttotuloista on 10,8 %. Laskelman perusteet ks. Sullström - Riihelä (1996).

Asumis- ja toimeentulotukimenot

Päivähoitovaihtoehto vähentää julkisen talouden maksamia sosiaalisia tulonsiirtoja lisääntyneiden tulojen johdosta. Niistä tärkeimmät ovat asumistuki ja toimeentulotuki. Asumistuen ja toimeentulotuen vähennykseksi arvioidaan keskimäärin 3300 markkaa vuodessa, kun yksinhuoltaja ja kahden huoltajan perheessä myös toinen vanhemmista menee töihin.⁵¹ Kun yhden vanhemman työllistymiseen lasketaan tarvittavan 1,2 päivähoitopaikkaa, on työllistymisestä aiheutuva asumis- ja toimeentulotuen vähennys keskimäärin 2750 markkaa yhtä päivähoitopaikkaa kohti vuodessa.

Kotihoidon tuen menot

Alle kolmevuotiaiden kotitaloudet menettävät oikeutensa kotihoidon tukeen sijoittaessaan lapsen kunnalliseen päivähoitoon. Arvioin keskimääräiseksi kotihoidon tueksi 30000 markkaa tukea⁵² saavaa perhettä kohti vuonna 1996.⁵³ Kotihoidon tuki on perusteltua laskea julkisen talouden säästökseen perheen valitessa kotihoidon sijasta lasten kunnallisen päivähoiton ja vanhempien työhön me-

---

⁵¹ 3300 markkaa vuodessa on valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen käytössä olevan tulonjakoaineiston mukainen karkea likiarvo asumis- ja toimeentulotukivähennyksistä. Se perustuu seuraaviin tietoihin. Tulonjakoaineiston mukaan ne kahden huoltajan perheet, joissa toinen vanhemmista hoitaa alle kouluikäisiä lapsia kotona, saavat keskimäärin 3300 markkaa vuodessa asumis- ja toimeentulotukea. Yksinhuoltajista ei vastaavaa lukua ole arvioitavissa otoksen pienuuden takia. Yksinhuoltajien saama asumis- ja toimeentulotuki on keskimäärin 16000 markkaa vuodessa, kun yksinhuoltajalla on alle kouluikäisiä lapsia. Luku on siis kaikkien tällaisten perheiden keskiarvo riippumatta siitä onko yksinhuoltaja kotona vai ei. On arvattavissa, että kaikki toimeentulotuki ja lähes kaikki asumistuki loppuu kahden huoltajan perheelle, kun toinenkin vanhemmista menee työhön. Sen sijaan työssäkäyvistä alle kouluikäisten yksinhuoltajista saanee melkoinen osa edelleen toimeentulo- ja etenkin asumistukea. Vuonna 1996 yksinhuoltajaperheitä oli 14 % kaikista perheistä, joissa oli alle kouluikäisiä lapsia (Tilastokeskus 1997a s. 85).

⁵² Luvussa ovat mukana kuntien myöntämät lisät. Yleensä kunnallisia lisiä myönnetään perheille, joissa on alle kolmevuotiaita lapsia. Vantaalla sitä myönnettiin vuonna 1996 kuitenkin vain perheille, joissa on 3 - 5 -vuotiaita lapsia.

⁵³ Keskimääräinen kotihoidon tuki oli noin 36000 markkaa vuonna 1995 kotihoidon tukea saavaa perhettä kohti (Social Protection (1997 s. 70). Keskimääräinen tuki oli vähentynyt Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla keskimäärin 17 prosentilla vuodesta 1995 vuoteen 1996 (Kumpulainen (1997 liite 3B). Kun vastaava vähennys tehdään koko maan 1995 lukuun, saadaan keskimääräiseksi kotihoidon tueksi 30000 markkaa vuodessa. Keskimääräinen kotihoidontuki oli Stakesin tilaston (1998 s. 7) mukaan 24000 markkaa vuodessa. Se ei kuitenkaan sisällä kunnallisia lisiä eikä kuvaa vuoden keskiarvoa vaan joulukuun tilanteen.

Kotihoidon tuen perusosaa voitiin maksaa, vaikka vanhemmat olivat työssä, kunhan lasta ei hoidettu kunnallisessa hoitopaikassa. Nämä tapaukset ovat mukana keskimääräisessä tuessa. Käytettävissä olevat tilastotiedot eivät kerro sitä lukua, jota nyt tulisi käyttää eli paljonko kotihoidon tuki oli keskimäärin niissä perheissä, joissa toinen vanhemmista hoiti lapsia kotona. Virhe on pieni, sillä 5 prosenttia kotihoidon tukea saavien lapsista on ollut hoidossa kodin ulkopuolella ja kotona hoidetuista 10 prosentilla on ollut hoitajana joku muu kuin tulon saaja (Sosiaali- ja terveysministeriö 1996 s. 17). Myös muista tilastoista voidaan päätellä, että niiden kotitalouksien osuus on melko pieni, joille maksettiin kotihoidon tukea, vaikka molemmat vanhemmat olivat työssä. Koska kotihoidon tuen lisäosan saaminen edellytti, että toinen lapsen vanhemmista hoiti lasta kotona, voidaan olettaa, ettei kotihoidon tuki ollut ainakaan keskimääräistä alempi niissä kotihoidon tukea saavissa perheissä, joissa toinen lapsen vanhemmista hoiti päätyönään lasta kotona.

non, sillä lähes kaikki alle kolmevuotiaiden lasten vanhemmista valitsevat vanhempain rahan jälkeen joko päivähoidon tai kotihoidon tuen.⁵⁴ Päivähoitovaihtoehdon aiheuttama julkisen talouden säästö kotihoidon tukimenoissa on noin 21000 markkaa.⁵⁵ Kun luku vielä jaetaan yhden vanhemman työllistymiseen tarvittavalla 1,2 päivähoitopaikalla, saadaan työllistymisestä aiheutuvaksi kotihoidon tukimenojen vähennykseksi 17500 markkaa vuodessa yhtä päivähoitopaikkaa kohti vuodessa.

*   *   *

Laskelmien tekemisen jälkeen saatujen verotilastojen mukaan keskimääräinen kotihoidon tuki oli vuonna 1996 noin 26000 markkaan perhettä kohti vuodessa. Laskelmissa keskimääräisen kotihoidontuen oletettiin olevan 30000 markkaa. Vuonna 1995 keskimääräinen tuki oli noin 35000 markkaa perhettä kohti. Kotihoidon tuen lasku oli siten niitä ennakkotietoja nopeampaa, joita laskelmia tehdessä oli käytössä. Samat verotilastot osoittivat kotihoidon tuen välittömän verotuksen olleen noin 18 prosenttia. Laskelmia tehdessä välittömän veron prosentiksi oletettiin 20. Uusien tietojen mukaan työllistymisestä aiheutuvien kotihoidon tukimenojen vähennykseksi saadaan 15500 markkaa vuodessa yhtä päivähoitopaikkaa kohti. Se on 2000 markkaa vähemmän kuin laskelmissa oletettiin.

Uusien tietojen mukaiset laskelmat heikentäisivät siis 2000 markalla vuodessa alle kolmevuotiaiden päivähoidon vaikutuksia julkiselle taloudelle verrattuna tässä tutkimuksessa esitettyihin laskelmiin. Virheen vaikutusta lieventää jonkin verran se, että kotihoidon tuen alenemisen arvellaan lisänneen asumistuen, toimeentulotuen ja työttömyysturvan menoja (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 1996 s. 13).

⁵⁴ Käytettävissä ei ole tarkkaa tilastotietoa sellaisten perheiden määrästä, joissa oli alle kolmevuotiaita päivähoitoikäisiä lapsia, mutta jotka eivät saaneet kotihoidon tukea ja eivätkä lapset olleet kunnallisessa päivähoitossa. Niiden osuus on kuitenkin hyvin pieni. Sen osoittavat seuraavat tiedot. Vuoden 1990 lopulla noin 90 prosenttia alle kouluikäisistä lapsista sai kunnallista hoitopalvelua tai julkista tukea hoitoon (Muuri 1991). Vuonna 1995 yli 70 prosenttia perheistä, joissa oli 1 - 2 -vuotiaita lapsia, sai kotihoidon tukea vuonna (Social Protection 1997 s. 70). Samaan aikaan vajaa 30 prosenttia sijoittui kunnalliseen päivähoitoon (Palokangas 1995 s. 10; HE 208/1996 s. 11; Kumpulainen 1996 liite 1A; Tilastokeskus 1996a s. 34).

Kotihoidon tukeen tehdyt leikkaukset ovat tosin jonkin verran lisänneet niiden perheiden määrää, jotka eivät saa kotihoidon tukea eivätkä lapset ole kunnallisessa päivähoitossa. Eniten vaikutti muutos, joka rajoitti työttömyysturvan ja kotihoidon tuen samanaikaista maksamista perheeseen. Muutoksen suurin vaikutus lienee se, että jotkut perheet ovat luopuneet kotihoidon tuesta ja valinneet mieluummin työttömyysturvan. Kotihoidon tukea saavien osuus ikäluokasta laski vuonna 1995 ja vuoden 1996 alussa yhteensä 10 prosenttia. Niistä ehkä viidennes korvautui kunnallisten päivähoitopaikkojen lisäyksenä. (Korpinen 1997 s. 65 - 66.)

⁵⁵ Luvussa on otettu huomioon kotihoidon tuesta julkiselle taloudelle koituvat verotulot. Kotihoidon tuki on veronalaista tuloa. Kotihoidon tuki merkitään verotuksessa sen vanhemman tuloihin, jolle tuki on tukipäätöksessä myönnetty. Vanhemmat yleensä määrittänevät tuen saajaksi kotona lasta hoitavan vanhemman, jonka verotettava tulo ei yleensä ylety valtion tuloveron piiriin. Veroprosentti on tällöin noin 20 prosenttia. Lisäksi kotihoidon tuesta kertyy välillistä veroa noin 11 prosenttia.

* * *

Yhteensä verotulojen lisäykset ja julkisten tukimenojen vähennykset ovat kolmevuotta täyttäneiden osalta **48500** markkaa ja alle kolmevuotiaiden osalta **66000** markkaa vuodessa päivähoitopaikkaa kohti.

5 Vaikutus työssäkäyntiin

Peruslaskelmassa oletetaan kaksi vaihtoehtoa. Joko toinen vanhemmista hoitaa lasta kotona tai vanhemmat ovat työssä ja päivähoitoikäiset lapset ovat kunnallisessa päivähoitossa.

Olettamus herättää monta kysymystä. Miten suhtautua perheisiin, joiden

- vanhemmat menevät työhön ja järjestävät lastensa päivähoiton kunnallisen päivähoitojärjestelmän ulkopuolella,
- lapset ovat kunnallisessa päivähoitossa, vaikka toinen vanhemmista on kotona syynä esimerkiksi työttömyys,
- lapset ovat vanhempien opiskelun vuoksi kunnallisessa päivähoitossa?

Laskelmassa oletettiin nykyinen tukijärjestelmä.

- Entä jos päivähoiton tukea alennettaisiin?

Tärkeä tekijä luvussa 3 kuvatuissa tähänastisissa laskelmissa oli siirtymätodennäköisyys. Se on todennäköisyys, jolla päivähoitopaikan saaneen perheen molemmat vanhemmat tai perheen yksinhuoltaja menevät työhön johtuen päivähoitopaikan saamisesta. Laskelmissa sovellettu siirtymätodennäköisyys perustui tietoihin ja haastatteluihin päivähoitopaikan saaneista perheistä. Siirtymätodennäköisyys oli Ruotsissa ja Suomessa tehtyjen haastattelujen mukaan 0,2 – 0,6 eli 20-60 vanhempaa siirtyi työhön 100 päivähoitopaikkaa kohti.

Haastattelut olivat tehty pääasiassa 1970-luvulla. Päivähoitopaikkoja jonottavista asetettiin usein ensisijalle ne, joiden vanhemmat olivat jo työssä, mutta lasten päivähoito oli epätydyttävää. Joillekin tarjottiin päivähoitopaikka johtuen perheen sosiaalisista ongelmista. Tällöin ratkaisivat lastensuojelulliset syyt eikä vanhempien työssäkäynti.

Peruslaskelmassa oletetaan siis jokaisen vanhemman menevän työhön saatuaan lapsensa päivähoitoon. Arvioin perheissä olevan keskimäärin 1,2 päivähoitoikäistä lasta. Tarvitaan keskimäärin 1,2 päivähoitopaikkaa vapauttamaan yksi vanhempi työmarkkinoille. Silloin sataa päivähoitopaikkaa kohti työllistyy 83 vanhempaa. Niinpä sovelsin siirtymätodennäköisyyttä 0,83.

Seuraavassa perustelen soveltamaani siirtymätodennäköisyyttä ja esitän vaihtoehtoisia laskelmia.

5.1 Vanhempi kotona - lapset kunnallisessa päivähoitossa

Aloitan niistä, jotka ovat kansantaloudellisesta näkökulmasta turhaan päivähoitossa. Niitä ovat esimerkiksi työttömien lapset ja perheen sosiaalisista ongelmista johtuen päivähoitoon otetut lapset. Sellaiset tapaukset eivät kuulu kysymyksenasetteluni piiriin. Laskelmani eivät koske päivähoitoa, joka ulottuu kotona olevien vanhempien lapsiin.⁵⁶

Sen sijaan laskelmieni voi tulkita koskevan opiskelijoita. Opiskelijoiden lasten päivähoito lyhentää opiskeluaikaa ja samalla pidentää opiskelua hyödyntävää työaikaa, joten tulopuolelle voi hyvin perusteiden laskea päivähoitoaikaa vastaavat myöhemmät työtulot ja niistä perittävät verot.

5.2 Vanhemmat työssä – lapset eivät kunnallisessa päivähoitossa

Toinen kysymys koskee perheitä, joissa vanhemmat menevät työhön ja järjestävät lastensa päivähoiton kunnallisen päivähoitojärjestelmän ulkopuolella.

Kansantaloudellisen laskelman näkökulmasta ongelma ei ole suuri. Osassa näitä perheitä lasten hoito sujuu kansantalouden tilinpidon kannalta ilmaiseksi. Esimerkiksi isoäiti hoitaa lapset. Osassa hoito on kunnallista päivähoitoa kalliimpaa. Palkattu lastenhoitaja hoitaa. Osassa hoito tapahtuu kodin ulkopuolisessa maksullisessa päivähoitossa, joissa kustannukset eivät voi kovin paljon poiketa kunnallisen päivähoiton kustannuksista, kuten aiemmin on todettu.

Edellä tarkoitettujen perheiden sisällyttäminen laskelmiin ei ehkä olennaisesti muuttaisi kansantaloutta koskevan laskelman tulosta. Kansantalouden kannalta on melko yhdentekevää, hoidetaanko työssä käyvien vanhempien lapset kunnallisen päivähoitojärjestelmän piirissä vai sen ulkopuolella, mikäli kustannukset ovat

---

⁵⁶ Kysymyksenasetteluni ei koske sitä, tulisiko kyseisten tapausten tulisi olla oikeutettuja kunnalliseen päivähoitoon. Sosiaalisten ongelmien vuoksi kunnallinen päivähoito järjestetään niissäkin maissa, joissa julkinen päivähoitojärjestelmä on suppea. Siten ne tapaukset eivät erottele toisistaan kotihoito- ja päivähoitoyhteiskuntaa, joiden vertailu on tutkimuksen ydin.

Olisi tarpeen tehdä erillinen arvio niistä näkökohdista, jotka kytkeytyvät työttömien ja muiden kotona olevien vanhempien lapsiin kohdistuvaan julkiseen päivähoitotukeen. Tällöin tulee ottaa huomioon myös välilliset kansantaloudelliset vaikutukset. Ne saattavat olla painavia, kun otetaan huomioon lasten päivähoiton mahdollistama vanhempien itsensä kehittäminen ja aktiivinen työn etsintä sekä lastensuojelulliset syyt.

Vuoden 1997 syksyllä tehdyn kuntatiedustelun mukaan 9 - 10 prosenttia kunnallisessa päivähoitossa olleista lapsista olivat sellaisia, joilla toinen vanhempi oli kotona. Näistä noin puolet olivat työttömien vanhempien lapsia. Tiedot eivät kerro, kuinka suuri osa heistä oli osapäivähoitossa. (Karhinen 1997 s. 7.) Näiden päivähoitopaikkojen kustannus yhtä päivähoitopaikkaa kohti oli siis noin 10 prosenttia eli 3800 markkaa vuodessa vuoden 1996 kustannustasolla. Vastaava julkisen talouden kustannus yhtä päivähoitopaikkaa kohti oli 2000 - 3200 markkaa vuodessa riippuen lapsen iästä.

suurin piirtein yhtä suuret. Edellä tarkoitettuja perheitä on lisäksi suhteellisen vähän.

Sen sijaan julkisen talouden kannalta ongelma on vaikeampi. Jos perheen vanhemmat käyvät työssä ja järjestävät itse lastensa päivähoidon ilman kunnalliseen päivähoitojärjestelmään liittyvää julkista tukea, on se julkisen talouden kannalta erityisen edullista.

Kansainvälinen vertailu

Kansainvälinen vertailu puhuu sellaisen oletuksen puolesta, että päivähoitoikäisten lasten molempien vanhempien laajamittainen työssäkäynti lisääntyy selvästi julkisin varoin tuetun päivähoitojärjestelmän myötä.

Äitien työssäkäyntiin - sekä lasten ollessa pieniä että myöhemminkin - vaikuttavat monet taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät. Niiden vaikutus tuntuu usein pitkällä viiveellä. Maiden vertailu on paras mahdollisuus saada näyttöä julkisesti tuetun päivähoidon yhteydestä työssäkäyntiin. Ihanteellista olisi saada vertailutietoja maista, joissa julkisesti tuettu päivähoito laajaa ja suppeaa, mutta jotka muissa suhteissa ovat samanlaisia. Ihanteellista olisi vielä, että vertailtavista maista saataisiin aikasarja-aineistoa paitsi päivähoidosta ja vanhempien työssäkäynnistä myös muista sitä selittävästä muuttujista.

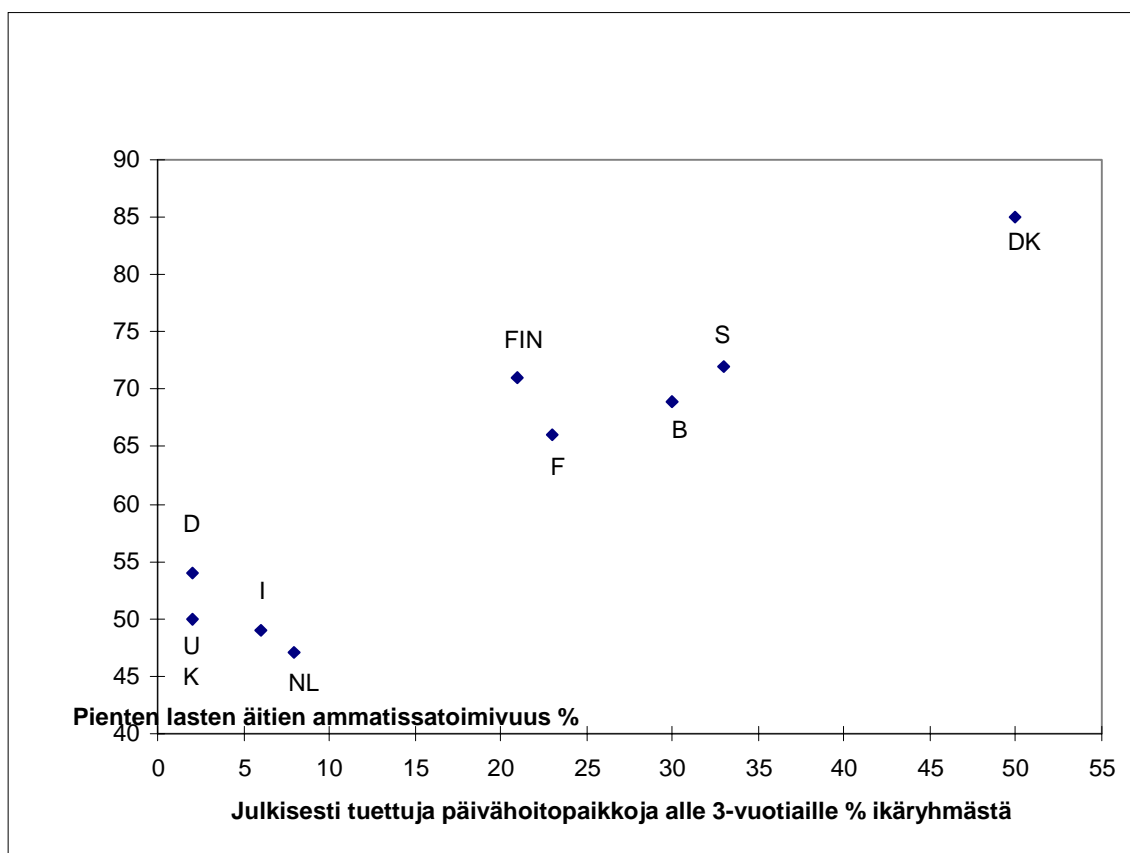
Euroopan maissa on toteutettu hyvin erilaisia linjauksia lasten päivähoiton suhteen. Siinä suhteessa vertailumahdollisuudet ovat hyvät. Mutta maat eivät ole muissa suhteissa samanlaisia. Työllistymisen taloudelliset ja sosiaaliset ehdot poikkeavat. Maissa noudatetaan erilaista politiikkaa suhteessa moniin työhön meidän vaikuttaviin tekijöihin. Aikasarja-aineistoa ei ole saatavissa. Ainoat saatavissa olevat poikkileikkaustiedotkin ovat jonkin verran eri vuosilta.

Edellä esitetyistä varauksista huolimatta vertailen eri maissa toteutunutta äitien työssäkäyntiä suhteessa julkisesti tuetun lasten päivähoiton laajuuteen.⁵⁷ Vertailu antaa perusteita - mikäli vertailun tulokset ovat riittävän selväpiirteisiä - päätelmille siitä, missä määrin julkisesti tuettu lasten päivähoito on edellytys molempien vanhempien työssäkäynnille.

---

⁵⁷ Olisi hyödyllistä analysoida myös muiden tekijöiden kuin julkisesti tuetun lasten päivähoiton yhteyttä molempien vanhempien työssäkäyntiin. Niitä ovat elinkeinorakenne, koulutus ja sen sukupuolierot, veropolitiikka ja muut vastaavat. Siihen ei ole nyt mahdollisuuksia. Vaikeudet lasten päivähoitoa ja äitien työssäkäyntiä koskevien tietojen hankinnassa osoittavat, että monia selittäviä tekijöitä sisältävä luotettava analyysi edellyttäisi mittavaa kansainvälisessä yhteistyössä tehtävää aineiston kokoamista.

Kuvio 1: Julkisesti tuetun päivähoidon yhteys päivähoitoikäisten lasten äitien työssäkäyntiin

Maat ovat Tanska (DK), Ruotsi (S), Belgia (B), Ranska (F), Suomi (FIN), Hollanti (NL), Englanti (UK), Saksan länsiosa (D) ja Italia (I).

Kuvio 1 sisältää tiedot julkisesti tuetuista päivähoitopaikoista sataa päivähoitoikäistä lasta kohti⁵⁸ sekä tiedot päivähoitoikäisten lasten äitien ammatissa toimivuudesta.⁵⁹

⁵⁸ Päivähoitopaikkoja koskevat tiedot ovat vuosilta 1990 - 1995. Saksan tiedot koskevat entisen liittotasavallan aluetta. Julkisesti tuettu tarkoittaa, että yli puolet palvelun kustannuksista katetaan julkisin varoin. Yleensä kustannuksista katetaan 75 % - 100 %. Poikkeuksena on Hollanti, missä tuki kattaa alle puolet kustannuksista. Lähde: Ruxton 1997 s. 156 - 157.

⁵⁹ Pienten lasten äitien ammatissa toimivuusprosentit koskevat 20 - 35 -vuotiaita naisia, joilla on alle viisivuotias lapsi. Tiedot ovat vuodelta 1993 paitsi Suomen osalta vuodelta 1989. Saksan tiedot koskevat entisen liittotasavallan aluetta. Lähde: Miettinen 1997 s. 69. Ruotsin tiedot koskevat äitejä, joilla on alle seitsemänvuotias lapsi. Tiedot ovat vuodelta 1994. Lähde: Vogel 1997 s. 38.

Luvut kuvaavat ammatissatoimivuutta eli työvoimaan kuulumista eikä työssäkäyntiä. Ammatissa toimivia eli työvoimaan kuuluvia ovat päivärahaan oikeuttavalla äitiys- ja vanhempainrahalla olevat (Tilastokeskus 1997e liite 3) ja työttömät.

Vertailevien tietojen kokoaminen lasten päivähoidosta on erityisen ongelmallista. Määrittelyongelmat ovat suuret. Tietoihin on syytä suhtautua melkoisella varauksella.

Kolme vuotta täyttäneille muissa paitsi pohjoismaissa esikoulut ja ”kindergartenit” toimivat yleensä siten, että ne edellyttävät kotona olevaa vanhempaa tai muuta päivähoitojärjestelyä.⁶⁰ Niinpä olen ottanut vertailuun mukaan vain alle kolmevuotiaiden päivähoitopaikat. Ne lienevät auttavasti vertailukelpoisia siinä mielessä, että ne yleensä mahdollistavat vanhempien työssäkäynnin.

Myös tiedot pienten lasten vanhempien työssäkäynnistä ovat puutteellisia siten, etteivät ne vastaa luokituksiltaan ja keräysvuosiltaan käytettävissä olevia päivähoitotietoja.

Kuvio 1 on siis vain suuntaa antava. Liitteessä VIII on tiedot kuvion regressioanalyysistä. Sen mukaan korrelaatio on hyvin korkea ja yhteys erittäin merkitsevä. Regressiokerroin on 0,76. Regressiolaskelmaan tulee suhtautua hyvin varovasti, koska lukujen tilastopohja on heikko. Regressiolaskelma antaa summittaista tukea peruslaskelman oletukselle, että yhden päivähoitopaikan lisäksi vastaa vajaan yhden äidin työllistymistä. Toisin sanoen Eurooppaa koskevat tiedot viittaavat kahden vaihtoehdon olemassaoloon: joko on julkisin varoin tuettu laaja päivähoitojärjestelmä ja päivähoitoikäisten lasten äidit ovat pääsääntöisesti työssä tai julkisin varoin tuettu laaja päivähoitojärjestelmä puuttuu ja pääsääntöisesti äidit hoitavat päivähoitoikäisiä lapsia kotona.

Ammatissatoimivuuden käyttö työssäkäynnin sijasta korottanee jonkin verran Suomen, Ruotsin ja Tanskan lukuja verrattuna siihen, että luvut koskisivat pienten lasten äitien työssäkäyntiä. Pohjoismaissa olivat nimittäin pisimmät äitiyslomat ja äitiysloman jälkeiset vanhempainlomat, joilta maksettiin palkkaa tai päivärahaa (Ruxton 1996 s. 140 - 149), joten niissä pienten lasten äitien ammatissatoimivuusluvut ja työssäkäynti poikennevat eniten toisistaan. Saatoin vertailla vuoden 1996 naisten työllisyyslukuja (ammatissatoimivista on vähennetty työttömät) vuoden 1994 työssäkäyntilukuihin (työssä vähintään yhden tunnin kuluneen viikon aikana). Erot olivat korkeimmillaan neljä prosenttiyksikköä lukuunottamatta Belgiaa, jossa työssäkäyviä oli yhdeksän prosenttiyksikköä enemmän (!) kuin työllisiä. Erojen suunnista en löytänyt mitään johdonmukaisuutta. Vertailu viittaa maiden institutionaalisten erojen suureen vaikutukseen ja kehottaa suhtautumaan varovasti vertailuihin.

Työttömyyden aiheuttamaa virhettä voidaan arvioida vuodelta 1996 saatavien tietojen perusteella. Ne mahdollistavat eri ikäisten naisten ammatissatoimivuus- ja työllisyyslukujen (työllisyysluku saadaan, kun ammatissatoimivista vähennetään työttömät) vertailun. Erot olivat lähes yhtä suuret (5-9 prosenttiyksikköä 15-24 -vuotiaiden naisten osalta ja 5-8 prosenttiyksikköä 25-49 -vuotiaiden naisten osalta) Ruotsissa, Tanskassa, Hollannissa, Belgiassa, Saksassa ja Englannissa. Suomessa ero korkean työttömyyden johdosta poikkesi eniten (19 prosenttiyksikköä 15-24 -vuotiaiden osalta ja 11 prosenttiyksikköä 25-49 -vuotiaiden osalta). (Suomen korkeat työttömyysluvut eivät kuitenkaan sotke Kuvio 1:n vertailua, koska siinä Suomen luvut ovat vuodelta 1989. Ranskassa ero oli 10-11 prosenttiyksikköä. (Eurostat 1997 s. 26 - 31.) Maiden vertailu näyttää tässäkin suhteessa ongelmalliselta erilaisten järjestelmien johdosta.

⁶⁰ Englannissa ja Hollannissa pakollinen esikoulu alkaa jo viisivuotiaana ja muissa vertailuissa maissa Suomea, Ruotsia ja Tanskaa lukuunottamatta kuusivuotiaana vuonna 1996 tehdyn kartoituksen mukaan (Ruxton 1997 s. 154 - 156).

Osa äideistä on epäilemättä työssä, vaikka heidän käytössään ei olekaan julkisin varoin tuettua päivähoitoa. Eurooppalaiset ja amerikkalaiset tiedot kertovat, että tällaisia on ensi sijassa korkeasti koulutetut äidit, joilla on varaa palkata lasten hoitaja kotiin tai järjestää muutoin yksityisesti lasten päivähoito. Ilmeisesti myös palkkajakauman toisessa päässä on työssäkäyviä pienten lasten äitejä.⁶¹ Heidät ajaa työhön ahdas taloudellinen tilanne. Heidän lastensa päivähoito on usein epätyytyttävästi järjestetty. Se onkin ollut keskeinen syy julkisen päivähoitojärjestelmän syntyyn.

Kansainväliset vertailut viittaavat siis siihen, ettei julkinen päivähoito syrjäytä yksityistä päivähoitoa. Epäilemättä osalle perheistä julkisesti tuettu päivähoito syrjäyttää päivähoidon yksityisen järjestämisen ilman julkista tukea. Kansainvälinen vertailu viittaa kuitenkin siihen, että julkisen päivähoidon ja äitien työssäkäynnin kulttuurinen yhteys kompensoi syrjäyttävän vaikutuksen.

Seija Ilmakunnaksen suomalaisten naisten työmarkkinakäyttäytymistä koskevien laskelmien perusteella voisi päätyä toisenlaiseen tulokseen. Hänen laskelmansa viittaavat siihen, että julkisesti tuettu päivähoito syrjäyttää tuntuvasti päivähoidon yksityistä järjestämistä. (Ilmakunnas 1997 s. 138 - 143.) Näin epäilemättä onkin suomalaisen regiimin puitteissa. Normit Suomessa suosivat äidin työssäkäyntiä.

Jos suomalainen perhe ei saisi lastaan julkisesti tuettuun päivähoitoon, on oletettavaa, että suuri osa suomalaisista pienten lasten äideistä valitsisi työssäkäynnin ja lasten päivähoidon yksityisen järjestämisen. Vastaavassa tilanteessa heidän eurooppalaisten kotihoitoyhteiskuntien kanssaisarensa jäävät suurelta osin kotiin hoitamaan lapsiaan. Sekä edellä esitetty Euroopan maiden vertailu että Seija Ilmakunnaksen laskelmat viittaavat tällaiseen käyttäytymiseroon.

Käyttäytymiseron perustana ei siis ole vain päivähoitoon liittyvä julkinen tuki ja päivähoidon järjestäminen kuntien toimesta. Sen lisäksi sosiaalinen normi, verotus, työmarkkinat ja muut yhteiskunnan käytännöt suosivat pienten lasten äitien työssäkäyntiä Suomessa ja muissa pohjoismaissa verrattuna vastaaviin yhteiskunnan käytäntöihin Euroopan kotiäitiyhteiskunnissa.

Tutkimuksen tarkoituksena on vertailla regiimejä. Toinen regiimi on kotihoitoyhteiskunta, jonka syntyyn kytkeytyy kansainvälisen vertailun perusteella julkisesti tuetun päivähoidon puute. Toinen regiimi on päivähoitoyhteiskunta, jonka syntyyn kytkeytyy kansainvälisen vertailun perusteella julkisesti tuettu päivähoito. Regiimivertailussa syrjäytymisvaikutuksia ei ole syytä päätellä yhden regiimin sisäisen käyttäytymisen perusteella vaan regiimien välisen käyttäytymisvertailun perusteella.

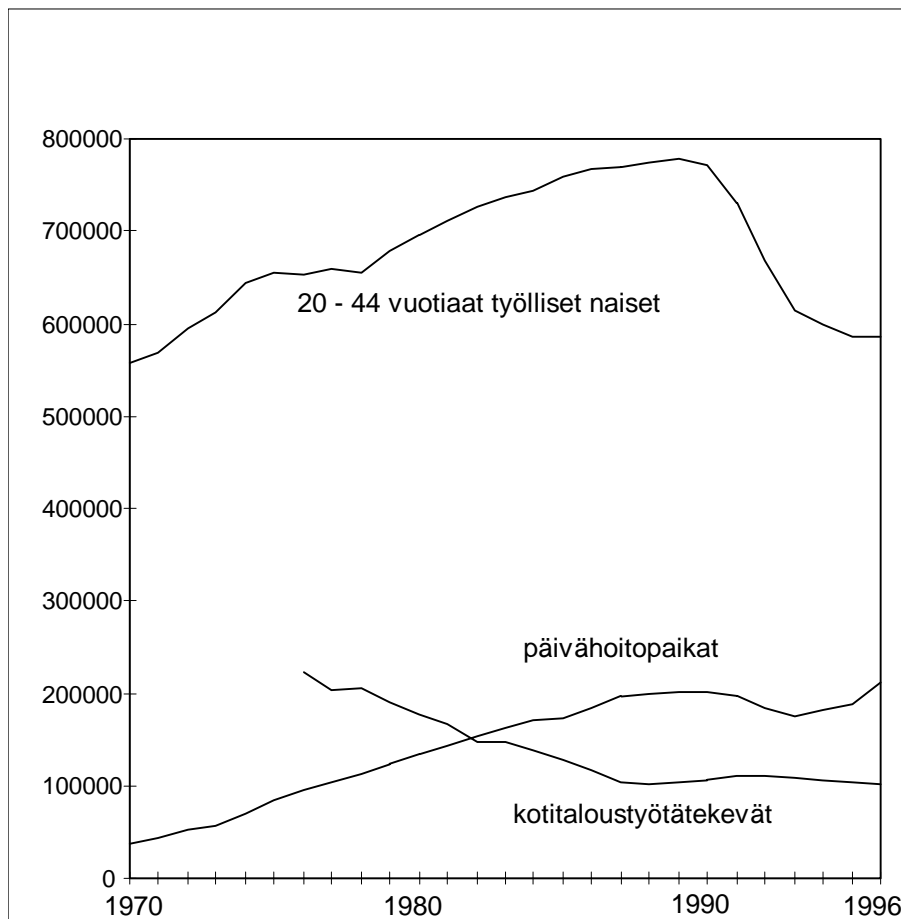
⁶¹ Arviot perustuvat Ruxtonin (1996), Vogelien (1997) sekä Staffordin ja Sundströmin (1996) esittämiin vertailutietoihin.

Seija Ilmakunnaksen laskelmat vastaavat siis eri kysymykseen kuin siihen, johon tässä tutkimuksessa pyritään vastaamaan. Ilmakunnaksen kysymys koskee suomalaisten työmarkkinakäyttäytymistä suomalaisen regiimin sisällä. Tässä tutkimuksessa pohditaan myös suomalaisten työmarkkinakäyttäytymistä, mutta nyt kysytään, mitä siihen on vaikuttanut valittu regiimi eli Suomen muotoutuminen päivähoitoyhteiskunnaksi kotihoitoyhteiskunnan sijasta. Seija Ilmakunnaksen laskelmien ja tässä tutkimuksessa tehtyjen laskelmien vertailu havainnollistaa sitä näkökulman muutosta, joka aiheutuu pienten lasten vanhempien valintaa säätelevän sosiaalisen normin eli yleisemmin sosiaalisen pääoman huomioonottamisesta.

Kehitys Suomessa

Kuvio 2 kuvaa kehitystä Suomessa.

Kuvio 2: Julkisesti tuettujen päivähoitopaikkojen, naisten työllisyyden ja kotitaloustyötä tekevien määrät vuosina 1970 - 1996

Kuvion päivähoitopaikat sisältävät kunnalliset päivähoitokodit ja perhepäivähoidon. Kuvion päivähoitopaikat sekä kunnallisen ostopalvelutoiminnan piirissä olevan yksityisen hoidon.⁶² Naisten työllisyyskehitystä tarkasteltaessa on huomattava, että 20 - 24 -vuotiaiden naisten työllisyys on pudonnut 138000:sta 63000:en, melko tasaisesti koko jakson ja että myös 25 - 34 -vuotiaiden työllisyys kääntyi hienoiseen laskuun 1980-luvun alkuvuosina. Syynä on epäilemättä opiskelijoiden osuuden lisääntyminen sekä äitiys- ja vanhempainlomien ja hoitovapaan lisääntyminen. Kotitaloustyötä tekevästä on saatavissa tietoja vasta työvoimahaastattelujen käynnistyttyä vuonna 1976.⁶³

Kuvio 2 tukee ajatusta, että julkisesti tuetut päivähoitopaikat kytkeytyvät naisten työllisyyteen. Vuosina 1970 - 1990 päivähoitopaikkojen lisäys oli 164000 ja 20 - 44 -vuotiaiden naisten työllisyyden lisäys oli 213000. Naisten työllisyys lisääntyi siis enemmän kuin päivähoitopaikat. Vuosina 1976 - 1990 päivähoitopaikkojen lisäys oli 106000. Kotitaloustyötätekevien vähennys oli 116000 vuosina 1976 - 1990 eli sekin enemmän kuin päivähoitopaikkojen lisäys.

Yhteys muodostuu olennaisesti epäselvämmäksi, kun mukaan otetaan lamavuosien kehitys.⁶⁴ Laman jälkeen pienten lasten äitien työhön paluu näyttää olevan nopeaa. Niistä naisista, joilla oli alle 7-vuotiaita lapsia, kuului työvoimaan 66 prosenttia keväällä 1996. Vuotta myöhemmin heistä kuului työvoimaan 70 prosenttia (tilastokeskuksesta saatuja julkaisemattomia tietoja). Laman vaikutus päivähoitoikäisten lasten vanhempien työssäkäyntiin ja päivähoitoon vaatisi oman selvityksensä.

Päivähoitopaikkojen, työllisten ja kotitaloustyötä tekevien kehityksen yhteys on monessa suhteessa epäselvä ja välillinen.⁶⁵ Suomen kehitystä koskevat tiedot tu-

---

⁶² Tiedot on saatu SOTKA-tiedostosta Stakesista.

⁶³ Työllisyystiedot ja kotitaloustyötätekeviä koskevat tiedot ovat työvoimatilastoista (Tilastokeskus 1990 s. 32, 1991 s. 35 ja 1997e s. 47 ja 52). Kotitaloustyötä tekevien tiedot koskevat naisia. Miehiiä on kotitaloustyötä tekevästä pari prosenttia. Todettakoon, että kotitaloustyötätekevästä on lähes 70 prosenttia 20 - 40 -vuotiaita. Tieto on vuodelta 1996 (Tilastokeskus 1997e s. 83).

⁶⁴ Vuosina 1970 - 1996 päivähoitopaikkojen lisäys oli 176000 ja 20 - 44 -vuotiaiden naisten työllisyyden lisäys oli 29000. Myös 25 - 44 -vuotiaiden naisten työllisyyden lisäys oli selvästi vähemmän kuin päivähoitopaikkojen lisäys eli 104000. Vuosina 1976 - 1996 päivähoitopaikkojen lisäys oli 117000 ja kotitaloustyötätekevien vähennys oli 122000. Lamavuosien kehitykseen vaikutti päätoimisten naisopiskelijoiden jyrkkä kasvu. Se oli vuosina 1990 - 1996 noin 50000 (Tilastokeskus 1997e s. 47). Päivähoitopaikoissa oli vuonna 1997 noin 7000 - 8000 sellaista lasta, joilla vanhempi oli työttömyyden johdosta kotona (Karhinen 1997 s. 7). 1990-luvulla toteutui päivähoitokäytön subjektiivinen oikeus, joka osaltaan lisäsi päivähoitopaikkoja.

⁶⁵ Myös 45 - 54 -vuotiaiden naisten työllisyys on lisääntynyt vuosina 1970 - 1996 ja yllättäen varsinkin lamavuosina. Muutosten selittäminen edellyttää niiden näkemistä monimutkaisten ja monelta taholta tulevien vaikutusmekanismien tuloksena. Muutosta tulisi selvittää monien elinkeinorakennetta, työmarkkinoita ja julkisen vallan työmarkkinoihin vaikuttavia toimenpiteitä kuvaavien muuttujien avulla. Kyse on paljossa myös kulttuurisesta muutoksesta, joten selittäjiksi tarvitaan myös sosiaalista rakennetta ja vallitsevia normeja kuvaavia muuttujia.

kevat kuitenkin - ainakin lamavuosiin saakka - julkisesti tuettujen päivähoito-paikkojen ja naisten työssäkäynnin vahvaa yhteyttä. Kuvio 2:een liittyvät regressiolaskelmat vahvistavat johtopäätöstä. Ne sisältyvät liitteeseen VIII.

Verokiila

Johtopäätöstä lasten päivähoiton julkisen tuen ja vanhempien työssäkäynnin vahvasta yhteydestä tukee talusteoriaan pohjautuva päättely. Verokiila astuu kuvaan. Lasten hoito kotona on verotonta työtä. Kun lasta kotona hoitanut menee työhön, tulee hänen työnsä verotuksen piiriin. Kotityön verottomuus ja työmarkkinoilla tehdyn työn verotus on omiaan pitämään vanhempaa kotona hoitamassa lasta verrattuna siihen, että kotona tehtävää lastenhoitotyötä kohdeltaisiin verotuksessa samalla tavalla kuin kodin ulkopuolella tehtävää työtä. - Viimeksi mainittu on epärealistinen ajatus. Se edellyttäisi joko kotona tehtävän lastenhoitotyön verottamista tai työmarkkinoilla tehtävän työn verottamisen lopettamista.

Verokiila suosii siis kotihoitoa. Mitä suurempi verokiila eli mitä korkeampi veroaste, sen enemmän verokiila suosii kotihoitoa. Julkisen talouden kannalta kotihoidon suosiminen ei ole edullista. Jos kotona lasta hoitava menisi työhön, syntyisi enemmän verotettavaa tuloa.⁶⁶

Bergstrom ja Blomquist päättelevät teoreettisissa laskelmissaan, että itsekään lapsettoman veronmaksajan kannalta vanhempien työhön menon mahdollistavaa lasten päivähoitoa kannattaa julkisista varoista tukea noin puolella päivähoiton kustannuksista niissä maissa, joissa veroaste on suhteellisen korkea. Lundholm ja Ohlsson päätyvät hieman erilaisin oletuksin saman suuntaiseen tulokseen. Molemmat päättelyt perustuvat kaavamaisiin taloudellisiin rationaalisuusoletuksiin ja empiirinen todentaminen heiveröistä.⁶⁷ Laskelmista puuttuu edellä kuvaamani regimivaikutus. Laskelma antaa kuitenkin vahvoja argumentteja sen käsityksen tueksi, että melko laaja päivähoiton julkinen tuki on julkisen talouden ja siten veronmaksajan taloudellisen edun mukaista - erityisesti silloin, kun verokiila on leveä.

* * *

Verokiilaan liittyvä päättely saa empiiristä tukea maasta, jossa verokiila ei ole erityisen leveä. Donald Verry (1990 s. 13) raportoi tutkimuksesta, joka koskee Australiassa toteutettua ”lasten palvelujen ohjelmaa”. Siinä tuettiin 85000 äidin työhön osallistumista tukemalla heidän lastensa päivähoitoa toiminnallisella tuella ja vapauttamalla maksuista. Tutkimuksen mukaan verotuotot ja sosiaalisten

---

⁶⁶ Siv Gustafsson ja Frank Stafford puhuvat verodiskriminaatiosta. Päivähoiton tuki tulee heidän mukaansa vähintään osittain takaisin lisääntyneiden verotulojen muodossa. (Gustafsson - Stafford 1992 s. 211.)

⁶⁷ Bergstrom – Blomquist 1996 ja Lundholm - Ohlsson 1998. Ks myös Gustafsson - Stafford 1992 s. 211.

tukien säästöt ylittivät ohjelman kustannukset 56 prosentilla. On ilmeistä, että pelkkä verokiila ei selitä näin hyvää tulosta julkisen talouden kannalta. Kyse on muistakin tekijöistä, jotka ovat ehkäisseet päivähoiton syntymistä puhtaalla markkinapohjalla.

Osa tekijöistä liittyy päivähoitomarkkinoiden erityisongelmiin, kuten tiedonsaantiin. Päivähoitossa asiakkaana on lapsi eikä maksaja eli vanhemmat. Vanhempien on vaikea tietää, mitä päivähoitossa todella tapahtuu ja mitä se vaikuttaa lapseen. Päivähoitoon täytyy voida luottaa samaan tapaan kuin sairaalaan menevän potilaan täytyy voida luottaa hoitonsa asianmukaisuuteen. Tämä perustelee julkista päivähoitopalvelujen tuotantoa ja julkisin varoin tuotettua asiantuntemusta laadun valvonnassa.

David M. Blaun (1991) toimittamassa teoksessa tarkastellaan perusteellisesti muitakin päivähoitomarkkinoiden ongelmia. Niihin kuuluu edellä mainittu tiedonsaantiongelma, mutta myös monia muita epätäydellisten markkinoiden ja ulkoisvaikutusten ongelmia. Laadun valvonnan vaikeutta kärjistää palvelun tarjoajien helppous tulla markkinoille ja poistua sieltä. Päivähoito on kuitenkin kysynnän kannalta pitkän aikavälin ratkaisu ottaen huomioon molempien vanhempien päätös osallistua työmarkkinoille ja lasten sosiaaliset suhteet. Lasten päivähoitoon liittyy samoja ulkoisvaikutuksia kuin koulutukseen. Lapsen kehityksellä on vaikutuksia muiden lasten kehitykseen. Päivähoito on vahvasti paikkaan sidottua ja siten tarjoajien määrä rajoittuu ja syntyy monopolimarkkinoihin liittyviä ongelmia. (Blau 1991 s. 3 - 7; Walker 1991 s. 63 - 73.)

Valinta päivähoiton ja kotihoidon välillä on kulttuurisesti määräytynyt eli se riippuu vallitsevista sosiaalisista normeista. Sosiaalisten normien muotoutumisella on taloudelliset selityksensä. Mutta sosiaalisia normeja tuskin voi palauttaa pelkästään taloudellisista tekijöistä selittyviksi vaan taloudelliset ja sosiaaliset tekijät vaikuttavat toisiinsa. Kysymys lasten hoidosta kytkeytyy perhemuotoihin ja käsitukseen lasten ”oikeasta” sosiaalistumisesta aikuisten maailmaan. Siten ne ovat kysymyksiä, joihin erityisen vahvasti kytkeytyy kulttuurinen tekijä ja sosiaalinen normi taloudellisten tekijöiden ohella.

Historiallinen tarkastelu valaisee taloudellisten ja sosiaalisten tekijöiden merkitystä. Pohjoismaissa - ja erityisesti Suomessa kuten luvussa 2 todettiin - naiset menivät varhain palkkatyöhön. Sitä on selitetty toisaalta pohjoismaiden elinkeinorakenteen nopealla muutoksella ja taloudellisen toimeentulon tarpeilla ja toisaalta pohjoismaissa muita teollisuusmaita vahvemmin ilmenneellä naisten itsenäistymisellä, josta seurasi pyrkimys taloudellisessa mielessä tasavertaiseen kansalaisuuteen. Äitien laajamittaisen palkkatyön seurauksena päivähoitosta muodostui yhteiskunnallinen epäkohta. Lasten hoito oli usein epätydyttävästi järjestetty äitien ollessa palkkatyössä. Syntyi laaja kunnallinen päivähoitojärjestelmä.

Useissa muissa teollisuusmaissa äidit hoitivat pienet - ja vähän isommatkin - lapset kotona. Se oli sosiaalinen normi. Äidin ja pienten lasten paikka on kotona eikä äidin töissä ja lasten ”laitoksissa”. Edellä kuvatut päivähoitomarkkinoiden ongelmat ja verokiila estivät epäilemättä osaltaan normin muuttumista ja yksityisten päivähoitomarkkinoiden laajamittaista syntymistä. Mutta olennaisinta varmaan oli, että pienten ja vähän isompienkin lasten hoitaminen kotona oli ”luonnollista”. Tämä on edelleen tilanne monissa Euroopan maissa, vaikka kehityssuuntana onkin naisten työssäkäynnin ja lasten julkisesti tuetun päivähoidon lisääntyminen (Ruxton 1997 s. 154 - 160; Vogel 1997 s. 12).

Pohjoismaissa kunnallisesta eli julkisesti vahvasti tuetusta, järjestetystä ja valvotusta päivähoidosta ja siihen liittyvästä äitien työssäkäynnistä on tullut olennainen osa perheiden elämänmuotoa. Siihen kytetään paljon myönteisiä asioita: lapsille virikkeellinen ympäristö ja ikätovereita, ammatillisesti koulutettu hoitohenkilökunta, naisten tasa-arvo ja täysipainoinen osallistuminen työelämään, työvoiman tarjonta kansantaloudelle. Pienten lasten äitien työssäkäynnistä on tullut sosiaalinen normi.

Regiimien eli kotihoitoyhteiskuntien ja päivähoitoyhteiskuntien eriytyminen on monimutkainen prosessi, johon vaikuttavat elinkeinorakenteen kehitys, verokiila, päivähoitomarkkinoiden ongelmat ja monet muut taloudelliset tekijät, jotka ovat vuorovaikutuksessa kulttuuristen tekijöiden eli perheiden elämänmuodon, lasten sosiaalistumisen väylän ja niihin liittyvien sosiaalisten normien kanssa. Näin selittyy se, miksi markkinat eivät ole eurooppalaisten maiden vertailun perusteella sanottavasti korvanneet julkisen päivähoitojärjestelmän puutetta.

5.3 Vaihtoehtoinen laskelma syrjäyttämistä

Päätely syrjäyttämisaikutuksen vähäisyydestä perustuu kuitenkin kansainvälisen vertailun osalta varsin heiveröiselle vertailuaineistolle. Lisäksi eri maat eivät vertailussa suinkaan käyttäytyneet johdonmukaisesti johtopäätöstä tukevalla tavalla. Suomen kehityksen kuvauksen osalta on vaikea päätellä kausaalisuhteita. Miten olisi käynyt, jos julkinen valta ei olisi ryhtynyt tukemaan päivähoidon järjestämistä?

Syrjäyttämällä on suuri vaikutus päivähoidon julkistaloudellisiin seurauksiin. Niinpä on syytä tarkistaa, mikä on syrjäyttämisen vaikutus. Oletan vaihtoehtoisessa laskelmassa, että joka toinen julkinen päivähoitopaikka syrjäyttää yksityisen ilman tukea toimivan hoitopaikan. Toisin sanoen puolet hoitopaikoista syntyisi, vaikka julkista tukea ei olisi lainkaan.

Syrjäyttämisaikutus merkitsee, ettei niille pienten lasten työssäkäyville vanhemmille, joille julkisesti tuetun lasten päivähoitopaikan vaihtoehtona on ilman

tukea järjestettävä päivähoitopaikka, ole syytä lainkaan laskea verotulojen lisäystä eikä julkisten tukien vähennyksiä. Ainoa vaikutus julkiseen talouteen on menovaikutus eli päivähoitopaikan aiheuttama meno julkiselle taloudelle.

Syrjäyttämismallin vaikutus onkin tuntuva. Mikäli julkisesti tuettu päivähoito puolesta tapauksista syrjäyttää päivähoitoon yksityisen järjestämisen ilman julkista tukea, heikkenee yhtä päivähoitopaikkaa kohti laskettu julkistaloudellinen vaikutus **24000** markalla kolmevuotta täyttäneiden osalta ja **33000** markalla alle kolmevuotiaiden osalta. Nettotulokseksi muodostuu kummassakin tapauksessa noin **8000** markkaa alijäämää julkiselle taloudelle, kun syrjäyttämisaikutus on otettu huomioon.

5.4 Vaihtoehtoinen palkkataso

Syrjäytymiseen kytkeytyy kysymys palkkatasosta. On oletettavaa, että erityisesti korkeapalkkaiset menisivät lasten syntymän jälkeen työhön lasten kotihoidon sijasta ja järjestäisivät lastensa päivähoitoon julkisesta tuesta riippumatta. Vastavasti on oletettavaa, että päivähoitoon julkinen tuki houkuttelee työelämään erityisesti matalapalkkaisia.

Palkkatasoksi oletettiin naispalkansaajien vuoden 1996 keskimääräinen kuukausiansio 9514 markkaa kuukaudessa, kun peruslaskelmassa arvioitiin päivähoitoon liittyviä työtuloja verrattuna lasta kotona päätoimisesti hoitaviin. Oletamus vastaa melko hyvin niitä vertailutietoja, joita on käytettävissä päivähoitoikäisten lasten äitien tulotasosta. Kotona lasta hoitavien ja päivähoitoon turvin työssäkäyvien koulutuksen ja äitiyslomaa edeltäneiden tulojen jakaumat ovat kaikkien vertailujen mukaan lähellä toisiaan.⁶⁸

Kansainvälisten vertailujen mukaan kotitaloustyötä tekevät ne, joilla on vähän koulutusta ja alhaiset tulo-odotukset. Tämä ei sanottavasti koske Ruotsia ja Suomea, mutta sitäkin vahvemmin muita EU-maita. Jos siis halutaan vertailla ”regiimejä” eli eri tavoin lasten hoitoon ja naisten työssäkäyntiin suhtautuvia yhteiskuntatyyppisiä - niinkuin tässä tutkimuksessa ensisijaisesti halutaan - on vertailussa perusteltua käyttää alemmaa palkkatasoa. On mahdollista, että laajan julkisesti tuettu päivähoitojärjestelmä vetää työhön vähän koulutusta saaneita ja niin syntyvä työvoiman tarjonnan lisäys toteutuu suhteellisen matalapalkkaisena työnä. Tukea tällaiselle ajattelulle antavat Lundholm - Ohlssonin teoreettiset

---

⁶⁸ Vertailutietoja tuloista ja koulutuksesta on saatavissa Riita Sänthin tutkimuksesta, jonka tiedot ovat peräisin koko maan väestöstä kootusta otoksesta vuodelta 1989 (Säntti 1990 s. 26, 34 ja 89 - 90) ja Martti Tuomisen Helsinkiä koskevasta otoksesta vuodelta 1990 (Tuominen 1991 s. 16 - 28). Koulutusta ja sosioekonomista asemaa koskevia vertailutietoja on vuosilta 1995 ja 1996 (Sosiaali- ja terveysministeriö 1996 s. 15 ja liitetaulukot 6 ja 7). Lähteistä koottuja tietoja vertailee Johanna Korpinen (1997 s. 49 - 51).

päätelmät (1998). Tätä vaikutusta voidaan selvittää soveltamalla vaihtoehtoista eli alempaa palkkatasoa.

Havainnollistan palkkatason vaikutusta tekemällä laskelmat naisten palkkajakauman alapäätä vastaavalla palkkatasolla. Yksityisen sektorin palvelualojen ja kunnan kuukausipalkkaisten palkkajakauman alapään suuret ryhmät sijaitsivat kuukausipalkan 8000 markkaa molemmin puolin vuonna 1996.⁶⁹

Edellä tarkoitettut palkkatasot koskevat kokoaikaista työtä tekeviä. Työssä käyvistä Suomen naisista kymmenisen prosenttia on osa-aikatyössä eikä osa-aikatyössä olevien osuus ole kasvussa.⁷⁰ Myös vähittäiskaupassa osa-aikatyön osuus on jäänyt runsaasti alle kahdenkymmenen prosentin. Sen sijaan, jos osa-aikatyöksi luetaan 30 - 35 viikkotyötuntia tekevät, on osa-aikatyötä tekevien osuus selvässä kasvussa (Nurmi 1998 s. 102 - 103). Teen laskelmat vielä olettamalla 30 tuntiseksi lyhennetyn työviikon, jolloin 8000 markan kokoaikainen kuukausipalkalla alenee noin 6500 markkaan. Kyse voi olla esimerkiksi myymälän kassasta, jolle kotiin jääminen voi olla erityisen houkuttelevaa yksitoikkoisen ja matalapalkkaisen työn johdosta. Tällaiset tapaukset saattavat siten muodostaa ryhmän, jossa valinta kotihoidon ja päivähoidon välillä on erityisen vähästä kiinni.

8000 markan kuukausipalkka alentaa 9514 markan kuukausipalkkaan verrattuna kansantaloudellista tuottoa **20000** markalla päivähoitopaikkaa kohti vuodessa. Vastaava tulovähennys julkisessa taloudessa on **9600** markkaa päivähoitopaikkaa kohti vuodessa. Kun työaika oletetaan vielä lyhennetyksi 30 viikkotuntiin ja palkka vastaavasti noin 6500 markkaan, alenee kansantaloudellinen tuotto vielä **20000** markalla ja julkistaloudellinen tuotto **7400** markalla. Alempi palkkataso ja lyhempi työaika yhdessä pudottavat päivähoidon kansantaloudellisen tuoton lähes puoleen peruslaskelmaan verrattuna. Julkista taloutta koskevassa laskelmassa vastaava vertailu peruslaskelmaan pudottaa tuoton vajaaseen kolmannekseen alle kolmevuotiaiden osalta ja kolme vuotta täyttäneiden osalta laskelma menee hieinan alijäämän puolelle.

Liitteissä III ja IV tarkastelen palkan vaikutusta kansantaloudelliseen tuottoon ja julkisen talouden ylijäämään herkkyyksianalyysin muodossa, jossa palkka vaihtelee välillä 0 - 20000 markkaa kuukaudessa.

---

⁶⁹ Kaksi alinta suurta ryhmää yksityisen sektorin palvelualoilla olivat myymälöiden ja ravintoloiden henkilöstö. Naisten säännöllisen työajan keskipalkka näissä ammateissa oli 7741 ja 8292 markkaa kuukaudessa vuonna 1996 (Tilastokeskus 1998a s. 7). Kuntien kuukausipalkkaisten palkkajakauman alapään suurimmat ryhmät olivat suuruusjärjestyksessä perhepäivähoitaja, kodinhoitaja, siivooja, kanslisti, keittiö-apulainen ja sairaala-apulainen. Naisten säännöllisen työajan keskipalkka näissä ammateissa oli 7755, 8818, 7368, 8301, 7951 ja 8415 markkaa kuukaudessa vuonna 1996 (Tilastokeskus 1997f).

⁷⁰ EU:n työvoimatutkimuksen kriteerin mukaan Suomen työssäkävivistä naisista osa-aikatyötä teki kuitenkin 13 prosenttia vuonna 1995 (Nurmi 1998 s. 103).

5.5 Tuen suuruuden vaikutus

Kiinnostavin empiirinen tutkimus tuen suuruuden vaikutuksista on Ruotsista kunnallisen päivähoiton rakentamisen ajoilta 1970- ja 1980-luvuilta. Siihen aikaan vanhemmilta perittävä maksu vaihteli suuresti kuntien kesken. Gustafsson ja Stafford (1992) totesivat vertailevassa analyysissään maksun suuruudella olevan merkittävän vaikutuksen päivähoiton käyttöön. Korkeat maksut vähensivät tuntuvasti päivähoiton käyttöä.

Johtopäätöksiä voidaan vetää myös Suomessa käyttöön otetun kotihoidon tuen vaikutuksista. Tutkimusten mukaan kotihoidon tuki kuntalisineen on vähentänyt merkittävästi päivähoiton käyttöä ja vetänyt äitejä pois työmarkkinoilta.⁷¹

Kokemukset viittaavat siis siihen, että maksujen tasolla on tuntuva vaikutus päivähoiton käyttöön ja vanhempien työssäkäyntiin. Johtopäätöksissä on kuitenkin syytä olla varovainen. Ruotsin rakenteilla ollut järjestelmä 1970- ja 1980-luvuilla on eri asia kuin Suomen melko valmis järjestelmä 1990-luvulla. Kotihoidon tuesta on monesta syystä uskaliaasta vetää johtopäätöksiä.

Tarvittaisiin nykyistä paljon parempaa empiiristä tietopohjaa, jotta voitaisiin arvioida, mikä on maksutason korotuksen vaikutus julkisen talouden nettotulokseen. Nyt on uskaliaasta esittää vahvoja väitteitä edes siitä, onko vaikutus plus- vai miinusmerkinen.⁷²

---

⁷¹ Kotihoidon tuen vaikutusta työssäkäyntiin on tutkittu empiirisesti sekä tilastollista mallia käyttäen että haastatteluin. Jorma Sipilä on tehnyt yhteenvetoa tutkimustuloksista ja tilastotiedoista. Tutkimustulokset viittaavat siihen, että kotihoidon tuki on lisännyt kotihoidon valintaa työssäkäynnin kustannuksella ja että tuen korkeus vaikuttaa valintaan. (Sipilä-Ketola-Kröger-Rauhala 1996 s. 196 - 204; Ilmakunnas 1997 s. 142 - 143.) Toisaalta Mika Kuismanen analyysi osoittaa, että kotihoidon tuen vaikutus perheen valintoihin on monimutkainen ja epäselvä (Kuismanen 1992).

Kotihoidon tuen kansantaloudellisia ja julkistaloudellisia haittoja vähentää se, että tuki suuntautuu keskimääräistä pienituloisimmille ja sen käyttö painottuu alle kaksi vuotta vanhoihin lapsiin eli sen käyttö keskeytetään eli lapset siirtyvät päivähoitoon usein ennen lain säätämää kolmen vuoden enimmäisikärajaa kotihoidon tuen saannille (Sosiaali- ja terveysministeriö 1996 s. 15; Ilmakunnas 1997 s. 142). Vuonna 1989 noin puolet kotihoidon tuen käyttäjistä käytti tukea enintään vuoden ja noin 20 prosenttia siihen saakka kunnes lapsi täytti 3 vuotta (Säntti 1990 s. 96).

⁷² Aihepiiriä vaivaa tutkimuksen vähäisyys. Kuten Seija Ilmakunnas toteaa, se johtuu osittain tiedonhankinnan vaikeuksista. Olemassa oleva tilastotieto ei sisällä tietoa lasten hoidon kustannuksista. (Ilmakunnas 1997 s. 120.)

On samalla syytä muistaa, että kunnallinen päivähoito ei ole syntynyt parantamaan julkisen talouden tuloista vaan turvaamaan lasten asemaa ja kehitystä, kohentamaan lapsiperheiden taloutta, edistämään sukupuolten tasa-arvoa sekä parantamaan työvoiman tarjontaa ja siten tehostamaan kansantaloutta. Maksutason taloudellisia vaikutuksia tulisikin tarkastella ottaen huomioon välilliset vaikutukset ja suhteuttaen vaikutukset päivähoiton hyvinvointivaikutuksiin.

6 Vaikutus vapaa-aikaan ja kotitalousteihin

Vanhempien työhönmeno aiheuttaa kolme toisiinsa liittyvää kustannuserää. Ne ovat

- kotitaloustein väheneminen,
- kotitalouden lisääntyneet palvelujen, aterioiden ja vastaavien ostot markkinoilta kotitalousteihin käytettävän ajan vähenemisen seurauksena ja
- menetetty vapaa-aika.

Kaikki ovat huomionarvoisia kustannuseriä. Niitä ei ole otettu huomioon kirjallisuudesta löytämässäni tähänastisissa laskelmissa lukuunottamatta keskimmäistä erää Elfvingssonin ja Zeijlonin laskelmissa.

6.1 Kotitaloustein

Marian Radetzki (1981 s. 627) kiinnitti huomiota kotitaloustein vähenemisen poisjättämiseen kritisoidessaan Elfvingssonin ja Zeijlonin laskelmaa. Kuten luvussa 3.2 kuvasin, Elfvingsson ja Zeijlon (1982 s. 48) turvautuivat vastauksessaan oletukseen, että entiset kotitaloustein tulevat tehdyksi, vaikka vanhemmat siirtyvät työelämään. He olettavat, että suuri kotitaloustein eli lastenhoitoon liittyvä työ siirtyy päivähoitopaikkaan ja että jäljelle jäänyt tehdään iltaisin ja viikonloppuisin. Tuskin kuitenkaan kaikki ennen työhönmenoä tehty kotitaloustein tulee tehdyksi.

En ole löytänyt laskelmia siitä, paljonko lasten siirtyminen kodin ulkopuoliseen päivähoitoon ja vanhempien työhönmeno aiheuttaa sitä, että aiempi kotona tehty työ ei siirry päivähoitopaikkaan vaan jää kokonaan tekemättä.¹ Saattaa olla, että sellaisten erojen luotettava erittely ajankäyttöä koskevan tilastoaineiston pohjalta (koko väestöön kohdistuvien otosten pitäisi olla hyvin suuria) tai tekemättä jäävän työn muunlainen kvantitatiivinen mittaaminen on hyvin hankalaa.

Ajankäyttötutkimukset viittaavat siihen, että aktiivinen lastenhoito lisääntyy päivähoitovaihtoehdossa. Vanhemmat käyttävät lapsien aktiiviseen hoitoon (lapsen kanssa leikkiminen, lapsen peseminen ja pukeminen yms.) jokseenkin yhtä paljon aikaa riippumatta siitä, hoidetaanko lasta kotona vai onko hän päivähoitossa.

---

¹ Ruotsalaisessa laskelmissa on ajankäyttötutkimusten avulla laskettu, paljonko kodin ulkopuolinen päivähoito vähentää kotitaloustein verrattuna siihen, että lasta hoidetaan kotona. Ajatus kuitenkin oli, että tuo osa lapsen aiheuttamasta kotitaloustein siirtyy päivähoitopaikkaan eli laskelma ei pyrkinytkään antamaan vastausta kysymykseen tekemättä jäävästä kotitaloustein ja sen arvosta. (Gustafsson - Kjulin 1991 s. 669 - 670.)

Näyttää siis siltä, että ”kodin ulkopuolinen päivähoito ei korvaa vaan täydentää vanhempien *aktiivista* lastenhoitoa”. Kuten tutkijat toteavat, tulos ei tarkoita sitä, etteikö omien vanhempien kokonaiskontakti kotilasten kanssa olisi laajempaa kuin päivähoitolasten. Tehdessään muita kotitöitä, esimerkiksi laittaessaan ruokaa, he ovat lasten käytettävissä. (Gustafsson - Kjulín 1991 s. 670.)

Edellä mainitun ruotsalaisen laskelman² mukaan lasten päivähoito vähentää kotitaloustyötä kotihoitoon verrattuna neljä tuntia viikossa alle kaksivuotiaasta lasta kohti ja kuusi tuntia viikossa sitä vanhempaa mutta enintään seitsemänvuotiaasta lasta kohti.³ Päivähoitopaikassa toteutuu vähintään sama määrä kotitaloustyötä eli leikkiä, ruoanlaittoa, astianpesua, siivousta ja vastaavaa mitattuna työtunteina lasta kohti. Kotitaloustyötä toteutuu paljon enemmän lasta kohti, kun otetaan huomioon kunnallisen päivähoidon ”suurtuotannon” etu eli yhden lapsen edellyttämien hoitotehtävien vaatima lyhyempi työaika.

Edellä sanottu koskee päivähoitoikäisten lasten perheitä. Teen lisälaskelmia koskien päivähoitoiän ohittaneiden lasten vanhempien työssäkäynnin arvoa. Oletan päivähoitoiässä tehdyn ratkaisun koskien työhönmenoa tai kotiinjäämistä vaikuttavan myöhempään työssäkäyntiin. Eikö viimeistään näissä laskelmissa tulisi ottaa huomioon kotiäitien suurempi kotityön arvo työssäkäyviin äiteihin verrattuna?

Ajankäyttötutkimuksista voi päätellä, että erot kotitaloustyön määrässä kotiäitien ja työssäkäyvien äitien välillä säilyvät suunnilleen ennallaan perheen nuorimpien lasten kasvettua kouluikäisiksi (Niemi et al 1981 s. 40). Kotiäidit käyttävät enemmän aikaa ruoanlaittoon, astianpesuun ja siivoukseen. Nämä selittävät kakskolmannesta ajankäyttöerosta. (Niemi et al 1981 s. 41 - 42.)

Ei lopulta ole itsestään selvää, että kotitaloustyötä tehdään enemmän kotihoitovaihtoehdossa, kun päiväkodissa tehtävä lastenhoitotyö rinnastetaan kotitaloustyöhön ja etenkin, kun otetaan huomioon päivähoidon tehokkuus. Koti on ehkä

---

² Gustafsson - Kjulín 1991 s. 669 - 670. Laskelmasta ei käy selvästi ilmi, kuuluuko päivähoitoon myös sellaisia tapauksia, joissa lapsen vanhemmat eivät ole työssä. Joka tapauksessa sellaisten määrä on vähäinen, joten lukua voidaan käyttää laskelmassa karkeana arviona.

³ Suomalaisen 1970-luvun lopulla tehdyn tutkimuksen mukaan kotitaloustyön ero työssäkäyvien ja kotona olevien alle kouluikäisten lasten äitien välillä oli ainakin kaksinkertainen ruotsalaiseen tutkimukseen verrattuna (Niemi et al 1981 s. 40). Suomalaisessa tutkimuksessa ero oli laskettu perhettä eikä lasta kohti. On oletettavaa, että kotona olevilla alle kouluikäisten lasten äideillä on keskimäärin enemmän lapsia kuin työssäkäyvien alle kouluikäisten lasten äideillä. Eroa saattaa selittää myös se, että suomalaisessa 1970-luvun tilannetta koskevassa tutkimuksessa työssäkäyvien äitien lastenhoito oli varmaankin usein järjestetty muutoin kuin kunnallisessa päivähoidossa, esimerkiksi sukulaisten tai naapurien toimesta ja mahdollisesti kotona. Silloin osa sellaisesta ruoanlaitosta, astianpesusta, siivouksesta ja muusta kotitaloustyöstä, joka hoidetaan kunnallisessa päivähoidossa, jäi helposti äitien tehtäväksi.

Tilastokeskus on tutkinut suomalaisten ajankäyttöä 1970-luvun ja 1980-luvun lopussa. Viimeksi mainitusta ei ole käytettävissä julkaistuja tilastotaulukoita, jotka mahdollistaisivat työssäkäyvien päivähoitoikäisten lasten äitien ajankäytön vertailun kotityötä tekeviin kanssaisariinsa. (Niemi et al 1981; Niemi - Pääkkönen 1989.)

enemmän rempallaan päivähoitovaihtoehdossa, mutta lastenhoitotyötä tehdään ehkä enemmän. Tämä koskee päivähoitoikäisten lasten perheitä. Sen sijaan päivähoitoiän ohittaneiden lasten perheiden osalta kotitaloustyötä tehdään epäilemättä selvästi enemmän kotiäitiperheissä.

6.2 Ostot markkinoilta

Elfvingsson ja Zeijlon esittävät laskelman ”kotitalouden lisäkustannuksista”. Siihen he laskevat matkat, ravintolalounaat yms. kulut, jotka johtuvat vanhempien työhön menosta heidän saatuaan lapsilleen päivähoitopaikan. ”Kotitalouden lisäkustannusten” osuus päivähoiton kokonaismenoista on heidän laskelmassaan puolitoista prosenttia.

En ole löytänyt muita laskelmia lisääntyneistä ostoista markkinoilta lasten siirtyessä kotihoidosta ulkopuoliseen päivähoitoon ja lasta hoitaneen vanhemman siirtyessä työelämään. Saattaa olla, että sellaisten erojen luotettava erittely tilastoaineiston pohjalta onkin vaikeaa.

Kotitaloustyötä siirtynee jonkin verran ostettavaksi markkinoilta päivähoitovaihtoehdossa verrattuna kotihoitoon. Elfvingssonin ja Zeijlonin laskelma lisäostojen määrästä saattaa olla alakanttiin. He eivät erittele laskelmansa perusteita. Mutta vaikka vaikutus olisi kaksinkertainen, on kyse vähäisestä erästä verrattuna päivähoiton kokonaiskustannuksiin.

6.3 Vapaa-aika

Edellisissä luvuissa on todettu, että äitien työssäkäynnin vaikutus kotitaloustyöhön - verrattuna kotiäiteihin - on ristiriitainen ja että sen vaikutus markkinoilta tehtäviin ostoihin on suhteellisen vähäinen. Kotiäitien ja työssäkäyvien äitien työn ja ajankäytön ero on kuitenkin merkittävä yhteiskunnallinen kysymys. Sitä on perusteltua tarkastella vapaa-ajan ongelmana. Vapaa-ajan erot kotiäitien ja työssäkäyvien äitien välillä ovat käytettävissä olevien selvitysten mukaan paljon selkeämmät ja merkitykseltään moninkertaiset verrattuna eroihin kotitaloustyössä ja markkinoilta tapahtuvissa ostoissa.

Kun vapaa-ajalle annetaan asiaankuuluva arvo, tulee otetuksi huomioon enin osa siitä kotiäitien ja työssäkäyvien äitien hyvinvoinnin erosta, joka muodostuu kokonaisuudesta kotitaloustyöt, ostot markkinoilta ja vapaa-aika. Annan vaihtotelaskelmassa työhön menevän vanhemman vapaa-ajan menetykselle saman arvon kuin hänen tekemälleen palkkatyölle eli arvostan menetetyn vapaa-ajan tunnin palkkatyön tuntipalkalla. Tällainen laskelma todennäköisesti yliarvioi va-

paa-ajan arvoa.⁴ Pidän tätä menetetyn vapaa-ajan laskelmaa ”enimmäisyhteisarvona” ansiotyöhön menon aiheuttamalle kotitaloustyön menetykselle, markkinoilta tapahtuvien ostojen lisäykselle ja vapaa-ajan menetykselle. Niinpä en ota erikseen huomioon kotitaloustyön arvoa ja ostoja markkinoilta laskelmia tehdesäni.

Vapaa-aika vähenee työmarkkinoille siirtymisen seurauksena lasten kotihoidon vaihtuessa päivähoidoksi. Kansainväliset ajankäyttövertailut kertovat alle viisivuotiaiden lasten kokopäiväisessä työssä käyvien äitien kokonaistyöajan (ansiotyö + kotityö) olevan viikossa 15 - 19 tuntia pitemmän kuin kotona lasta hoitavien kanssasisartensa.⁵ Suomalaiset ajankäyttötutkimukset antavat saman suuntaisia tuloksia.⁶ Toisin sanoen kotona pieniä lapsia hoitavien äitien kokonaistyöaika on noin neljännestä lyhyempi kuin ansiotyössäkäyvien pienten lasten äitien.

Vapaa-ajan väheneminen on siis tuntuva. Vapaa-ajan arvostus on kuitenkin monimutkainen ongelma. Ei ole ’oikeaa’ eikä edes kohtuullisen yleisesti hyväksyttyä laskentaperustetta.

Taloustieteessä on vapaa-ajan arvoa perinteisesti mitattu työtulolla. Työtä ajatellaan tehtävän siihen saakka, kunnes vapaa-aika tulee houkuttelevammaksi. Niinpä vapaa-ajan arvo on yhtä suuri kuin lisätyöstä saatava hyöty.

---

⁴ Työtunnin arvon laskeminen vapaa-ajan arvon mitaksi on kustannus-hyötyanalyyseissä yleensä enimmäisarvon mittari. Sen rinnalla tai sijasta käytetään useimmiten pienempiä menetetyn ajan arvon mittareita. Lisäksi työtunnin käyttö vapaa-ajan arvon mittarina lienee perusteltua laskea vain ensimmäisen vapaa-ajan tunnin osalta.

⁵ Luvut ovat peräisin Anneli Miettisen raportista (1997 s. 95). Tiedot koskevat Tanskaa, Hollantia, Norjaa ja Englantia. Ne ovat melko vanhoja, pääasiassa 70-luvulta, tuoreimmat 80-luvulta. Kaarina Nurmen raportin mukaan naisten osuus kotitöistä ei sanottavasti poikkea Keski-Euroopan ja pohjoismaiden välillä, vaikka naiset käyvät pohjoismaissa selvästi enemmän työssä kodin ulkopuolella. Vaikka palkkatyö jakautuu aiempaa tasaisemmin miesten ja naisten kesken, vastaavaa tasoittumista ei ole tapahtunut kotitöiden suhteen. (Nurmi 1998 s. 39 - 41.)

⁶ Vuoden 1979 ajankäyttötutkimuksen mukaan alle nelivuotiaiden lasten äitien kotityö vei kotityötä tekeville vähän yli kaksi tuntia enemmän päivässä kuin työssäkäyville. Vastaava ero 4-6 -vuotiaiden osalta oli hieman alle kaksi tuntia, mutta kouluikäisten osalta taas yli kaksi tuntia (Niemi et al 1981 s. 40.) Vastavaa tietoa ei ole käytettävissä tuoreimmasta laajasta ajankäyttötutkimuksesta vuosilta 1987 - 88. Muutokset ajankäytössä eivät yleisesti ottaen ole suuria. (Niemi - Pääkkönen 1989 s. 30 - 40.) Kotitaloustyön taakka näyttäisi kuitenkin kasvaneen kotitaloustyötä tekeville verrattuna työssäkäyviin kanssasisariinsa. Kotitaloustyö vei 1 - 2 -vuotiaiden lasten työssäkäyville äideiltä tilastokeskuksen julkaisemattoman tilaston mukaan 2 tuntia 54 minuuttia enemmän päivässä kuin heidän ei-työssäkäyville kanssasisariltaan vuosien 1987 - 88 ajankäyttötiedustelun mukaan. Ero työssäkäyvien ja kotitaloustyötä tekevien välillä saattaa olla suurempikin, koska ei-työssäkäyviin kuuluvat myös opiskelijat. Kun ottaa huomioon ansiotyöpäivän keskimääräisen pituuden, päädytään suurin piirtein kansainvälisten vertailutietojen tasolle eli työssäkäyvien päivähoitokäisten lasten äitien kokonaistyöaika (ansiotyö + kotitaloustyö) olisi viikossa runsaat 15 mutta vajaat 20 tuntia pidempi kuin kotitaloustyötä tekevien kanssasisartensa.

Toisaalta on osoitettu, että kotiäidit saattavat mennä työhön, vaikka tulot eivät siitä lainkaan paranisikaan. Työhön saatetaan mennä, vaikka tulot huonosivat. Tällöin työtä saatetaan arvostaa enemmän kuin vapaa-aikaa. Työllä saattaa olla vähintään vapaa-ajan suuruinen itseisarvo. Monet kertovat menevänsä työhön sosiaalisten kontaktien ja elämän sisällön vuoksi. Syynä on usein myös halu pysyä työuralla. Pitkä poissaolo heikentää tulevia työmahdollisuuksia, kuten seuraavassa luvussa tullaan erittelemään. Tällöin saatetaan ajatella taloudellista hyötyä pitkällä aikavälillä. Kyse voi olla myös työsuhteeseen liittyvän eläkkeen ja muun sosiaaliturvan tavoittelusta. Joka tapauksessa sitä muutosta, jossa vapaa-aikaa menetetään työhön mennessä, ei tällöin ole ehkä aiheellista laskea kustannukseksi, koska siihen ollaan valmiita ilman välitöntä taloudellista etua.⁷

Toisaalta naiset näyttävät arvostavan vapaa-aikaa. He arvostavat sitä miehiä enemmän. Kotityöt jäävät edelleen pääasiassa naisten harteille. Tutkimukset osoittavat, että naiset reagoivat palkkatason kohoamiseen pyrkimällä lyhentämään työaikaansa, miehiä enemmän.⁸

Miten näitä tutkimustuloksia pitäisi punnita keskenään? Esitän kolme vaihtoehtoa.

(1) Jos todellakin kotona lasta päätoimisesti hoitavat ovat valmiita menemään työhön, vaikka siitä ei seuraa tulojen lisäystä, tulee vapaa-ajan arvo kyseenalaiseksi. Työhön menoa ja vapaa-ajan menetystä ei ehkä aina koeta hyvinvoinnin menetyksenä, koska se tehdään ilmaiseksikin. Tällöin voidaan jättää tekemättä vapaa-ajan vähenemisen arvoa mittaavat lisälaskelmat.

(2) Toisaalta on ilmeistä, ettei pienten lasten äitien toivoma työaika pääse toteutumaan. Naisten työajan pituutta koskevat tutkimukset kertovat, että kokoaikaista työtä tekevät haluavat lyhentää työaikaansa ja osapäivätyötä tekevät haluavat pidentää työaikaansa. Saattaa olla, että toivottu työaika pääsee vähitellen toteutumaan etenkin, kun sen syy on ainakin osittain työmarkkinajäykkyyksissä. Tutkimukset viittaavat myös siihen, että sopivan pituisten työaikojen ilmaantuminen työvoiman kysyntään saattaa lisätä työvoiman tarjontaa eli osa jää kotiin sen takia, ettei tarjolla ole sopivan pituisia työaikoja. Tämäkin näkökohta puoltaa pienten lasten äitien työajan lyhentämistä. (Ilmakunnas 1997 s. 12 - 17.)

---

⁷ Katja Forssénin ja Mia Hakovirran tutkimus antaa tukea päättelylle. He tutkivat yksinhuoltajien valintoja. Elinolohaastattelun tuloksia ja verotietoja yhdistävä mikrosimulointimalli osoitti, että valtaosa pienten lasten yksinhuoltajista oli työssä, vaikka 86 prosentilla käytettävissä olevat tulot olisivat olleet korkeammat työttömyysvaihtoehdossa ja työvoiman (eli työttömyyskorvauksen) ulkopuolellakin sosiaaliset tulonsiirrot olisivat turvanneet lähes yhtä suuret käytettävissä olevat tulot. (Forssén - Hakovirta 1998 s. 20 - 26.)

⁸ Mika Kuismanen vertaili tutkimustuloksia miesten ja naisten työn tarjontaan vaikuttavista tekijöistä (1993 s. 53 - 59). Seija Ilmakunnas selvitti haastattelututkimuksen pohjalta palkkatason vaikutusta naisten työn tarjontaan (Ilmakunnas 1992a).

Teen laskelman jälkimmäisen näkökohdan havainnollistamiseksi. Seija Ilmakunnaksen tutkimuksen pohjalta voidaan ajatella, että noin kuuden tunnin työaika vastaisi useiden toiveita. Sen ylittävä työaika haluttaisiin keskimäärin mieluummin vapaa-aikana, vaikka se merkitsisikin vastaavaa työtulojen vähennystä. Jos työaika on kuusi tuntia päivässä, merkitsee se noin 19 prosentin lyhennystä nykyiseen keskimääräiseen työaikaan.⁹ Lasken siitä seuraavan vastaavan prosenttisen vähennyksen päivähoidon kansantaloudellisiin ja julkistaloudellisiin tuottoihin. Työajan arvioidun lyhennyshalun toteutuminen aiheuttaisi vuositasolla **23800** markan vähennyksen yhden päivähoitopaikan tuottamaan kansantulon lisäykseen ja **9200** markan vähennyksen päivähoitopaikan tuottamiin verotuloihin ja julkisten menojen vähennyksiin.

(3) Voidaan väittää, ettei edellä tarkoitettu laskelma arvosta riittävästi vapaa-aikaa. Halu työajan lyhentämiseen saattaisi olla suurempi, jos työajan lyheneminen ei aiheuttaisi tulojen vähennystä. Lasken vapaa-ajan arvon taloustieteen perinteisen ajattelun mukaisesti sen mukaan, mikä on vapaa-ajan vuoksi menetetty työtulo.

Naisten keskimäärin menettämä nettotyötulo ja siihen liittyvät henkilökohtaista turvaa parantavat sivukulut¹⁰ on 50 markkaa tunnilta.¹¹ Jos lähtökohtana pidetään edellisessä luvussa käytettyä naisten palkkajakauman alapäätä, on vastaava menetys 42 markkaa tunnilta. Työssäkäynnin aiheuttamana vapaa-ajan menetys arvioidaan 17 tunniksi viikossa. Vuositasolla vapaa-ajan menetys on noin 800 tuntia ottaen huomioon loma- ja vapaapäivät. Luku on vielä jaettava perheen päivähoitoikäisten lasten keskimääräisellä lukumäärällä, kun vapaa-ajan menetys lasketaan yhtä päivähoitopaikkaa kohti.

Menetetyn ansion pohjalta lasketuksi menetetyn vapaa-ajan arvoksi saadaan naisten keskipalkkatasolla **33800** markkaa vuodessa ja naisten palkkajakauman alapään tasolla **28400** markkaa vuodessa yhtä päivähoitopaikkaa kohti, kun ver-

---

⁹ Naisten nykyinen viikkotyöaika on keskimäärin noin 37 tuntia viikossa (Tilastokeskus 1996c s. 145).

¹⁰ Ajatuksena on, että työtunnin arvoksi lasketaan nyt se henkilökohtainen hyöty, joka sisältää nettopalkan, vakuutetulta työtulosta perittävät työeläkemaksut (4 %) sekä työnantajalta perittävät sellaiset sivukulut, jotka kartuttavat asianomaisen työntekijän henkilökohtaista eläke- ja vakuutusturvaa (työeläke- ja ryhmähenkivakuutusmaksut eli 17 %).

¹¹ Naisten keskimääräinen kuukausipalkka on 9514. Kun siihen lisätään vuositasolla puolen kuun lomараha, vähennetään tulovero (27,5 %) ja sellaiset pakolliset työntekijältä perittävät maksut, jotka eivät välittömästi kartuta asianomaisen työntekijän henkilökohtaista turvaa (niitä olivat vuonna 1996 sairausvakuutus- ja työttömyysvakuutusmaksut 3,5 %), lisätään edellisessä alaviitteessä tarkoitetut työnantajan sivukulut (17 %), jaetaan 162:lla ja otetaan vielä huomioon loma-ajan palkka, saadaan vapaa-ajan arvoksi 50 markkaa tunnissa.

rataan päivähoitoikäisten lasten työssäkäyviä äitejä heidän kotityötä tekeviin kanssasisäriinsä.¹²

---

¹² Vapaa-ajan menetystä ei ole ollut tapana laskea kustannuksena, kun lasketaan kansantaloudellisia vaikutuksia. Se olisi kuitenkin perusteltua, jos pyritään täydelliseen vertailtavuuteen. Tulonlisäys, joka tapahtuu vähentämättä vapaa-aikaa koetaan epäilemättä useimmiten parempana kuin se tulonlisäys, jonka tuottaminen vähentää vapaa-aikaa. Siksi olisi oikein sisällyttää vapaa-ajan menetys kustannuksena laskelmiin. Ero ei kuitenkaan yleensä näy laskelmissa. Vapaa-ajan huomioivia laskelmia puolestaan vaivaa se ongelma, etteivät ne ota huomioon, että työnteko on usein arvo sinänsä. Sellainen se oli yksinhuoltajille edellä viitatussa Forssénin ja Hakovirran tutkimuksessa. Käsitös työn arvosta sinänsä heijastuu esimerkiksi siinä, että työttömien työllistymisen kustannukseksi ei tavata laskea työttömien vapaa-ajan menetystä. Sekin on tosin nyt tehty. Olli-Pekka Ruuskanen toteaa työttömyyden aiheuttavan kärsimystä, mutta arvostaa sitten kuitenkin työttömän vapaa-ajan käyttäen mittapuunaan kunnallisen kotiavustajan palkkaa (plus eikä miinus merkkisenä!) laskiessaan työttömän kynnyspalkkaa (Ruuskanen 1997 s. 6). Vapaa-ajan arvostuksen ongelmallisuutta kuvaa, että molemmat Ruuskanen vastakkaiset arviot (vapaa-aika on kärsimys ja vapaa-ajalla työn arvo) ovat tavallaan perusteltuja. Vapaa-aikaa on vaikea arvostaa suhteessa työhön etenkin, kun monet tekijät estävät aitojen preferenssien toteutumisen työmarkkinoilla.

7 Vaikutus myöhempään työssäkäyntiin

7.1 Paluu työmarkkinoille

Miten valinta päivähoiton ja kotihoidon välillä vaikuttaa myöhempään työssäkäyntiin? Palaavatko lasta kotona hoitaneet työelämään lasten ohitettua päivähoitoiän? Vai valitsevatko he pysyvästi kotitaloustyötä tekevän roolin?¹³

Vallitseva olettaus on, että päivähoito lisää ja vakiinnuttaa molempien vanhempien kiinnittymistä työelämään. Vahva eurooppalainen suuntaus 1980- ja 90-luvuilla on ollut lisätä päivähoitoa. Se on kytkeytynyt ammatissatoimivien naisten osuuden kasvuun ja kotitaloustyötä tekevien osuuden vähenemiseen. (Ruxton 1997 s. 151 - 156; Vogel 1997 s. 39 - 41.)

Kansainvälinen vertailu

Kansainvälinen vertailu on paras perusta arvioida niiden valintojen myöhempää vaikutusta, jotka tehdään lasten ollessa päivähoitotiässä. Luvussa 5.2 käsitellin vaikeuksia, jotka liittyvät molempien vanhempien työssäkäynnin ja julkisesti tuetun lasten päivähoiton välisen yhteyden selvittämiseen kansainvälisten vertailujen avulla. Päivähoitoa koskevat tiedot ovat erityisen puutteellisia. Edes auttavasti luotettavia vertailukelpoisia tietoja vanhempien työssäkäynnin mahdollistaman päivähoiton yleisyydestä on saatavissa vain alle kolmevuotiaiden osalta. Suurena lisävaikeutena ilmenee nyt tarvittavien vertailujen kannalta sellaisen tiedon puutteellisuus, jossa vanhempien työssäkäyntiä olisi tarkasteltu lasten iän mukaan. Mielenkiintoisimmat analyysit puuttuvat. Sellaisia olisivat vertailevat tiedot perheistä, joissa on esimerkiksi vain seitsemän tai neljätoista täyttäneitä lapsia.¹⁴

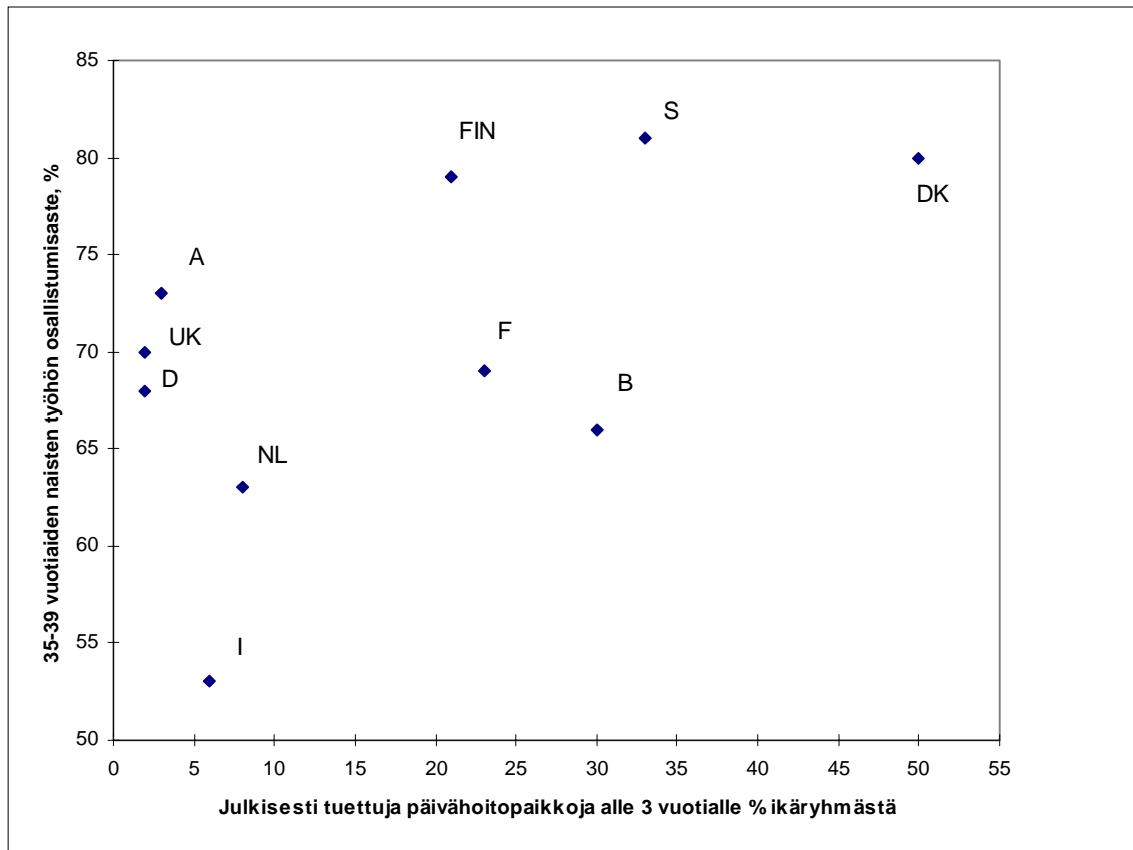
¹³ Lasten päivähoitoa koskevassa kirjallisuudessa viitataan harvoin päivähoiton vaikutuksiin koskien vanhempien myöhempää valintaa kotitaloustyön ja työmarkkinoiden välillä. Ainoa löytämäni viittaus on Siv Gustafssonin ja Frank Staffordin huomautus, että myöhempi työssäkäynti lisää päivähoitosta myöhemmin johtuvia verotuloja (Gustafsson - Stafford 1992 s. 211).

¹⁴ Vertailevia tietoja on saatavissa naisten työssäkäyntiosuuksista vuonna 1994 niiden osalta, joiden nuorin lapsi on 10 - 15 -vuotias (European Commission 1995 s. 142). Valitettavasti tiedoista puuttuvat kaikki pohjoismaat. Tiedot eivät anna mitään selkeää kuvaa eivätkä siten erityisesti tue koti- ja päivähoiton pysyvää vaikutusta vanhempien valintoihin, vaikka mukana ovat Belgia ja Ranska, joissa päivähoito on suhteellisen yleistä. Tiedot kuitenkin osoittavat, että niissä perheissä, joissa nuorin lapsi on 10-15 -vuotias, äitien kokoaikainen työ vähäisempää Saksassa, Englannissa ja erityisesti Hollannissa verrattuna Ranskaan ja Belgiaan.

Sinänsä naisten osa-aikatyö ei sanottavasti muuta kuvioista vedettäviä johtopäätöksiä. Naisten osa-aikatyö on erityisen yleistä Hollannissa ja se on yleistä myös Englannissa ja Ruotsissa. Toisaalta naisten osa-aikatyö on vähäistä Suomessa ja Italiassa. Muissa vertailtavissa maissa keskinäiset erot eivät ole suuret, kun mukana ovat kaikki työssäkäyvät naiset. Päivähoiton laajuudella ei siis ole vahvaa korrelaatiota osa-aikatyön laajuuteen. (Eurostat 1997 s. 118 - 119).

Tietoja on saatavissa kotitaloustyötä tekevien osuuksista sellaisissa kotitalouksissa, joissa ei ole alle 18 -vuotiaita lapsia. Sen lisäksi on tyytyminen tietoihin eri ikäisten naisten työssäkäyntiosuuksista ilman tietoa heidän lastensa iästä. Tiedot sisältyvät kuvioihin 3 - 7, joissa työssäkäyntiosuuksia¹⁵ suhteutetaan päivähoiton yleisyyteen.¹⁶

Kuvio 1: Julkisesti tuetun päivähoiton yhteys 35 - 39-vuotiaiden naisten työhön osallistumiseen

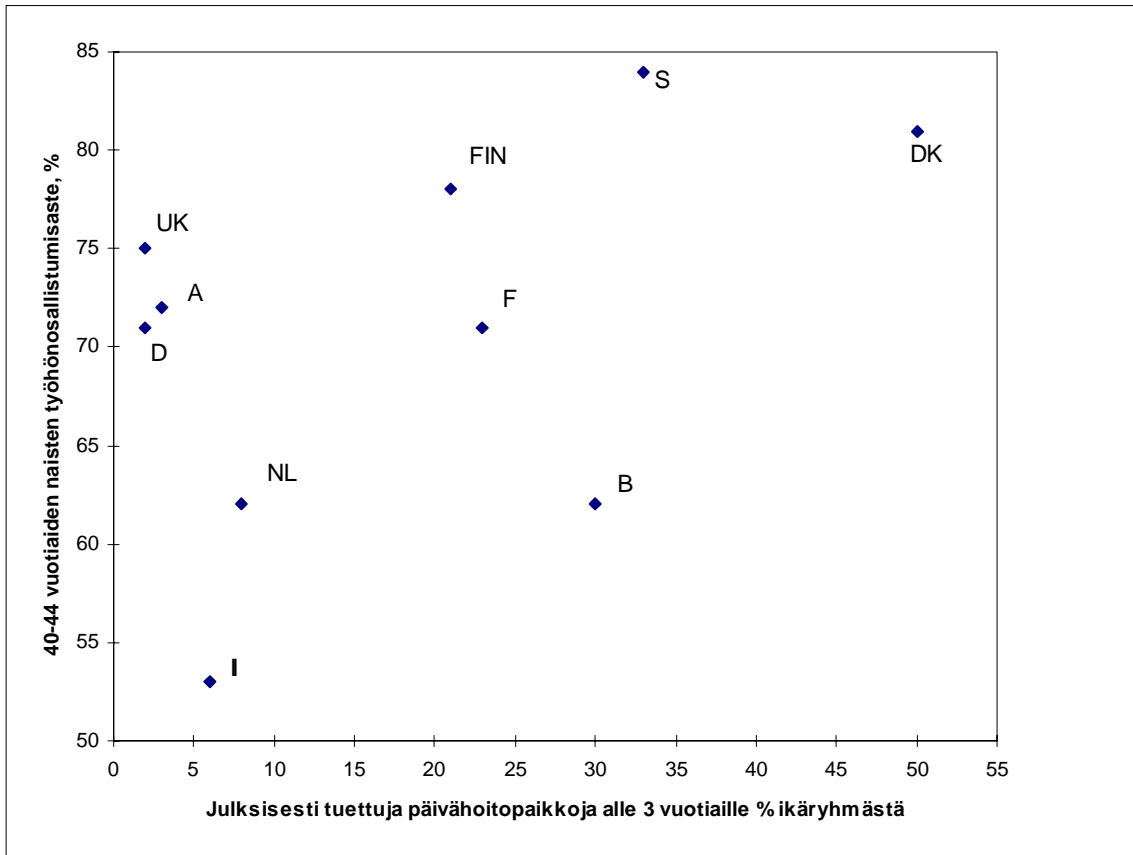

¹⁵ Kuviot 3 - 6 kuvaavat naisten työllisyyttä. Työllisiksi luetaan myös päivärahaan oikeuttavalla äitiys- ja vanhempainrahalla olevat. Heitä ei lasketa kotitaloustyötä tekeviksi kuvioissa 7 ja 8. Käytettävissä ei ole tietoa siitä, kuinka suuri osa työllisistä hoitaa kotona lapsiaan äitiys- ja vanhempainrahan turvin. Kuten kuvion 1 alaviitteessä jo todettiin, heitä lienee pohjoismaissa jonkin verran enemmän kuin Keski-Euroopan maissa.

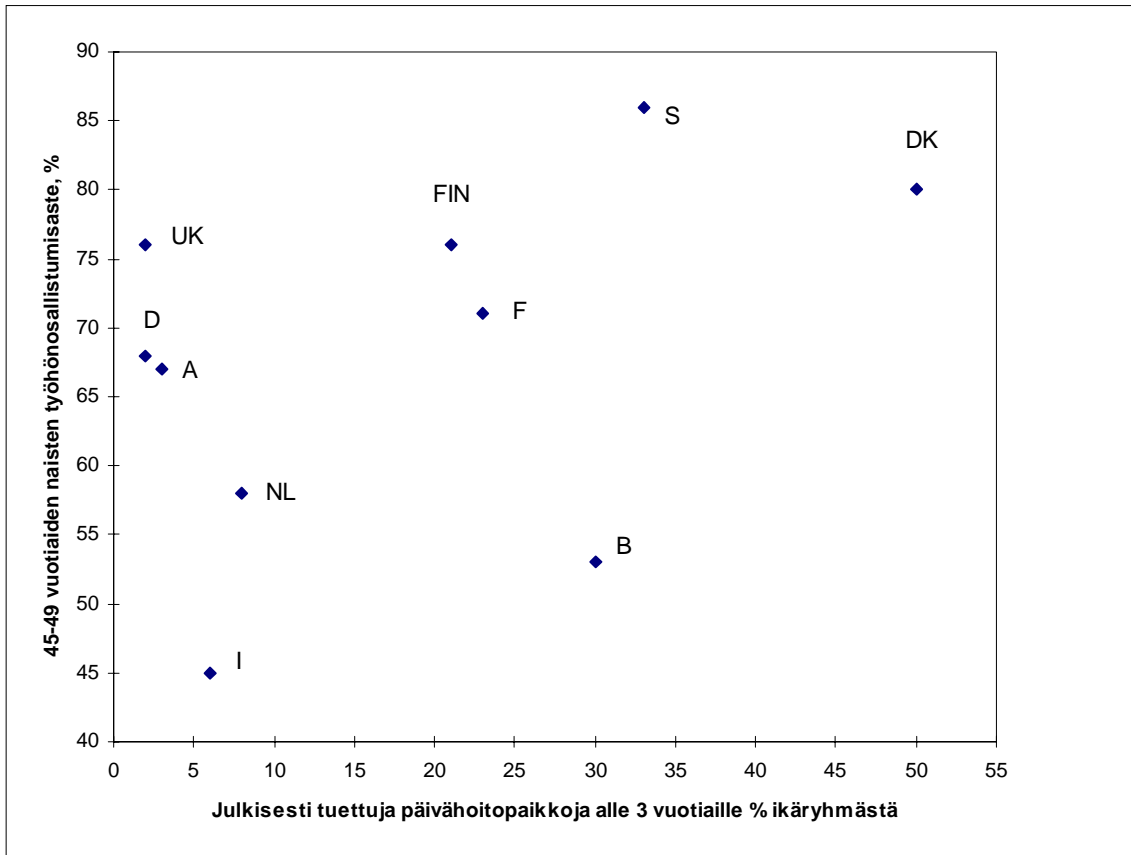
¹⁶ Naisten työllisyyttä koskevat tiedot ovat vuodelta 1996 (Eurostat 1997 s. 30-31). Päivähoitopaikkoja koskevat tiedot ovat vuosilta 1990 - 1995 (Ruxton 1997 s. 156). Saksan tiedot koskevat naisten työllisyyden osalta koko Saksaa ja päivähoitopaikkojen osalta aiemman liittotasavallan aluetta.

Maat ovat Tanska (DK), Ruotsi (S), Belgia (B), Ranska (F), Suomi (FIN), Hollanti (NL), Italia (I), Itävalta (A), Saksa (D) ja Englanti (UK).

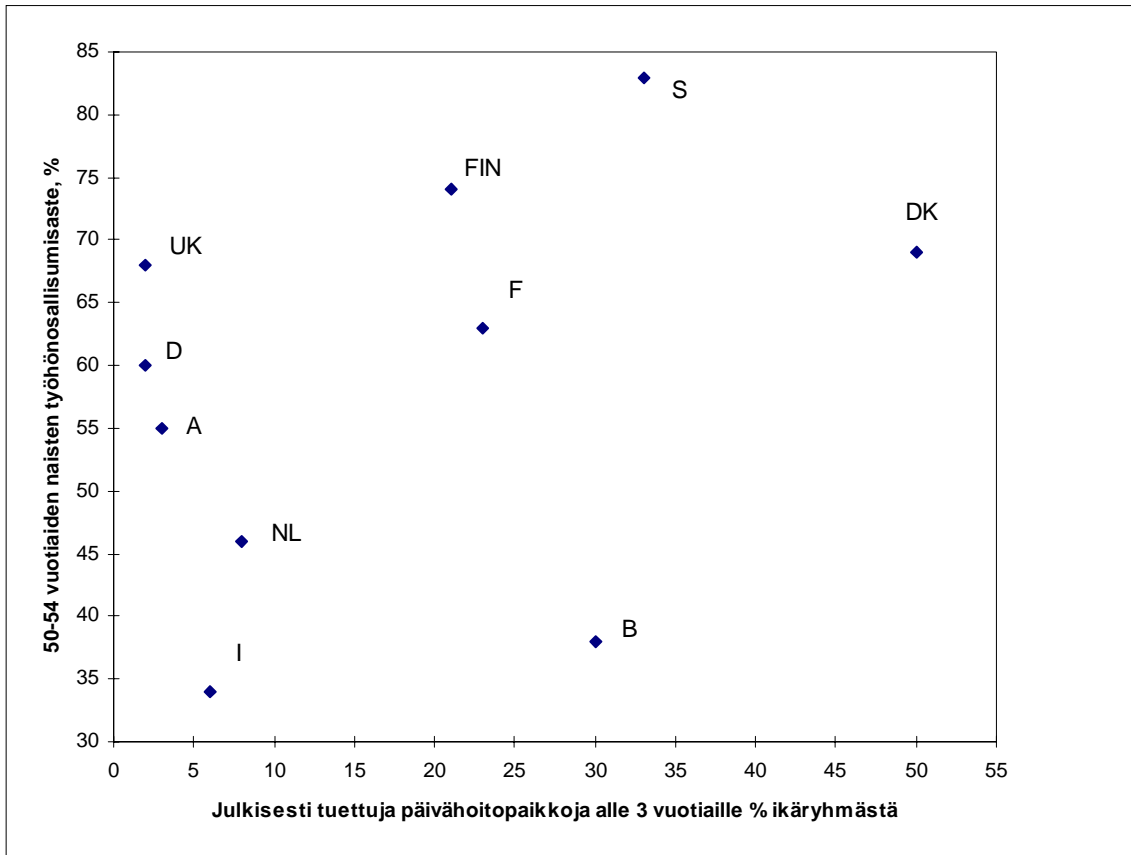
Kuvio 2: *Julkisesti tuetun päivähoiton yhteys 40 - 44-vuotiaiden naisten työhön osallistumiseen*

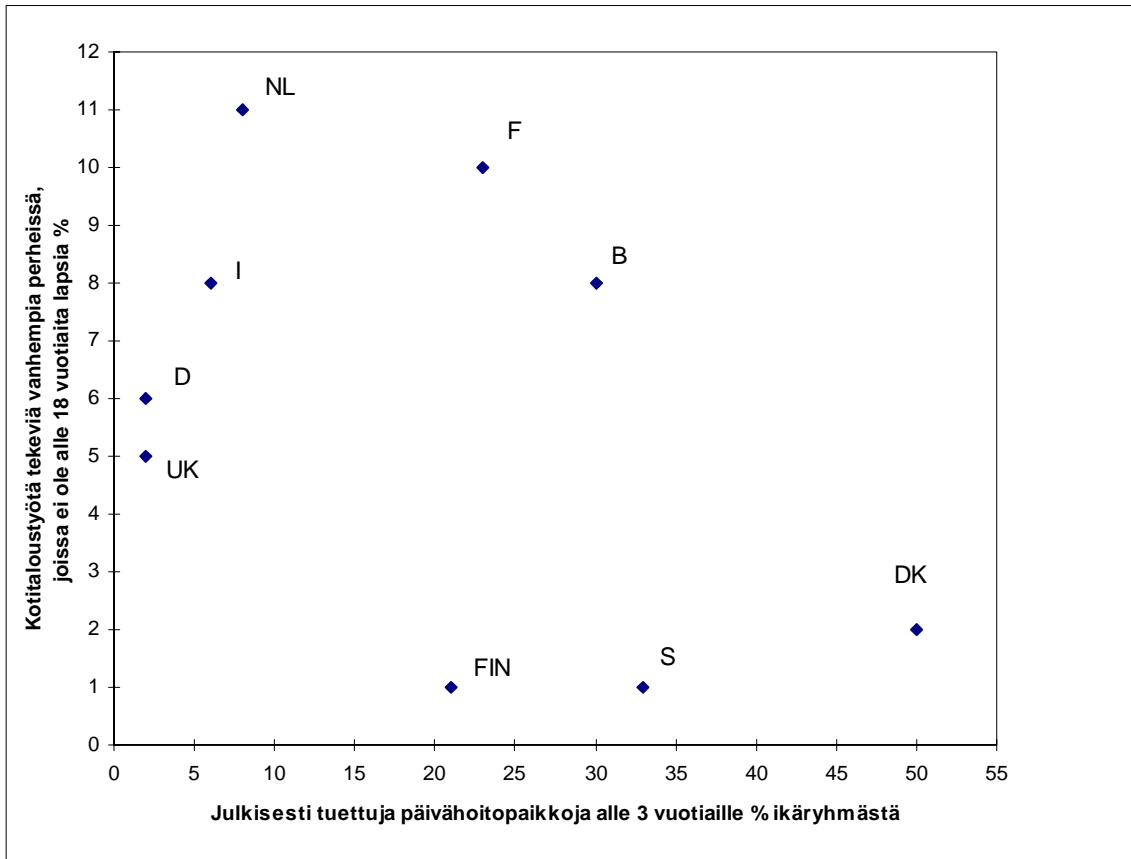
Kuvio 3: *Julkisesti tuetun päivähoidon yhteys 45 - 49-vuotiaiden naisten työhön osallistumiseen*

Kuvio 4: *Julkisesti tuetun päivähoiton yhteys 50 - 54-vuotiaiden naisten työhön osallistumiseen*

Kuvio 5: Julkisesti tuetun päivähoiton yhteys kotitaloustyötä tekevien vanhempien osuuteen perheissä, joissa ei ole alle 18 -vuotiaita lapsia

Kuvioista 3 - 7¹⁷ ilmenee, että pohjoismaissa lastensa päivähoitoaan ohittaneiden naisten työssäkäyntiosuudet ovat kymmenen prosenttiyksikön suuruusluokkaa korkeammat kuin Keski-Euroopan maissa ja Englannissa.

Kuvio 1:n mukaan ero päivähoitoikäisten lasten äitien kohdalla oli 20 prosentin suuruusluokkaa. Näyttää siis siltä, että karkeasti puolet työssäkäyntiosuuksien erosta jää pysyväksi.

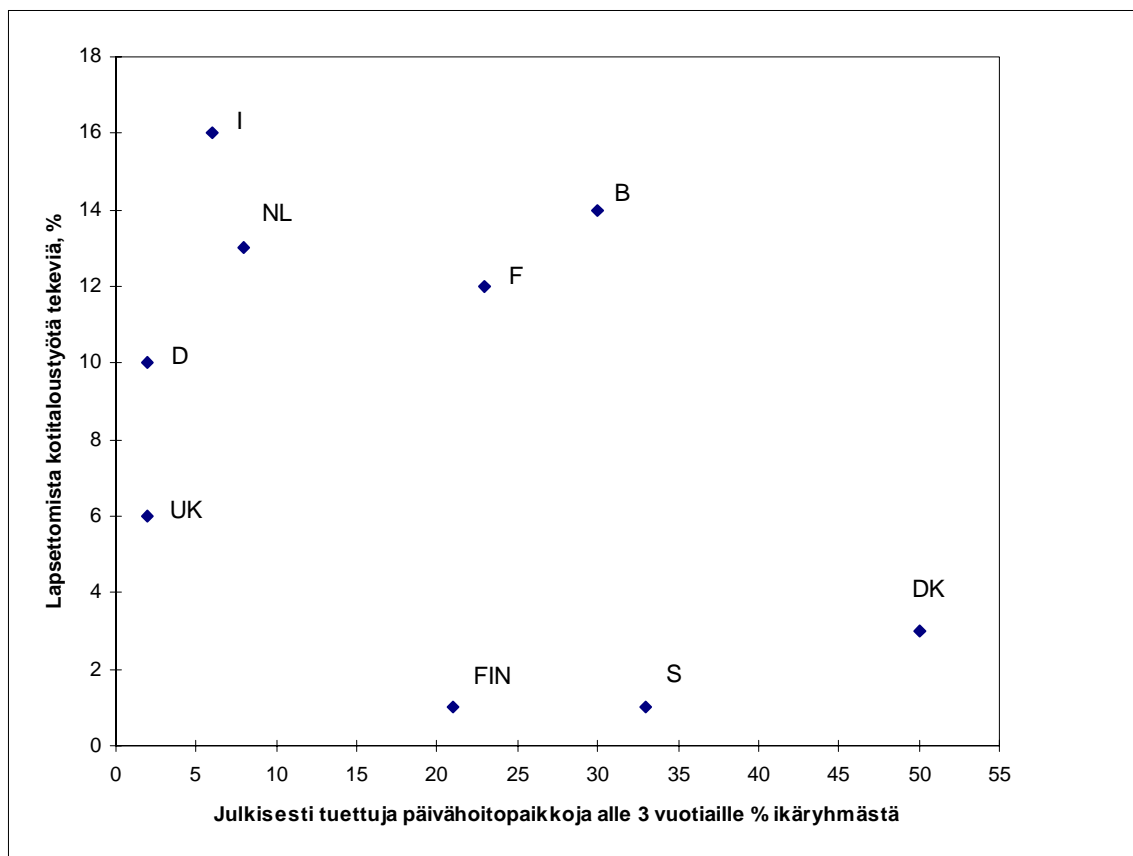
Kuvioihin 3 - 7 liittyvät regressiolaskelmat ovat liitteessä VIII. Ne osoittavat yhteyden olevan vain 35 - 39 -vuotiaiden osalta lähellä tilastollisen merkitsevyyden rajaa. Kertoimen arvo alenee tasaisesti ikäluokan vanhetessa, mutta etumerkki säilyy plussana ja kotitaloustyötä tekevien kuviossa se on miinus merkinen,

¹⁷ Kuviossa 7 kotitaloustyötä tekevien vanhempien prosenttinen osuus on osuus kaikista niistä alle 65 -vuotiaista vanhemmista, joiden perheissä ei ollut 18 vuotta täyttäneitä lapsia vuonna 1994 (Vogel 1997 s. 42). Päivähoitopaikkoja koskevat tiedot ovat vuosilta 1990 - 1995 (Ruxton 1997 s. 156). Saksan tiedot koskevat äitien osalta koko Saksaa ja päivähoitopaikkojen osalta aiemman liittotasavallan aluetta.

kuten kuvioista vedettävä johtopäätös edellyttää. Laskelmiin on suhtauduttava suurella varauksella, kuten edellä on moneen kertaan varoitettu.

Kuviossa 8 kuvataan kotitaloustyötä tekevien osuutta lapsettomissa kotitalouksissa. Se on suhteutettu päivähoidon yleisyyteen. Tarkoitus on selvittää kulttuurista yhteyttä. Ehkä kyse ei ole vain siitä, että kotihoitovaihtoehdossa sopeudutaan kotitaloustyöhön ja päivähoitovaihtoehdossa kodin ulkopuoliseen työhön. Ehkä kyse ei ole edes äitien työssäkäyntiä koskevasta normista. Ehkä kyse on naisten työssäkäyntiä koskevasta yleisestä normista yhteiskunnassa.

Kuvio 6: Julkisesti tuetun päivähoidon yhteys kotitaloustyötä tekevien osuuteen lapsettomissa perheissä

Kulttuurinen ero näyttää kuvion 8¹⁸ mukaan selvältä, vaikka se ei liitteen VIII regressiolaskelman mukaan ole lähelläkään tilastollista merkitsevyyttä. Pohjois-

¹⁸ Kotitaloustyötä tekevien prosenttinen osuus kaikista alle 65 -vuotiaista lapsettomista kotitalouksista vuonna 1994 (Vogel 1997 s. 42).

maissa vallitsee naisten työssäkäyntiä tukeva normi. Keski-Euroopassa kotitaloustyö on paljon yleisempää lapsettomissakin perheissä.¹⁹

Belgia ja Ranska eivät vahvista päätelmiä. Niissä on kuvioiden mukaan naisten työssäkäynti suunnilleen yhtä yleistä kuin muissakin Keski-Euroopan maissa, vaikka niissä päivähoitoikäisten lasten äitien työssäkäyntiosuudet ovatkin pohjoismaisella tasolla, kuten kuvioista 1 ilmeni. Pohjoismaissa naisten työssäkäynti kohoaa sen jälkeen kun lapset ovat ohittaneet päivähoitoiän mutta ei Belgiassa ja Ranskassa. Pohjoismaiden tavoin muissa Keski-Euroopan maissa työssäkäynti kohoaa, kun lapset ovat ohittaneet päivähoitoiän. Ne saavuttavat äitien työssäkäynnissä Belgian ja Ranskan tason. Hollannissa, Englannissa ja Saksassa osapäivätyössä käyvien osuus työssäkäyvistä äideistä oli kuitenkin paljon suurempi kuin Ranskassa ja Belgiassa.²⁰

Kaksi laskelmaa

Peruslaskelmassa päivähoiton vaikutusta myöhempään työssäkäyntiin ei otettu huomioon. Esitän nyt vertailujen pohjalta kaksi vaihtoehtoista laskelmaa myöhemmän työssäkäynnin vaikutuksen kansantalouteen ja julkiseen talouteen.

Suomalaiset äidit ovat keskimäärin 36 -vuotiaita, kun heidän nuorin lapsensa täyttää 7 vuotta.²¹ Arvioin heidän jäävän eläkkeelle keskimäärin 60 -vuotiaana. Siten äideillä on lasten päivähoitoiän jälkeen työssäkäyntiaikaa keskimäärin 24 vuotta.

Luvussa 5.2 päädyin maittaisten vertailujen tukemana arvioon, että julkisesti tuetut päivähoitopaikat lisäävät työssäkäyntiä suurin piirtein sen mukaisesti, että päivähoiton valinneiden perheiden vaihtoehtona on toisen vanhemman jääminen kotiin hoitamaan päivähoitoikäisiä lapsia päätyönään. Yksi päivähoitopaikka vapauttaisi siten noin 0,83 äitiä työmarkkinoille, koska perheissä on keskimäärin 1,2 päivähoitoikäistä lasta. Edellä arvioin maittaisen vertailun pohjalta, että noin puolet edellä tarkoitettua päivähoitoikäisten lasten vanhempien työssäkäyntierosta jää pysyväksi lasten ohitettua päivähoitoiän. Kotiin lasta hoitamaan jää-

¹⁹ Hirdmann ja Duncan esittävät jaottelun eri maissa omaksutuista sukupuolisopimuksista. He esittävät Saksan esimerkiksi kotivaimosopimuksesta, Ruotsin esimerkiksi sukupuolten tasa-arvoon pyrkivästä sopimuksesta ja Suomen esimerkkinä kaksoissopimuksesta, jossa suositaan naisten elinikäistä palkkatyötä ja samalla suositaan äitien kotona oloa lasten ollessa pieniä. (Vogel 1997 s. 12.) Kuvio 6 tukee Hirdmannin ja Duncanin kulttuurista argumentaatiota. Käytettävissä olevat tilastotiedot äitien ammatissatoimivuudesta ja työssäkäynnistä eivät tue eivätkä kumoa väitettä Suomen kaksoissopimuksesta. Tiedot Suomen päivähoitopaikkojen määristä verrattuna Tanskaan, Ruotsiin, Belgiaan ja Ranskaan ja Suomen ainutlaatuinen kotihoidon tuki (Ruxton 1996 s. 144 - 149) tukevat kaksoissopimusväitettä.

²⁰ Tieto on vuodelta 1994 (European Commission 1995 s. 142).

²¹ Tieto on peräisin Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen käytössä olevasta tilastokeskuksen työssäkäyntirekisteristä. Se on otos tilastokeskuksen alkuperäisaineistosta vuodelta 1994. Otos sisältää sekä työvoimaan kuuluvia että ulkopuolisia.

vistä puolet palaa arvion mukaan työmarkkinoille lasten ohitettua päivähoitoiän ja puolet jää kotiin.

Verrattuna päivähoitovaihtoehtoon kotihoitovaihtoehtoon jälkiseurauksiin liittyy siten kansantalouden vuotuisen tulon menetys, jonka arvoksi saadaan vuonna 1996 puolet yhden päivähoitopaikan aiheuttamasta kansantulon (125268 markasta) eli 62600 markkaa. Menetys ulottuu 24 vuodelle.

Kun työn tuottavuuden eli työpanosta vastaavan kansantulon arvioidaan reaalisesti lisääntyvän 2 prosentilla vuodessa, kun korkona käytetään 5 prosenttia ja kun otetaan huomioon, että yksi lapsi vie päivähoitopaikan noin 5,5²² vuoden ajan, saadaan diskontatuksi arvoksi yhtä päivähoitopaikkaa kohti **194000** markkaa vuodessa. Se on päivähoitopaikasta aiheutuva kansantaloudellinen vuositason hyöty siitä, että päivähoito vähentää vanhempien kotiin jäämistä eli lisää vanhempien työssäkäyntiä sen jälkeen, kun lapset ovat ohittaneet päivähoitoiän.

Julkiselle taloudelle vastaava hyöty vastaavin ehdoin on verotuottoina ja vähentyneinä sosiaalimenoina **75000** markkaa yhtä päivähoitopaikkaa kohti vuodessa.

Edellä esitelty johtopäätös kansainvälisestä vertailusta - siis se, että puolet päivähoitoikäisten lasten vanhempien työssäkäyntieroista jää voimaan lasten ohitettua päivähoitoiän - on hyvin arveluttava. Vertailujen tilastollinen pohja on heikko eivätkä vertailut johdonmukaisesti tue johtopäätöstä, vaan monet maat käyttäytyvät johtopäätökseen nähden runsaasti poikkeavalla tavalla. Näyttää myös siltä, että vertailusta puuttuvissa anglosaksissa maissa naiset palautuisivat Keski-Eurooppalaisia kanssasisariaan enemmän työhön lasten ohitettua päivähoitoiän.²³ Niinpä teen toisen laskelman, jossa arvioin että vain neljäsosa erosta jää voimaan. Se merkitsee sitä, että edellä esitetyt hyötyarviot puolittuvat.

Laskelmat ovat karkeita, mutta tulokset ovat sitäkin näyttävämpiä. Pelkästään vanhempien *myöhempään* työssäkäyntiin liittyvät päivähoitoon kytkeytyvät kansantaloudelliset hyödyt ylittävät moninkertaisesti päivähoitoon kansantaloudelta vaatimat uhraukset. Myös vaikutus julkiseen talouteen on suuri. Vaikka hyöty julkiselle taloudelle olisi pienemmän laskelman mukainen, kattavat siinäkin tapa-

---

²² Niissä suomalaisissa perheissä, joissa molemmat vanhemmat tai yksinhuoltaja ovat töissä ja turvautaan kunnalliseen päivähoitoon, lapset menevät päivähoitoon yleensä noin yhden vuoden iässä ja siirtyvät päivähoitosta kouluun täytettyään seitsemän. Perheissä on usein enemmän kuin yksi alle kouluikäinen lapsi. Vanhemmat (useimmiten äiti) hoitaa yleensä kotona alle vuoden ikäistä lasta ja sen ajan saman perheen päivähoitoikäisiä lapsia. Niinpä työssäkävien vanhempien lapset ovat yleensä päivähoitossa noin 5,5 vuotta.

²³ Kaarina Nurmi vertailee eurooppalaisten maiden lisäksi USA:n ja Australian naisten työssäkäyntiosuuksia ikäryhmittäin (Nurmi 1998 s. 33). Ne viittaavat nopeampaan paluuseen työmarkkinoille kuin Keski-Euroopan maissa lasten ohitettua päivähoitoiän. En ole sisällyttänyt USA:ta ja Australiaa omiin vertailuihini, koska niistä ei ollut saatavissa tilastotietoja lasten päivähoitosta eikä pienten lasten äitien työssäkäynnistä.

uksessa pelkästään ne julkisen talouden verotulojen lisäykset ja sosiaalimenojen vähennykset, joka liittyvät vanhempien myöhempään työssäkäyntiin, päivähoidon julkiselle taloudelle aiheuttamat kustannukset.

7.2 Työkatkoksen vaikutus työhön

Lapsen saannin vaikutusta naisen tuloihin on tutkittu suhteellisen runsaasti. Tulon vähenemisen työkatkoksen seurauksena ajatellaan johtuvan paitsi sijaisen tai seuraajan hankkimisesta aiheutuvista kustannuksista työntajalle myös lapsen hoitoa varten työnsä keskeyttävän osaamisen menetyksistä ja uudelleen sopeutumisen kustannuksista. Tulon vähenemisen ajatellaan heijastavan kansantalouden tuotantokyvylle aiheutuvaa menetystä.

Puhutaan myös ”signalointivaikutuksesta”. Pitkille työkatkoksille jääneiden arvellaan olevan vähemmän kiinnostuneita työnteosta. Kyse ei ole todetuista osaamisen menetyksistä ja sopeutumisen kustannuksista vaan odotetuista kustannuksista. Katkos hälyttää työnantajan epäilemään työntekijän sitoutumista työhön.²⁴

Yleensä empiiriset tutkimukset osoittavat katkoksen heikentävän tulevaa tuloa. Vaikutus tulotasoon vaihtelee tutkimuksesta riippuen 0 - 8 prosentin välillä.²⁵ Ajan kuluessa katkoksesta vaikutus heikkenee. Tutkitun katkoksen pituus on usein ollut noin yksi vuosi ja sitä on verrattu niiden työtuloihin, joilla ei ole ollut katkosta. Eri tutkimuksissa saatujen vaikutusten keskiarvo on silmämääräisesti arvioiden 2-3 prosenttia.

Nyt haetaan vastausta siihen, millainen vaikutusero on päivähoitovaihtoehtoon turvautuvien perheiden parilla vuoden työkatkoksella ja kotihoitoon turvautuvien perheiden vähintään seitsemän vuoden yhtämittäisellä katkoksesta. Siihen empiiriset tutkimukset eivät anna vastausta. Ainoa viite on katkoksen pituuden ja tulojen välillä negatiivinen korrelaatio (Stafford - Sundström 1996 s. 618 - 622) eli mitä pidempi katkos sen alemmat tulot ilman katkoa työskennelleisiin verrattuna.

---

²⁴ Tunnettu esimerkki signaalivaikutuksesta on avioliiton vaikutus tuloihin. Lukuisissa tutkimuksissa on todettu avioliiton solmimisen kytkeytyvän naisilla tulojen laskuun mutta miehillä tulojen kasvuun. Selitys on, että naisilla avioliiton uskotaan johtavan vähemmän vakiintuneeseen työuraan lasten synnyttämisen ja hoitamisen seurauksena, kun taas miehillä avioliiton uskotaan vakiinnuttavan työuraa. (Stafford - Sundström 1996 s. 612 - 614.)

²⁵ Frank Stafford ja Marianne Sundström vetävät artikkelissaan yhteen tuloksia viidestätoista empiirisestä tutkimuksesta ja esittävät omia ruotsalaiseen aineistoon perustuvia tutkimustuloksiaan. Perustan arvion heidän artikkeliinsa (Stafford - Sundström 1996).

USA:sta 1960- ja 1970-luvulta löytyy tutkimustuloksia, jotka osoittavat katkoksen vaikuttavan myönteisesti tuloihin. Tulos selittyy sillä, että USA:ssa erityisesti tuolloin uraa tekevät korkean koulutus- ja palkkatason naiset olivat yleisemmin työssä ja heillä oli varaa olla pitkään poissa työstä lasten ollessa pieniä, kun taas alemmalla koulutustasolla äitiysloma oli hyvin lyhyt.

Teen katkoksen vaikutusta kartoittavan laskelman olettaen vaikutuseron olevan 3 prosenttia. Päivähoitovaihtoehdon valinneiden työpanos olisi siis työkatkoksen jälkeen 3 prosenttia arvokkaampi kansantalouden tuotantokyvyn kannalta kuin kotihoitovaihtoehdon valinneiden työpanos työkatkoksen jälkeen.

Prosentti voisi olla korkeampikin ajatellen vertailtavien katkosten pituuden eroa. Vähintään seitsemän vuoden katkos on työuran kannalta hyvin eri asia kuin vuoden äitiysloma. Toisaalta vaikutus heikkenee tutkimusten mukaan vähitellen ja käytän vain yhtä vaikutusprosenttia koko vaikutusajalle.

Heikennys koskee luonnollisesti vain niitä kotihoidon valinnoita, jotka palaavat töihin.

Vaikutus voidaan laskea edellisessä luvussa laskettujen myöhempää työssäkäyntiä koskevien laskelmien perusteella. Laskelmassa oletettiin kahden prosentin reaalin tuottavuuden kasvu ja diskontatessa käytettiin viiden prosentin korkoa. Työuran oletettiin jatkuvan 24 vuotta nuorimman lapsen ohitettua päivähoitoiän. Vaikutus olisi siis 3 prosenttia tulevien tulojen diskontatusta arvosta.

Katkoksesta johtuva kansantaloudellinen hyöty päivähoitovaihtoehdossa olisi siten **11700** markkaa päivähoitopaikkaa kohti vuodessa verrattuna kotihoitovaihtoehtoon olettaen, että kaikki päivähoitoikäisiä lapsia kotiin hoitamaan jääneet palaavat työhön. Se olisi 30 prosenttia päivähoitopaikan kansantaloudelta vaatimista uhrauksista. Jos - kuten edellisessä luvussa oletin - puolet tai neljännes jää pysyvästi kotiin, myös katkoksen vaikutus puolittuu tai vähenee neljänneksellä.²⁶

Julkisen talouden osalta vaikutus olisi **4300** markkaa päivähoitopaikkaa ja vuotta kohti eli runsaat 10 prosenttia päivähoitopaikan aiheuttamista nettokustannuksista julkiselle taloudelle, mikäli kaikkien oletetaan palaavan työhön päivähoitovaihtoehtoon jälkeen.

Nyt esitetty laskelma on vieläkin enemmän arvauksen omainen kuin edellisessä luvussa esitetty laskelma. Tarkoitus on havainnollistaa, millaisissa suuruusluokissa työkatkoksen vaikutus saattaisi liikkua.

---

²⁶ Brita Schwarz päätyi laskelmassaan käyttämään kerrointa 1,15 kuvatessaan keskeytyksen aiheuttaman palkanalennuksen vaikutusta (Schwarz 1992 s. 3 - 4). Hän kertoi päivähoiton aiheuttaman tulojen lisäyksen luvulla 1,15. Nyt esitettävissä laskelmissani kertoimet ovat selvästi alhaisempia. Vastaava kerroin on 1,10 silloin, kun oletan kaikkien kotiin päivähoitoikäisiä lapsia hoitamaan jääneiden palaavan työhön. Kertoimeni on 1,075, kun neljännes heistä jää kotiin ja 1,05, kun puolet heistä jää kotiin.

8 Yhteenveto laskennallisista vaikutuksista

8.1 Kansantalous

Peruslaskelma

Aloitetaan pelkistetyistä vaihtoehdoista. Perheillä on kaksi mahdollisuutta. Joko

- kotihoito eli toinen vanhemmista tai yksinhuoltaja hoitaa päätyönään perheen päivähoitoikäisiä lapsia tai
- päivähoito eli perheen päivähoitoikäisten lapsien hoito on järjestetty muulla tavoin ja molemmat vanhemmat / yksinhuoltaja on työssä.

Päivähoidon vaatimaa kansantaloudellista uhrausta kuvaa päivähoidon keskimääräinen kustannus. Sitä kuvaa kunnallisen päivähoidon keskimääräinen kustannus. En arvioi kunnallisen päivähoidon kansantaloudellisia vaikutuksia vaan yleensä päivähoidon kansantaloudellisia vaikutuksia. Päivähoito voi siis olla järjestetty miten tahansa, kunhan se tarjoaa vanhemmille mahdollisuuden osallistua työmarkkinoille. Oletan siis, että yksityisen päivähoidon kustannukset ovat keskimäärin yhtä suuret kuin kunnallisen päivähoidon.

Päivähoidon aiheuttamaa kansantaloudellista hyötyä kuvaa päivähoidon ansiosta työllistyneiden ansiotulot sivukuluineen.

Kaikki laskelmat kuvaavat vuotta 1996.

Päivähoitopaikan aiheuttama kansantulon lisäys on 125000 markkaa ja sen vaatima uhraus on 39000 markkaa päivähoitopaikkaa kohti vuodessa. Kansantulon nettolisäys on siis 86000 markkaa vuodessa.

Laskelman voi tulkita seuraavasti. Lasten hoito tulee molemmissa vaihtoehdoissa hoidetuksi samantarvoisesti. Päivähoito lisää kotihoitoon verrattuna kansantuloa työmarkkinoille menevien vanhempien työpanoksen verran. Toisaalta se vähentää kansantulosta sen panoksen, joka joudutaan uhraamaan päivähoitoon vanhempien ollessa työssä kodin ulkopuolella.

Tulos osoittaa työnjaon ja erikoistumisen tuotannollisen hyödyn. Lasten hoito kannattaa keskittää sen sijaan, että kussakin perheessä hoidettaisiin lapsia kotona. Kyse on hoidon henkilökuluista. Perheissä on keskimäärin 1,2 päivähoitoikäistä lasta hoitajaa eli yleensä äitiä kohden. Kunnallisessa päivähoidossa on noin viisi

lasta yhtä päiväkodissa työskentelevää kohti²⁷. Päivähoidon kiinteistömenot ja muut ylimääräiset menot kotona hoitamiseen verrattuna eivät sanottavasti muuta taloudellista vertailua kotona hoitamisen hyväksi, koska henkilöstömenot ovat noin 80 % päiväkotien kaikista menoista.

Kotitaloustyö ja vapaa-aika

Kun lastenhoito luetaan osaksi kotitaloustyötä, on vaikea sanoa, kummassa tehdään enemmän kotitaloustyötä, koti- vai päivähoitovaihtoehdossa. Ruotsalaisen ajankäyttötutkimuksen mukaan kotona lasta hoitavat vanhemmat tekevät neljä tuntia viikossa enemmän kotitaloustyötä alle kaksivuotiasta lasta kohti kuin työsikäyvät lapsiaan päivähoidossa pitävät vanhemmat. Ero on kuusi tuntia viikossa 3 - 7 -vuotiasta lasta kohti. Toisaalta päivähoitopaikassa toteutuu suurempi määrä kotitaloustyötä eli leikkiä, ruoanlaittoa ja muuta vastaavaa lasta kohti. Päivähoitovaihtoehdossa vanhempien ollessa työssä koti on ehkä enemmän rempallaan mutta lastenhoitotyötä tehdään ilmeisesti enemmän kuin vanhemman hoitaessa lasta kotona.

Päivähoitovaihtoehto lisää vanhempien kustannuksia kotihoitovaihtoehtoon verrattuna. Matkustaminen, ateriointi ulkona ja vastaava lisääntyy. Löysin vain yhden laskelman näistä menoista. Lisämenot olivat laskelman mukaan puolitoista prosenttia verrattuna yhden päivähoitopaikan kustannuksiin.

Kotitaloustyön ja ajankäytön ongelma kiteytyy vapaa-aikaan. Ajankäyttötutkimusten mukaan kokopäivätyössä käyvien äitien kokonaisviikkotyöaika (ansiotyö + kotityö) on 15 - 20 tuntia pidempi kuin kotona lasta hoitavien kanssasisartensa.

Pulmaksi tulee vapaa-ajan arvostus. Käytän kolmea vaihtoehtoa.

1. Ensimmäisessä en laske vapaa-ajalle arvoa. On osoitettu, että kotiäidit saattavat mennä työhön, vaikka tulot eivät siitä paranisikaan. Tällöin työhön menoa ja vapaa-ajan menetystä ei ehkä koeta hyvinvoinnin menetyksenä, koska se tehdään ilmaiseksikin. Syynä voi olla halu olla työssä sosiaalisten kontaktien ja elämän sisällön vuoksi ja halu pysyä työssä tulevaa työuraa, tuloja ja sosiaali-turvaa ajatellen.
2. Toisaalta on ilmeistä, ettei pienten lasten äitien toivoma työaika pääse toteutumaan. Haastattelututkimuksiin nojaten teen laskelman noin 20 prosentilla ly-

---

²⁷ Tällä hetkellä päiväkodin hoito- ja kasvatustehtävissä tulee olla vähintään yksi asetuksen mukaisen kelpoisuuden omaava henkilö enintään seitsemää kokopäivähoidossa olevaa kolme vuotta täyttäneitä lasta kohden. Alle kolmevuotiaiden osalta vastaava suhdeluku on neljä. Perhepäivähoidossa saa hoitajalla olla hoidossaan neljä alle kouluikäistä lasta. Osapäiväisten osalta normit ovat lievempiä. Kyselyn mukaan lain määrittelemiä suhdelukuja ylitetään. Tehyn tekemässä tutkimuksessa koulutettua kasvattajaa kohti oli keskimäärin viisi alle kolmevuotiasta lasta ja jopa kahdeksan 3 - 6 vuotiasta. Luvut koskevat päiväkoteja eikä perhepäivähoitoa. (Hujala - Lindberg 1998 s. 17.)

hennetyt eli kuuden tunnin työajan vaikutuksista. Ne johtavat lähes 25000 markan kansantulon vähennykseen päivähoitopaikkaa ja vuotta kohti.

3. Kolmantena vaihtoehtona annan taloustieteen perinteisen ajattelun mukaisesti yhdelle tunnille vapaa-aikaa yhden työtunnin arvon. Menetetyn vapaa-ajan arvoksi saadaan vajaa 35000 markkaa päivähoitopaikkaa ja vuotta kohti. Se on lähes päivähoitopaikan vuotuinen kustannus ja neljäkymmentä prosenttia peruslaskelman mukaisesta kansantulon lisäyksestä päivähoitopaikkaa kohti.

Myöhempi työssäkäynti

Kansainväliset vertailut antavat aiheen päätellä, että päivähoito lisää ja vakiinnuttaa molempien vanhempien kiinnittymistä työelämään.

Vertailut viittaavat siihen, että samassa tahdissa kuin julkisesti tuetut päivähoitopaikat lisääntyvät lisääntyä myös päivähoitoikäisten lasten äitien työssäkäynti. Kausaalisuhteet toimii varmaankin molempiin suuntiin. Pienten lasten äitien työssäkäynti selittyy osaltaan sosiaalisista ja taloudellisista rakenteista sekä kulttuurisista normeista ja aiheuttaa painetta julkisesti tuetun päivähoidon järjestämiseen. Toisaalta julkisesti tuettu lasten päivähoito on osaltaan syynä pienten lasten äitien työssäkäyntiin. Joka tapauksessa julkisesti tuettujen päivähoitopaikkojen lisäys näyttää kytkeytyvän yhtä suureen lisäykseen päivähoitoikäisten lasten äitien työllisyydessä.

Noin puolet vaikutuksesta näyttää maitten välisten vertailujen pohjalta karkeasti arvioiden jäävän pysyväksi lasten ohitettua päivähoitoiän. Toisin sanoen (tämä on oletus (1)) noin puolet niistä, jotka julkisesti tuetun päivähoidon vähäisyyteen liittyen jäävät kotiin hoitamaan lasta, palaavat työmarkkinoille lasten ohitettua päivähoitoiän ja puolet jää kotiin. Heitä verrataan päivähoitoon turvautuneisiin, joista käytännöllisesti katsoen kaikki jatkavat työtään lasten ohitettua päivähoitoiän.

Oletuksen voi ilmaista myös seuraavasti. Euroopan maiden vertailusta voidaan karkeasti arvioida, että puolet päivähoitoikäisten lasten äitien työllisyyseroista näyttää jatkuvan lasten ohitettua päivähoitoiän.

Vertailun tietopohja on kovin vaillinainen ja epäluotettava. Kaikki vertailtavat maat eivät käyttäydy oletuksen mukaisesti. Kunnan vertailuja varten tarvittaisiin seurantatutkimuksia etenkin, koska naisten työssäkäynti on yleisesti kasvussa. Vertailevia seurantatutkimuksia ei ole käytettävissä. Niinpä teen toisen oletuksen (tämä on oletus (2)), jonka mukaan vaikutus on puolet edellä arvioidusta. Siten kolmeneljännestä niistä, jotka julkisen tuetun päivähoidon vähäisyyteen liittyen jäävät kotiin hoitamaan lasta, palaavat työmarkkinoille lasten ohitettua päivähoitoiän ja neljännes jää kotiin.

Edellä tarkoitetusta kotiin jäämisestä seuraava työmarkkinapanoksen poisjäänti vaikuttaa vertailulaskelmassa yhtä kauas tulevaisuuteen kuin työuran valinneiden kanssasisarten työ. Kun työmarkkinapanoksen poisjäännin arvo diskontataan ja lasketaan yhtä päivähoitopaikkaa ja vuotta kohti, saadaan oletuksen (1) mukaiseksi tulokseksi kansantulon vähennys, joka on noin 195000 markkaa eli puoli-toista kertaa peruslaskelman mukainen kansantulon lisäys ja viisi kertaa yhden päivähoitopaikan vuotuiskustannus. Oletuksen (2) mukainen tulos on puolet edellä mainitusta eli 100000 markkaa.

Työkatkos

Lapsen saannin aiheuttaman työkatkoksen vaikutusta naisen tuloihin on tutkittu suhteellisen runsaasti. Tutkimukset osoittavat katkoksen heikentävän tulokehitystä. Tulon vähenemisen voi olettaa heijastavan katkoksen kansantalouden tuotantokyvylle aiheuttamaa menetystä.

Tutkimustulosten perusteella oletan kotihoitovaihtoehdon mukaisen työkatkoksen heikentävän palkkaa kolmella prosentilla päivähoitovaihtoehdon työkatkokseen verrattuna. Oletus on karkea arvio. Empiiriset tutkimustulokset heilahtelevat melkoisesti eivätkä ne suoraan vastaa siihen, millainen vaikutusero on päivähoitovaihtoehtoon turvautuvien perheiden parilla ehkä noin vuoden pituisella työkatkoksella ja kotihoitoon turvautuvien perheiden vähintään seitsemän vuoden yhtämittäisellä katkoksesta.

Katkoksen diskontattu vaikutus on noin 10000 markkaa laskettuna yhtä päivähoitopaikkaa ja vuotta kohti. Tällöin oletetaan, että ne, jotka ovat jääneet kotiin hoitamaan lasta liittyen julkisiin varoin tuetun päivähoiton vähäisyyteen, palaavat työmarkkinoille lasten ohitettua päivähoitoiän. Laskelman mukainen vaikutus on noin neljännes päivähoitopaikan vuotuiskustannuksista. Mikäli puolet edellä tarkoitetuista ei palaakaan työmarkkinoille vaan jää kotitaloustyöhön lasten ohitettua päivähoitoiän, on myös työkatkoksen vaikutus puolet edellä lasketusta.

Palkkataso

Laskelmissa käytetty palkkataso on naispalkansaajien vuoden 1996 keskimääräinen kuukausiansio eli 9514 markkaa. Työpanoksen arvoon lasken mukaan bruttoansiot ja sivukulut. Kotona lasta hoitavien ja päivähoiton turvin työssäkävien koulutuksen ja äitiyslomaa edeltäneiden tulojen jakaumat ovat käytettävissä olevien Suomea koskevien vertailujen mukaan lähellä toisiaan. Vertailutiedot antavat siis tukea keskimääräisen kuukausiansion käytölle tuottolaskelmien perustana.

Kansainvälisten vertailujen mukaan kotitaloustyötä tekevät kuitenkin ne, joilla on vähän koulutusta ja alhaiset tulo-odotukset. Tämä ei sanottavasti koske Ruotsia ja Suomea, mutta sitäkin vahvemmin muita EU-maita. Jos siis halutaan vertailla

regiimejä eli eri tavoin lasten hoitoon ja naisten työssäkäyntiin suhtautuvia yhteiskuntatyyppisiä - niinkuin tässä tutkimuksessa ensisijaisesti halutaan - on vertailussa perusteltua käyttää alemmaa palkkatasoa. Oletetaan siis, että jos Suomessa olisi vaihtoehtoinen naisten kotiinjäämistä suosiva ja lasten päivähoitoa vieroksuva järjestys, kotiin jäisivät ensisijassa pienituloiset.

Käytän vaihtoehtoisena palkkatasona 8000 markkaa kuukaudessa. Sen tuntumaan sijoittuvat yksityisen sektorin palvelualojen ja kunnan kuukausipalkkaisten naisten palkkajakauman alapään suuret ryhmät. Vaihtoehto heikentää päivähoitovaihtoehdosta peruslaskelman mukaan koituvaa hyötyä noin 20000 markalla päivähoitopaikkaa ja vuotta kohti.

Kokonaisvaikutus kansantalouteen

Kuviot 9 - 11 osoittavat, että päivähoiton kustannukset tuottavat yleensä itsensä moninkertaisesti takaisin. Päivähoito on vähiten edullinen silloin

- kun vapaa-ajalle annetaan työn arvo,
- kun vaikutusta myöhempään työssäkäyntiin ei oteta huomioon ja
- kun käytetään naisten palkkajakauman alapäätä oletettuna palkkatasona.

Silloinkin päivähoitosta seuraava tulonlisäys on kaksi kertaa päivähoiton vaatimat kustannukset.

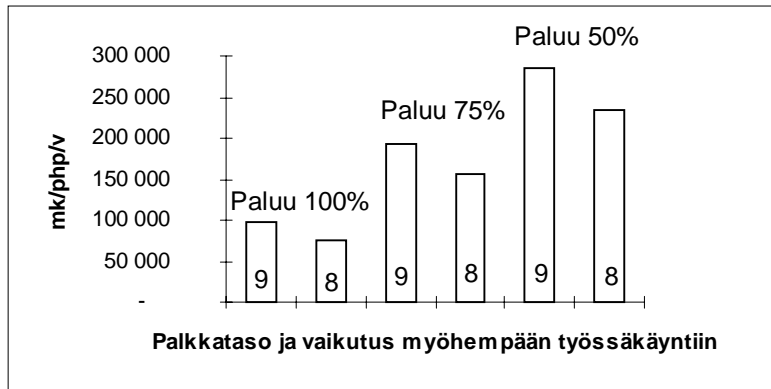
Päivähoitoon liittyvät työnjaon ja erikoistumisen edut tekevät siitä kansantaloudellisesti edullisen siinäkin tapauksessa, että menetetyn vapaa-ajan arvo otetaan 'täysimääräisesti' huomioon.

Eikö massatyöttömyyden aikana ole paikallaan, että äidit hoitavat lapsia kotona ja vähentävät siten työttömien määrää? Eikö tämän tulisi näkyä kansantaloutta koskevassa laskelmassa? Kysymykset antaisivat aihetta pitkään pohdintaan. Ohitan kuitenkin ongelman. Totean laskelmien puolustukseksi, että on vahvoja perusteluja torjua massatyöttömyyden ongelman ratkaisu työvoiman tarjonnan supistamisella ja tuottavuuden alentamisella (kunnallisen päivähoiton korvautuminen kotihoidolla alentaa lasten hoidon tuottavuutta), ellei tarjonnan supistamiseen ja tuottavuuden alentamiseen liity muita erityisen arvokkaita näkökohtia (esimerkiksi ajatus, että lasten kotihoito on paljon parempaa kuin kunnallinen päivähoito).

Tässä tutkimuksessa en pohdi sitä, millaisia perusteita on julkisesti tuetun päivähoiton ulottamiselle niihin perheisiin, joissa vähintään toinen vanhempi on kotona. Asian merkitystä valaisee kuitenkin tieto, jonka mukaan 9 - 10 prosenttia kunnallisessa päivähoitossa olleista lapsista olivat sellaisia, joilla toinen van-

hempi oli kotona. Näistä noin puolet olivat työttömien vanhempien lapsia. Yhtä päivähoitopaikkaa kohti kustannus näistä kansantaloudellisesti 'turhista' päivähoitopaikoista on siten kymmenisen prosenttia eikä siten olennaisesti heilauta edellä esittämiäni laskelmia.

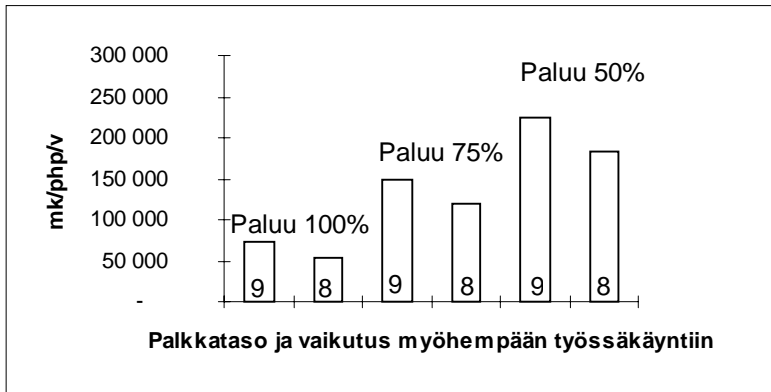
Kuvio 7: Päivähoidon vaikutus kansantalouteen - vapaa-ajalla ei ole arvoa

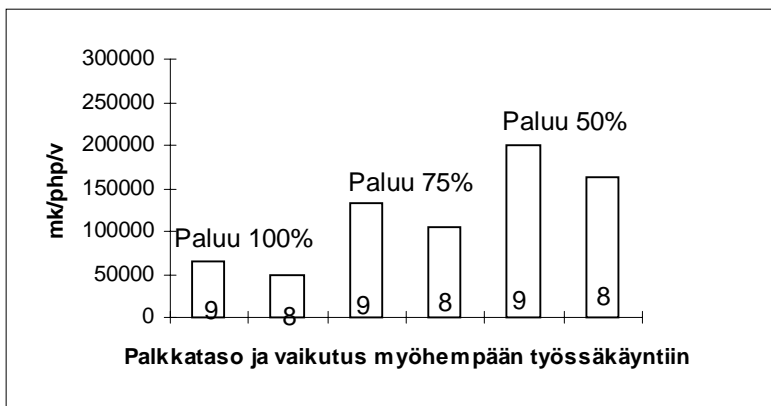
Kuvioiden pystyakseli kuvaa nettohyötyä päivähoitopaikkaa ja vuotta kohti. Vaaka-akselilla numerot 9 ja 8 tarkoittavat 9514 markan ja 8000 markan kuukausipalkkatasoa. "Paluu 100 %" tarkoittaa, ettei päivähoidon vaikutusta myöhempään työssäkäyntiin oteta huomioon. Tällöin kaikki päivähoitoikäisiä lapsia kotona hoitaneet palaavat työhön lasten ohitettua päivähoitoiän. "Paluu 75 %" ja "paluu 50%" tarkoittavat, että neljännes tai puolet päivähoitoikäisiä lapsia kotona hoitaneista vanhemmista jää kotitaloustyöhön lasten ohitettua päivähoitoiän. Päivähoidon turvin työssäkäyneiden oletetaan - luonnollisestikin - kaikkien jatkavan työtään lasten ohitettua päivähoitoiän.

Työkatkoksen arvioitu vaikutus on kuvioissa otettu huomioon.

Kuvio 8: Päivähoidon vaikutus kansantalouteen - lyhennetty työaika

Kuvio 9: Päivähoidon vaikutus kansantalouteen - vapaa-ajalla on työn arvo

Liitteessä III esitetään herkkyysanalyysijä päivähoidon kansantaloudellisista vaikutuksista. Ne osoittavat, että päivähoito tulee kansantaloudellisesti edulliseksi 4000 markan kuukausipalkan tasosta alkaen, kun menetetyille vapaa-ajan tunneille oletetaan tuntiansion arvo eikä välillisiä hyötyjä oteta huomioon. Kolmen lapsen yhtäaikainen päivähoito kohottaa kuukausiansioiden vähimmäisvaatimuksen 7000 markan tasolle, jotta päivähoito olisi kansantaloudellisesti edullista, kun välillisiä vaikutuksia ja vapaa-ajan arvoa ei oteta huomioon.

8.2 Julkinen talous

Peruslaskelma

Kunnallisen päivähoitopaikan kustannus julkiselle taloudelle oli alle kolmevuotiaiden osalta 41000 markkaa ja kolme vuotta täyttäneiden osalta 32000 markkaa vuodessa vuonna 1996. Vanhempien maksamat päivähoitomaksut on vähennetty kustannuksista.

Päivähoitopaikan työllistävästä vaikutuksesta aiheutuu julkiselle taloudelle verotuloja ja sosiaalimenojen vähennyksiä. Niistä lasken mukaan kotihoidon tuen, asumistuen ja toimeentulotuen. Alle kolmevuotiaiden osalta verotulojen lisäykset ja menojen vähennykset ovat 56000 - 66000 markkaa päivähoitopaikkaa ja vuotta kohti riippuen laskelmassa käytettävästä palkkatasosta. Kolme vuotta täyttäneiden osalta vastaava julkisen talouden hyöty on 39000 - 49000 markkaa. Alle kolmevuotiaiden osalta luku on korkeampi johtuen kotihoidon tuesta.

Julkisen talouden nettotulos on lasten iästä ja työllistyvän palkasta riippuen 6000 - 25000 markkaa plussan puolella päivähoitopaikkaa ja vuotta kohti.

Syrjäyttäminen

Peruslaskelmassa oletetaan, että julkisesti tuettuun päivähoitopaikkaan liittyy aina vanhemman työssäolo ja vaihtoehtona on kotona lasta hoitava vanhempi. Arkikokemuskin kuitenkin kertoo, että ainakin hyvätuloisimmat ja uratietoisimmat äidit yleensä menisivät töihin ja järjestäisivät lastensa päivähoidon yksityisesti, ellei julkisesti tuettua järjestelmää olisi. Tällöin julkisesti tuettu päivähoitopaikka ei aiheuta työllistymistä vaan syrjäyttää päivähoidon yksityisen järjestelyn.

Toisaalta maittaiset vertailut viittaavat siihen, että päivähoitoikäisten lasten äitien työssäkäynti lisääntyy samassa tahdissa julkisesti tuettujen päivähoitopaikkojen kanssa. Ilmeisesti julkisesti tuettuun päivähoitoon kytkeytyy sosiaalisia normeja. Pienten lasten päivähoidosta ja äitien työssäkäynnistä tulee kulttuurinen normi kotiäitiyden sijaan. On ilmeistä, että maissa, joissa kotiäitiys on yleistä, sitä myös suositaan esimerkiksi verotuskäytännöissä pohjoismaihin verrattuna.

Varsinkin korkean veroasteen maissa verokiila tekee kotityön verottomuudesta houkuttelevan eli se houkuttelee jäämään kotiin hoitamaan lapsia. Vanhempien taloudellisen käyttäytymisen lähtökohdista on laskettu, että itsekkään lapsettoman veronmaksajan kannalta lasten päivähoitoa kannattaa tukea noin puolella sen kustannuksista korkean veroasteen maissa. Tuen seurauksena syntyvät verotulot ylittävät laskelman mukaan tuen aiheuttamat julkiset menot.

Kunnallisen päivähoiton ja kotihoidon tuen käyttäjien vertailutiedot eivät anna tukea sille, että erityisesti parhaiten koulutetut palaisivat nopeasti työelämään synnytyksen jälkeen. Myöskään kotityötekevien vertailu ammatissa toimiviin eivät Suomessa anna vahvaa tukea päätelmälle, että kotihoito painottuu vähän koulutettuihin päivähoiton ja siihen liittyvän työssäkäynnin painottuessa pitkälle koulutettuihin hyvätuloisiin. Toisaalta kansainväliset vertailut viittaavat vahvasti kotityötekevien alhaiseen koulutustasoon työssäkäyviin kanssasisariinsa verraten. Vielä on pidettävä mielessä, että pienten lasten äitien työssäkäyntiä ja erityisesti lasten päivähoitoa koskevat kansainväliset tilastotiedot ovat erittäin puutteellisia.

Edellä esitetyt näkökohdat puoltavat syrjäyttämisen sisällyttämistä vaihtoehtoja ja epävarmuuksia haarukoiviin laskelmiin. Otan se huomioon kahdella tavalla. Toinen on edellä esitetty vaihtoehtoinen palkkalaskelma naisten palkkajakauman alapään mukaan. Toinen vaihtoehtoinen laskelma olettaa syrjäytymisen olevan 50 prosenttia. Sitä lienee pidettävä enimmäisarviona. Vaihtoehtoinen laskelma siis olettaa, että joka toinen julkisesti tuettu päivähoitopaikka syrjäyttää yksityisen päivähoiton järjestelyn.

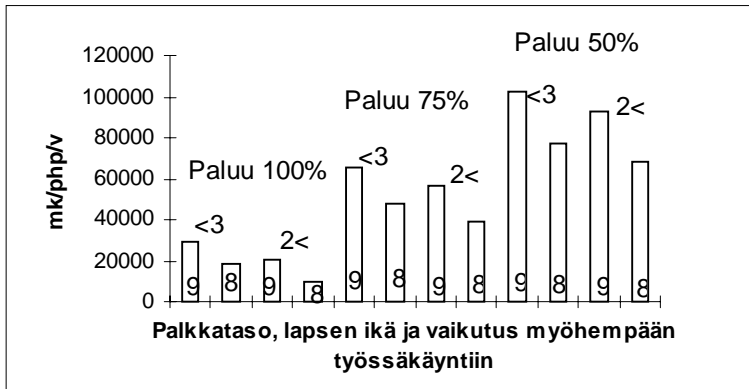
Viidenkymmenen prosentin syrjäyttämismvaihtoehto johtaa noin 33000 markan hyödyn menetykseen julkisen talouden kannalta verrattuna laskelmaan, jossa syrjäyttämisaikutusta ei oleteta. Hyödyn menetys koskee myös niitä laskelmia, joissa arvioidaan päivähoiton vaikutusta myöhempään työssäkäyntiin. Vaikutus myöhempään työssäkäyntiin on luonnollisesti vähäisempi, jos julkisesti tuetun päivähoiton vaihtoehtona ei olekaan vanhemman kotiin jääminen vaan vanhempien työssäkäynti ja päivähoiton yksityinen järjestäminen.

Kokonaisvaikutus julkiseen talouteen

Kuviot 12 - 15 kertovat laskelmien tulokset suhteessa julkiseen talouteen. Päivähoiton vaikutus julkiseen talouteen on yleensä myönteinen. Jos lähdetään siitä, että syrjäyttämisaikutus näkyy korkeintaan palkkatasossa eikä vaikutuksia myöhempään työssäkäyntiin oteta huomioon, on julkisen talouden nettohyöty miinus 1000 markasta plus 29000 markkaan päivähoitopaikkaa ja vuotta kohti riippuen palkkatasosta, lasten iästä, työajan pituudesta ja työkatkoksen huomioonottamisesta. Kun otetaan huomioon vaikutus myöhempään työssäkäyntiin, ovat päivähoitosta johtuvat verotulot ja menovähennykset vähintään lähes kaksinkertaiset kunnallisen päivähoiton julkiselle taloudelle aiheuttamiin kustannuksiin verrattuna.

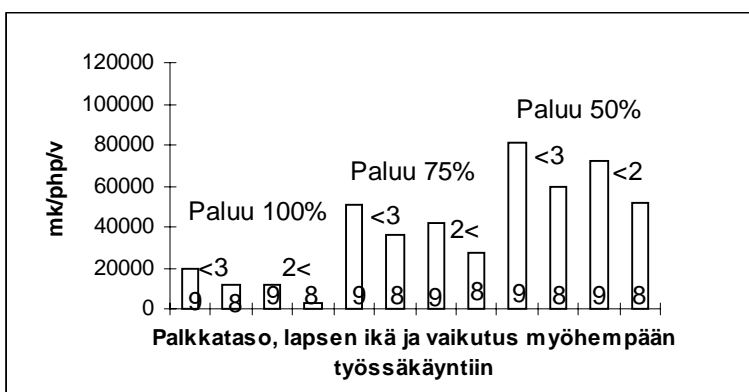
Jos syrjäyttäminen oletetaan 50 prosentiksi, johtaa laskelma jonkin verran miinus merkkiseen tulokseen, ellei myöhempää työssäkäyntiä oteta huomioon. Myöhemmän työssäkäynnin osittainenkin huomioiminen vie laskelmat yleensä plus-san puolelle.

Kuvio 10: Päivähoitopaikan vaikutus julkiseen talouteen - normaali työaika, julkisesti tuettu päivähoito ei syrjäytä yksityistä

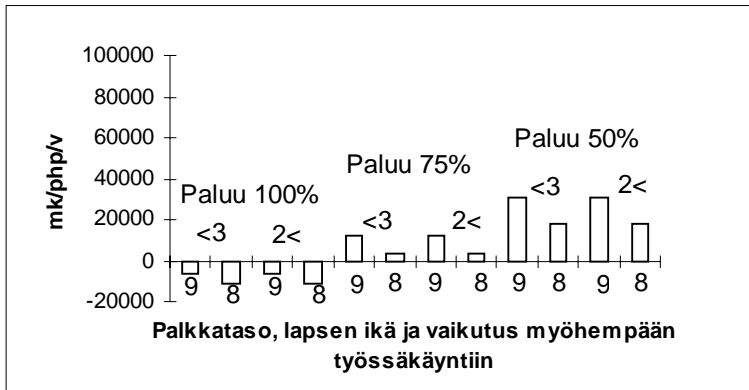

Kuvioden pystyakseli kuvaa julkisen talouden nettohyötyä päivähoitopaikkaa ja vuotta kohti. Kuvioden vaaka-akselilla 9 ja 8 tarkoittavat 9514 markan ja 8000 markan kuukausipalkkatasoa. <3 ja 2< tarkoittavat alle kolmevuotiaiden ja kolme vuotta täyttäneiden paikkoja. ”Paluu 100 %” tarkoittaa, ettei päivähoiton vaikutusta myöhempään työssäkäyntiin oteta huomioon. Tällöin kaikki päivähoitoikäisiä lapsia kotona hoitaneet palaavat työhön lasten ohitettua päivähoitoiän. ”Paluu 75 %” ja ”paluu 50%” tarkoittavat, että neljännes tai puolet päivähoitoikäisiä lapsia kotona hoitaneista vanhemmista jää kotitaloustyöhön lasten ohitettua päivähoitoiän. Päivähoidon turvin työssäkäyneiden oletetaan - luonnollisestikin - kaikkien jatkavan työtään lasten ohitettua päivähoitoiän. Työkatkoksen arvioitu vaikutus on otettu huomioon.

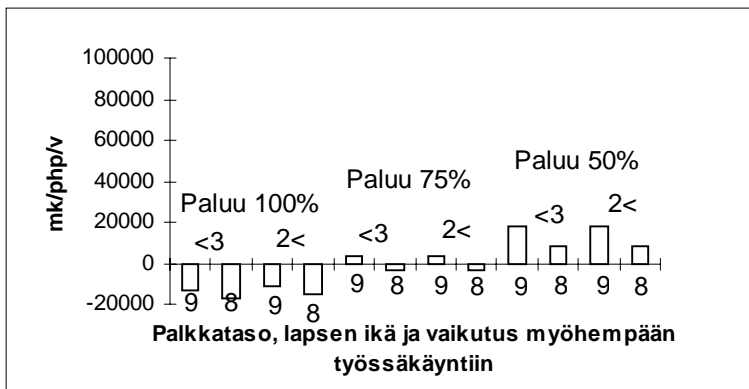
Kuvio 11: Päivähoitopaikan vaikutus julkiseen talouteen - lyhennetty työaika, julkisesti tuettu päivähoito ei syrjäytä yksityistä

Kuvio 12: Päivähoitopaikan vaikutus julkiseen talouteen - normaali työaika, julkisesti tuettu päivähoito syrjäyttää 50 prosenttisesti yksityistä

Kuvio 13: Päivähoitopaikan vaikutus julkiseen talouteen - lyhennetty työaika, julkisesti tuettu päivähoito syrjäyttää 50 prosenttisesti yksityistä

Liitteen IV herkkyysanalyysi osoittaa päivähoiton vaikutuksen julkiseen talouteen muuttuvan ylijäämäiseksi 4000 markan kuukausipalkkatasosta alkaen, mikäli omaksutaan peruslaskelman lähtökohdat eli vapaa-aikavaikutuksia, välillisiä vaikutuksia ja syrjäytymistä ei oteta huomioon.

Mikäli oletetaan 50 prosentin syrjäytyminen eli joka toinen kunnallinen päivähoitopaikka syrjäyttäisi yksityisen ilman julkista tukea toteutuvan päivähoiton, alkaa julkisen talouden ylijäämäisyys 12000 markan kuukausipalkan tasosta.

Edellä on oletettu, että perheessä on tilastollisen keskiarvon mukaisesti 1,2 lasta samanaikaisesti päivähoitossa. Kun laskelmat tehdään lasten lukumäärän mu-

kaan, saadaan seuraavia tuloksia. Peruslaskelman ehdoilla vaikutus julkiseen talouteen tulee ylijäämäiseksi yhden päivähoidettavan lapsen kotitaloudessa 3000 markan kuukausipalkasta alkaen, kahden päivähoidettavan lapsen kotitaloudessa 10000 markan kuukausipalkasta alkaen ja kolmen päivähoidettavan kotitaloudessa 17000 markan kuukausipalkasta alkaen. Viimeksi mainittuja kotitalouksia on erittäin vähän.

Eikö vallitseva massatyöttömyys aseta outoon valoon edellä esitettyjä laskelmia? Jos päivähoitopaikan vähentäminen johtaa siihen, että työmarkkinoilta kotiin lasta hoitamaan jäävä korvautuu työttömällä, on laskelman tulos aivan toinen. Päivähoitopaikka osoittautuu julkiselle taloudelle kalliiksi ratkaisuksi.

Totean samoin kuin edellä kohdassa kansantalous, että asia vaatisi perusteellisen käsittelyn. Toistan myös puolustukseni: on vahvoja perusteluja torjua massatyöttömyyden ongelman ratkaisu työvoiman tarjonnan supistamisella ja tuottavuuden alentamisella, ellei tarjonnan supistamiseen ja tuottavuuden alentamiseen liity muita erityisen arvokkaita näkökohtia.

Toinen ja tämän tutkimuksen kysymyksenasettelun kannalta keskeinen näkökohta laskelmien puolustukseksi on, että laskelmia ei ole tehty päivähoidon marginaalisten vaikutusten selvittämiseksi vaan ”regiimien” eli päivähoitoon eri tavoin suhtautuvien yhteiskuntatyyppien vertailemiseksi. Siksi työttömyyden ja päivähoidon keskinäisten kytkentöjen käsittely ei ole tämän tutkimuksen kannalta keskeistä, vaikka se olisikin tärkeä ja kiinnostava tutkimusaihe. Keskittyminen rakenteellisiin vaikutuksiin marginaalisten vaikutusten selvittämisen kustannuksella johtaa myös siihen, etteivät laskelmat anna edellytyksiä arvioida päivähoitomaksujen korottamisen tai alentamisen vaikutuksia. Tarvittaisiin nykyistä paljon parempaa empiiristä tietopohjaa, jotta voitaisiin arvioida maksutason muutosten nettovaikutuksia julkiseen talouteen.

8.3 Kuntatalous

Päivähoidon vaikutukset julkiseen talouteen jaetaan vielä vaikutuksiin kuntien ja muun julkisen talouden kesken. Jaon perusteet ovat seuraavat.

- Verotuloista koituu kunnille 35 prosenttia. (Vuonna 1996 keskimääräinen kunnallisvero oli 17,5 prosenttia. Vähennysten jälkeen veroprosentti oli 16,3 bruttopalkasta. Tämä on 35 prosenttia 46,2 prosentista. Viimeksi mainittu luku on laskelmissa sovellettu kokonaisveroprosentti, joka sisältää valtion, kunnan, kirkon ja välilliset verot sekä pakolliset sairaus-, eläke- ja työttömyysvakuutusmaksut.)
- Päivähoidon nettomenot koituvat kokonaan kunnille.

- Kotihoidon tuki koituu kokonaan kunnille.
- Asumistuki koituu kokonaan valtiolle.
- Toimeentulotuki koituu kokonaan kunnille.

Laskelma kuvaa yksittäisen kunnan tilannetta sen ratkaistessa, millaiselle tasolle se rakentaa päivähoitonsa säädösten asettamien minimien puitteissa. Muutos yksittäisen kunnan päivähoitomenoissa ei näet enää vaikuta kunnan saamaan valtion tukeen.²⁸

Laskelmat esitetään liitteessä IX. Ne osoittavat, että päivähoito aiheuttaa yleensä selvästi enemmän menoja kuin tuloja ja menovähennyksiä kuntataloudelle. Ainoastaan silloin, kun otetaan huomioon päivähoiton vaikutus myöhempään työssäkäyntiin, saattaa vaikutus laskelmien mukaan nousta ylijäämän puolelle kuntataloudessa.

Vastaavasti vaikutus muuhun julkiseen talouteen on vahvasti plusmerkkinen. Tämä onkin itsestään selvää, koska päivähoiton kustannukset koituvat kokonaisuudessaan kunnille. Päivähoito vaikuttaa muuhun julkiseen talouteen eli valtion budjettitalouteen, kirkkoon, kansaneläkelaitokseen ja työeläkelaitoksiin vero- ja maksutuloja lisäävästi ja valtion sosiaalimenoja vähentävästi.

Arvioitaessa päivähoiton vaikutusta kunnallistalouteen on syytä huomauttaa, että tuntuvat muutokset päivähoitojärjestelmän kustannuksissa valtakunnan tasolla vaikuttavat kuntien valtionosuuksiin. Mutta silloin ei ole kyse yksittäisessä kunnassa päivähoitoa koskevien säädösten puitteissa tapahtuvasta harkinnasta koskien panostamista päivähoitoon.

---

²⁸ Valtio tukee edelleen kunnallista päivähoitoa maksamalla neljänneksen päiväkotien rakennuskustannuksista. Rakennuskustannusten osuus päiväkotien kokonaismenoista on 15 %:n suuruusluokkaa. Osa päivähoitosta toteutuu perhepäivähoitona, jota rakennuskustannusten tukeminen ei koske. Valtion tuki rakennuskustannusten korvaamiseen on siten 3 %:n suuruusluokkaa päivähoiton kokonaismenoista. Osuus on niin pieni, ettei sitä ole otettu huomioon laskelmissa.

9 Päivähoito yhteiskunnallisena kysymyksenä

Raportissa esitetyt laskelmat vertailevat kahden yhteiskuntatyyppin kansantaloudellista ja yhteiskuntataloudellista tehokkuutta. Niiden tekijöiden valossa, jotka kyettiin pukemaan laskelmien muotoon, päivähoitoyhteiskunta osoittautuu kotihoitoyhteiskuntaa tehokkaammaksi sekä kansantalouden että julkisen talouden kannalta. Ei ihme, että kehityssuunnaksi Euroopassa on osoittautunut naisten työssäkäynnin ja lasten julkisesti tuetun päivähoidon lisääntyminen (Ruxton 1997 s. 154 - 160; Vogel 1997 s. 12).

Päivähoidosta ja sen julkisesta tuesta tehtävään ratkaisuun vaikuttavat kuitenkin monet muut kriteerit kuin ne, joita tutkimuksessa saatiin puristetuksi taloudellisten laskelmien muotoon. Nyt käsittelen lyhyesti sellaisia vaikutuksia, jotka eivät ainakaan vielä muunnu markoiksi ilman kohtuutonta väkivaltaa. Sellaisia ovat päivähoiton vaikutus lasten kehitykseen ja työmarkkinoiden joustoihin sekä muut inhimilliseen ja sosiaaliseen pääomaan liittyvät vaikutukset, päivähoiton vaikutus sukupuolten ja perheiden tasa-arvoon, vaikutus syntyvyyteen ja muut vastaavat vaikutukset.

Ajatuksena ei ole edellä tarkoitettujen tekijöiden analyysi vaan sen kuvaaminen, millaiseen ympäristöön laskelmien tasolle viedyt vaikutukset tulisi kytkeä. Aloitan esittämällä joitakin kommentteja päivähoiton epäilemättä tärkeimmästä kytkenästä inhimilliseen ja sosiaaliseen pääomaan eli siitä, miten päivähoito vaikuttaa lasten kehitykseen kotihoitoon verrattuna. Toiseksi tarkastelen päivähoitoa joidenkin muiden inhimilliseen ja sosiaaliseen pääomaan liittyvien vaikutusten näkökulmasta. Ja lopuksi listaan mitä kaikkia tekijöitä tulisi ainakin ottaa huomioon ratkaistaessa lasten päivähoitopolitiikkaa.

9.1 Lapsen kehitys

Holmgren, Lantz ja Nordström toteavat tarkasteltuaan lasten päivähoidosta käytyä kiistaa Ruotsissa 1970-luvun lopussa (1979 s. 20), että mielipide-erot kunnallisen päivähoiton vaikutuksesta lapseen ovat pienimpien lasten kohdalla merkittäviä, mutta että kolmevuotiaasta lähtien mielipide-erot ovat merkittävästi vähäisempiä. Siinä iässä päiväkotia tarjoava vallitsevan käsityksen mukaan kehittävämmän ympäristön kuin ”pelkkä” koti.²⁹ Holmgernin ja kumppaneiden kuvaus saattaa pitää paikkansa myös koskien Suomessa 1990-luvulla käytävää keskustelua.

---

²⁹ Omana käsityksenään kirjoittajat toteavat päiväkotien kehittymisen tehneen sen yhä sopivammaksi myös pienimmille lapsille. He korostavat sosiaalisten kontaktien tarvetta sekä vanhempiin että ikätovereihin.

Olen nähnyt vähän empiirisiä tutkimuksia päiväkodin vaikutuksista lapsiin verrattuna kotihoitoon.³⁰

Ruxton (1996 s. 161) ja Sipilä (1996 s. 202) raportoivat ruotsalaisesta seuranta-tutkimuksesta, jonka mukaan nuorimpina (ensimmäisen elinvuotensa aikana) kunnalliseen päivähoitoon eli päiväkotiin tai perhepäivähoitoon menneet menestyivät sekä oppimistulosten että sosiaalisen sopeutumisen kannalta parhaiten. Huomattava osa kotona kasvaneista sijoittui intellektuaalisessa kehityksessä toiseen päähän. Ruxton (1996 s. 161) raportoi samanlaisesta englantilaisesta tutkimuksesta, jonka mukaan kolmevuotiaat perhepäivähoidossa hoidetut olivat kehittyneet samaa tahtia kuin muissa päivähoiton muodoissa hoidetut ja vanhempien toimesta kotona hoidetut. Useassa lähteessä raportoitu tutkimustulos kertoo, että päiväkodin kasvatit sopeutuivat ja menestyivät koulussa aluksi paremmin kotihoitossa kasvaneisiin verrattuna, mutta ero väheni melko pian kouluvuosien myötä ja menetti tilastollisen merkitsevyytensä. Päiväkotien pedagogisten toimintojen on useissa tanskalaistutkimuksissa todettu kehittävän sekä lasten sosiaalisia että älyllisiä taitoja (Palola 1998 s. 41).

Tämän tutkimuksen yhteydessä ei ole ollut tilaisuutta panostaa erityisesti tätä aihepiiriä koskevan tutkimuskirjallisuuden läpikäyntiin. Saattaa olla, että tarkempi läpikäynti paljastaisi kiinnostavia tutkimustuloksia. Edellä lainattujen tutkimusten perusteella ei voi vetää muita johtopäätöksiä kuin sen, että ne eivät anna vakuuttavaa vastausta mihinkään suuntaan ja sen, että aihe on tutkimisen arvoinen.

9.2 Vaikutukset inhimilliseen ja sosiaaliseen pääomaan

Tutkimuksen ajatuksena on kartoittaa, miten ja missä määrin lasten päivähoito vaikuttaa lasten vanhempien inhimillisen pääoman käyttöön eli missä määrin lasten päivähoito vapauttaa käyttöön koulutusta ja osaamista mahdollistaessaan vanhempien osallistumisen työmarkkinoille. Sosiaalinen pääoma puolestaan kuvaa sitä, miten ja missä määrin päivähoito luo menettelytapoja ja käyttäytymisnormeja, jotka edistävät inhimillisen pääoman vapautumista käyttöön.

Edellisen luvun laskelmissa kartoitettujen vaikutusten lisäksi on syytä lisäksi ottaa huomioon signaalivaikutukset eli ne vaikutukset inhimillisen pääoman käyttöön, jotka liittyvät siihen, että työnantajat välttävät palkkaamasta sellaisia, joiden arvellaan pian jäävän lyhyeksi tai varsinkin pitkäksi ajaksi pois työelämästä. Edellä esittämässäni laskelmissa arvioitu työkatkoksen vaikutus mittaa vain osan näistä vaikutuksista.

---

³⁰ Joitakin näyttäviä tutkimustuloksia on tarjolla, mutta ne koskevat sellaisia olosuhteita, ettei niistä voi vetää johtopäätöksiä Suomen olosuhteisiin. Esimerkiksi USA:ssa vaikeissa olosuhteissa eläneisiin mustiin kolme- neljä -vuotiaisiin lapsiin kohdistettu päivähoito antoi verrokkiryhmään verrattuna erinomaiset tulokset taloudellisillakin mittareilla mitattuna (Verry 1990 s. 12-14).

Edelliseen liittyy kysymys siitä, että mitä pidempi on lasten kotihoitojakso ja mitä enemmän vain äidit jäävät kotiin hoitamaan lapsia, sitä enemmän lisääntyy naisten syrjäytyminen työelämässä ja samalla vähenee naisten inhimillisten resurssien hyväksikäyttö. Vain puolet kansasta tulee täysipainoisesti työelämän rekrytoinnin piiriin. Inhimillinen pääoma ei pääse hakeutumaan parhaaseen käyttöön.

Edelliseen tekijään viittaa Esping-Andersen (1997) samalla kun hän pohtii Keski- ja Etelä-Euroopassa tyypillisten breadwinner- eli mieselättäjä-kotitalouksien haavoittuvuutta. Niillä hän tarkoittaa kotiäitiperheitä, joihin isä tuo leivän. Sellaiset perheet ovat haavoittuvia ammatinvaihdosten ja epätyypillisten työsuhteiden lisääntyessä. Esping-Andersen arvelee, että pohjoismaissa tyypillinen kahden tuloosaajan kotitalous on paljon haavoittumattomampi ja valmiimpi tarvittavaan riskinottoon tilanteessa, jossa työuraan kuuluvat uuden ammatin aloittavat opiskelu- ja etsintäjaksot ja yleensäkin katkonaisemmat työsuhteet.

Edellä mainitut vaikutukset edellyttävät lisätutkimusta ennen kuin niitä saadaan uskottavien laskelmien piiriin tai hyvin perustelluiksi eikä vain arvailuiksi kuten edellä. Ne osoittavat niitä mahdollisuuksia, joita inhimillisen ja sosiaalisen pääoman näkökulma avaa tutkimukselle.

9.3 Kokonaiskehikko

Seuraava luettelo päivähoiton yhteiskunnallisista vaikutuksista pohjautuu OECD:n piirissä kehitettyyn lasten hoidon kustannus-hyötytauluksoon (Verry 1990 s. 7) ja Seija Ilmakunnaksen sen pohjalta kehittelemään taulukkoon (Ilmakunnas 1992b s. 12 - 13).

Julkisin varoin tuettua lasten päivähoitoa ratkaistaessa huomioonotattavia tekijöitä:

- vaikutus kansantulon kasvuun
- vaikutus inhimillisestä pääomasta eli koulutuksesta ja kokemuksesta saatavaan tuottoon
- vaikutukset julkiseen talouteen ja sosiaaliturvamaksuihin pohjautuviin rahoitukseen
- vaikutus vanhempien kotitaloustyöhön käyttämään aikaan ja vapaa-aikaan
- vaikutus työvoiman joustavuuteen ja ammattitaitoon
- vaikutus äitiys- ja vanhempainlomasta ja sijaisten hankinnasta aiheutuviin kustannuksiin
- vaikutus lapsen sosiaalistumiseen ja itsenäistymiseen sekä virikemaailmaan

- vaikutus vanhempien yhdessäoloon lasten kanssa
- vaikutus erilaisista perheistä tulevien lasten mahdollisuuteen saada yhteistä kokemusta ja virikkeitä ja tutustua toisiinsa
- vaikutus riskiperheiden lasten turvallisuuteen
- vaikutus tuloeroihin³¹
- vaikutus yksinhuoltajien taloudelliseen asemaan
- vaikutus naisten ja miesten väliseen epätasa-arvoon koulutuksessa ja palkkauksessa.

Edellä esitetystä kolmentoista tekijän listasta tämä tutkimus vastaa suhteellisen perusteellisesti vain neljään ensimmäiseen ja osittain pariin seuraavaan. Yli puoleen listan kohdista tutkimuksella ei ole mitään sanottavaa. Lisäksi yhteiskunnallisten vaikutusten listalta puuttuu

- julkisesti tuetun päivähoiton vaikutus syntyvyyteen.

Vielä listalta puuttuu näkökohtia, jotka koskevat lasten ja vanhempien välitöntä hyvinvointia.

- Voivatko lapset paremmin ollessaan päivät kodin ulkopuolella päivähoitossa vai kotihoidossa?
- Voivatko vanhemmat paremmin kodin ulkopuolisessa työssä vai kotitaloustyössä lasten ollessa päivähoitoikäisiä?

Edellä hahmoteltu kehikko osoittaa, että tutkimus kattaa kapean alueen päivähoiton julkisen järjestämisen ja tuen ratkaisemisen kriteereistä. Toisaalta tutkimuksen kattama alue on suhteellisen vähän käsitelty, vaikka alue on olennainen yhteiskunnan taloudellisen suorituskyvyn kannalta.

9.4 Subjektiiivinen oikeus

Suomessa on subjektiiivinen oikeus lasten päivähoitoon. Lasten päivähoitosta annetun lain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lasten päivähoitoa on saatavissa kunnan järjestämänä tai valvomana niin paljon kuin kunnassa on tarvetta. Subjektiiivisesta oikeudesta on käyty kriittistä keskustelua. Mitä voidaan sanoa subjektiiivisesta oikeudesta tämän tutkimuksen valossa?

---

³¹ Vaikka päivähoiton julkinen tuki epäilemättä lisää taloudellista tasa-arvoa lapsiperheiden ja lapsettomiin perheiden kesken kompensoimalla lapsen aiheuttamia ylimääräisiä aikakustannuksia eli työtulon menetyksiä, lasten päivähoiton julkinen tuki tukee enemmän suuri- kuin pienituloisia ainakin Ruotsissa (Gustafsson et al 1995 s. 13).

Tutkimus ei voi antaa vastausta kysymykseen subjektiivisesta oikeudesta, mutta sen perusteella voidaan esittää näkökohtia asiasta käytävään keskusteluun.

Tutkimuksessa vertaillaan "kotihoidoyhteiskuntaa" ja "päivähoitoyhteiskuntaa". Taloudelliset laskelmat antavat tukea päivähoitoyhteiskunnalle kotihoidoyhteiskunnan sijasta. Tutkimus antaa siis perusteita päivähoidon valintaa suosivalle päivähoitojärjestelmälle.

Subjektiivinen oikeus korostaa päivähoidon järjestymisen varmuutta ja tasoa. Se kallistanee yleisesti ottaen vanhempien vaaka päivähoidon ja työssäkäynnin valinnalle kotihoidon sijasta ja on siten tutkimuksesta tehtävän johtopäätöksen mukainen.

Taloudellisten kehittyneimpien EU-maiden vertailussa Suomi asettuu päivähoitoikäisten lasten äitien työssäkäynnissä kärkipäähän Tanskan ja Ruotsin jälkeen.³² Kun vertailuperusteena käytetään alle kolmevuotiaiden päivähoitoa koskevia tilastoja, Suomea enemmän päivähoitoyhteiskuntia ovat Tanska, Ruotsi, Norja, Belgia ja Ranska.³³ Vertailun perusteella Suomessa on vielä mahdollista astua askeleita kohti päivähoitoyhteiskuntaa.

Päivähoidon korkean tason ja varmuuden lisäksi olennaista saattaa olla - mikäli halutaan suosia päivähoitoa - helpottaa työn ja lastenhoidon yhteensovittamista. Vanhempien työajan joustaminen ja lyhennetty työaika lasten ollessa pieniä näyttävät tärkeiltä. Se edellyttäne muutosia työmarkkinakäytäntöön. Osittaisen kotihoidon tuen vähäinen käyttö herättää kysymyksen sen houkuttelevuuden lisäämisestä.

Subjektiiviseen oikeuteen kohdistuneessa kritiikissä on muun muassa esitetty, että työttömien oikeutta tulisi rajoittaa. Tätä kysymystä ratkottaessa on syytä pohtia, mitä työttömän työnhaku edellyttää, millainen aikataulu mahdollisella päivähoitopaikan saamisella tulisi olla, jos työtön työllistyy ja miten työttömäksi jääminen ja työllistyminen vaikuttaa lapsen kehitykseen ja sosiaalisiin suhteisiin. Toinen subjektiivista oikeutta kohtaan esitetty kritiikki koskee vanhempien lasten pitämistä päivähoidossa, kun toinen vanhemmista on äitiys- ja vanhempainlomalla. Mikäli vanhemmille tulee käsitys, että työttömyys tai lapsen syntymä saattaa pakottaa keskeyttämään lapsen hoitosuhteen ja samalla hänen ikätoverisuhteensa, saattaa se kallistaa vaaka toisen vanhemman kotiin jäämisen ja lasten kotihoidon puolelle.

Edellä esitetyt näkökohdat puoltavat subjektiivista oikeutta myös silloin, kun toinen vanhemmista on kotona työttömyyden tai äitiys- tai vanhempain loman vuok-

---

³² Vertailtavina maina ovat Tanska, Ruotsi, Belgia, Ranska, Saksa, Itävalta, Englanti, Hollanti ja Italia.

³³ Vertailtavina maina ovat Tanska, Ruotsi, Norja, Belgia, Ranska, Saksa, Englanti, Hollanti ja Italia.

si. Eri kysymys on, tulisiko subjektiivisen oikeuden koskea näissä tapauksissa kokoaikaista päivähoitoa vai riittäisikö osa-aikaisen päivähoiton takaaminen.³⁴

Tutkimus tarjoaa siis näkökohtia subjektiivista oikeutta koskevaan pohdintaan. Kaksi isoa kysymystä jää kuitenkin tutkimuksen aihepiirin ulkopuolelle.

Kuten edellisessä luvussa todettiin, tutkimuksen taloudelliset laskelmat kattavat kapean alueen päivähoiton järjestämisen ja tuen ratkaisemisen kriteereistä. Edellä tosin kuvattiin joitakin yhteenvetäviä tutkimustuloksia koskien päivähoiton ja kotihoiton vaikutusta lapsiin. Päivähoiton vaikutus lapsiin onkin kaiketi keskeisin kriteeri päivähoitojärjestelmää pohdittaessa. Siten se kaipaa kipeästi tutkimuksellista paneutumista asiaan. Päivähoiton muut vaikutukset jäivät pelkän aihepuuttelun varaan. Kysymyksen kokonaisvaltainen kartoitus odottaa tekijäänsä.

Tutkimuksen taloudelliset laskelmat koskivat kotihoitoyhteiskunnan ja päivähoitoyhteiskunnan vertailua. Laskelmat eivät kattaneet rajavaikutuksia. Kuitenkin olennainen kysymys subjektiivista oikeutta koskevassa keskustelussa on, millainen on se subjektiivinen oikeus, joka taataan. Paljonko päivähoitoon tulisi panostaa? Millaista ja miten korkeatasoista päivähoiton tulisi olla? Millainen tulisi olla vanhempien maksuosuuden? Miten päivähoito suhtautuu työttömyyteen? Vastaukset kysymyksiin edellyttävät rajavaikutusten tarkastelua. Sekin odottaa tekijäänsä.

Sitä paitsi, jos päivähoitoa perustellaan sen kansantaloudellisella tai julkistaloudellisella edullisuudella, pitäisi vertailukohteena olla vaihtoehtoiset sijoituskohdeet, esimerkiksi sijoitus teollisuuteen. Päivähoiton ensisijaiset perustelut ovat kuitenkin aivan muualla kuin taloudellisen edullisuuden tavoittelussa. Mutta se ei poista sitä, että päivähoiton taloudelliset vaikutukset ovat nekin tärkeä ratkaisun kriteeri. Tämä tutkimus on osoittanut, että päivähoiton välilliset taloudelliset vaikutukset eli päivähoito investointina on ollut vähän tutkittu, mutta mittavia taloudellisia seurauksia kartoittava aihe.

---

³⁴ Kuntaliitto on esittänyt, että oikeus kunnan järjestämään kokopäivähoitoon kytkettäisiin vanhempien työssäkäyntiin, opiskeluun sekä sosiaalisiin ja kasvatuksellisiin syihin. Kuntaliiton esityksessä ajatellaan, että subjektiivinen oikeus rajoittuisi osa-aikahoitoon silloin, kun vanhemmat tai toinen heistä on kotona. Tällaista ajatusta arvioidaan esimerkiksi tuoreessa keskustelun avauksessa, jonka ovat toteuttaneet varhaiskasvatuksen tutkijoiden lisäksi Lastensuojelun Keskusliitto ja viisi alalla toimivaa ammattijärjestöä. (Hujala - Lindberg 1998 s. 15.)

Lähteet:

- Bergstrom, Ted - Blomquist, Sören: The political economy of subsidized day care. *European Journal of Political Economy*, vol.12, s. 443 - 457, 3/1996.
- Blau, David M.: Introduction. In Blau, David M. (ed.): *The Economics of Child Care*. New York: Russel Sage Foundation, 1991.
- Elfvingsson, Pär - Zeijlon, Anders: Är daghemmen lönsamma? *Ekonomisk debatt*, vol. 9, s. 409 - 414, 6/1981.
- Elfvingsson, Pär - Zeijlon, Anders: Svar till Karin Rudebeck och Marian Radetzki. *Ekonomisk debatt*, vol. 10, s. 47 - 48, 1/1982.
- Ellala, Esa: Päiväkotitoiminnan kansantaloudellinen analyysi. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen tutkimuksia 14/1974.
- Esping-Andersen, Gosta: The Double Problem of Coordination in Contemporary Welfare States. Paper prepared for a High-Level Conference on "Social Policy and Economic Performance" organized by the Dutch Ministry of Social Affairs and the European Commission. Amsterdam January 23 - 25, 1997.
- European Commission: *Social protection in Europe*. Luxembourg: European Communities 1995.
- Eurostat: *Labour Force Survey. Results 1996*. Luxembourg: European Communities, 1997.
- Forssén, Katja - Hakovirta, Mia: *Work Incentives in Single Parent Families*. Turku: University of Turku, Department of Social Policy, Series B:15/1998.
- Gustafsson, Björn - Kjulin, Urban: Barnomsorg och familjepolitik. *Ekonomisk debatt*, vol. 19, s. 665-674, 8/1991.
- Gustafsson, Björn - Bjurek, Hans - Kjulin, Urban - Kärrby, Gunni: Samhällekonomiska aspekter på barnomsorg. *Social forskning*, vol. 10, s. 12 - 13, 3/1995.
- Gustafsson, Siv - Stafford, Frank: Child Care Subsidies and Labor Supply in Sweden. *The Journal of Human Resources*, vol. 27, s. 205 - 230, 1/1992.
- Hallituksen esitys Eduskunnalle pienten lasten hoidon tukemista koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. HE 208/1996.
- Hanssen, Jan-Inge - Elvehoi, Ole-Martin: A Statistical Summary of the Development of Social Services for Children, Elderly and Disabled in the Scandinavian Countries. Teoksessa Jorma Sipilä (ed.): *Social Care Services: The Key to the Scandinavian Welfare Model*. Aldershot: Avebury, 1997.

- Heikkilä, M. - Törmä, S.: Kokemuksia markkinaehtoisesta päivähoidosta - väliraportti lasten päivähoiton valtakunnallisesta palvelurahakokeilusta. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita n:o 5, 1996.
- Heikkinen, Erja: Subjektiviivisin oikeus - päivähoitopalvelut paineiden alla. KuntaSuomi 2004 - tutkimuksia nro 11. Helsinki: Suomen Kuntaliitto, Acta nro 94, 1998.
- Hietala, Kari: Työttömyyden kustannusten mittaamisesta. Työpoliittinen aikakauskirja, vol. 37, s. 45 - 47, 2/1994a.
- Hietala, Kari: Veromenetykset huomioitava - mutta ei Tiaisen tapaan. Työpoliittinen aikakauskirja, vol. 37, s. 72 - 73, 3/1994b.
- Holmgren, Bengt - Lantz, Kjell-Åke - Nordström, Lars: Barnomsorg och ekonomi. Ett diskussions- och faktaunderlag i debatten om barnomsorgens samhälleekonomiska effekter. Stockholm: Liber Förlag, 1979.
- Hujala, Eeva - Lindberg, Päivi: Suomalainen päivähoito. Lapsen oikeus varhaiskasvatukseen. Helsinki: Kunnallisvirkamiesliitto, Kunta-alan ammattiliitto, Lasten Suojelun Keskusliitto, Lastentarhaopettajaliitto, Sosiaalityöntekijöiden liitto, Tehy 1998.
- Ilmakunnas, Seija: Income Taxation, Hours Restriction and Labour Supply. Helsinki: Työväen taloudellinen tutkimuslaitos, tutkimuslauseita n:o 113, 1992a.
- Ilmakunnas, Seija: Julkiset palvelut kompastuvat heikkoon laskupäähän. Seija Ilmakunnaksen haastattelu, kirjoittanut Annemari Karvonen. Kuntasektori 1/1992b.
- Ilmakunnas, Seija: Perhetuki ja syntyvyys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 10/1994.
- Ilmakunnas, Seija: Lapsiperheiden tuelle selkeät tavoitteet. Talous & yhteiskunta, vol. 23, s. 14 - 25, 3/1995.
- Ilmakunnas, Seija: Female Labour Supply and Work Incentives. Helsinki: Palkansääjien tutkimuslaitos, Tutkimuksia n:o 68, 1997.
- Ilmonen, Kari - Heikkala, Sari: Esiselvitys kunnallisen päivähoiton hoitopäiväkustannuksista v. 1987. Helsinki: Valtionvarainministeriön suunnittelusihteeristö, 1990.
- Jönsson, Bengt: Daghem och samhälls ekonomi. Stockholm: Prisma i samarbete med Landsorganisation i Sverige, 1971.
- Jönsson, B. - Paulsson, A.: Daghem och samhällsekonomi. Lund: Prisma, 1979.

- Kajanoja, Jouko: Kommunikatiivinen yhteiskunta. Puheenvuoro hyvinvointivaltiosta. Helsinki: Tammi 1996.
- Karhinen, Seija: Lasten päivähoiton kysyntä on lisääntynyt ja monipuolistunut. Sosiaaliturva, vol. 85, s. 7, 21/1997.
- Korpinen, Jaana: Lasten kotihoidon tuki ja sen muutokset 1990-luvulla. Helsinki: Kansaneläkelaitos, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia no. 29, 1997.
- Kosonen, Pekka: Pohjoismaiset mallit murroksessa. Tampere: Vastapaino 1998.
- Kuismanen, Mika: Kunnallisen kotihoidon tuen käyttöasteeseen vaikuttavista tekijöistä. Helsinki: Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen keskustelualoitteita n:o 22, 1992.
- Kuismanen, Mika: Progressiivisen tuloverotuksen vaikutus miesten työn tarjontaan. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, tutkimuksia n:o 14, 1993.
- Kumpulainen, Aila: Viiden suurimman kaupungin lasten päivähoiton kustannus- ja palvelutasovertailu 1996. Helsingin kaupungin sosiaaliviraston julkaisusarja 12/1997.
- Kurjenoja, Jaana: Verokiila pysyy leveänä. Verokiilan kehitys vuosina 1987 - 1999. Helsinki: Veronmaksajien Keskusliitto, Verotietoa 11, 22.1.1998.
- Langan, Mary - Ostner, Ilona: Gender and Welfare. Teoksessa Graham Room (ed.): Towards a European Welfare State? Bristol: SAUS Publications, 1991.
- Lehtinen, Teemu: Keskivertotyöntekijän työvoimakustannusten kokonaisverokiila Suomessa vuosina 1987 - 1994. Helsinki: Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen keskustelualoitteita n:o 57, 1994.
- Lith, Pekka: Harmaan talouden miljardit - Raportti Suomen piilotalouden laajuudesta ja ilmenemismuodoista. Helsinki: Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen keskustelualoitteita n:o 142, 1997.
- Lundholm, Michael - Ohlsson, Henry: Wages, taxes and publicly provided day care. Population Economics, vol. 11, s. 185 - 204, 2/1998.
- Miettinen, Anneli: Work and Family: Data on Women and Men in Europe. Helsinki: The Population Research Institute, Working Papers E 2/1997.
- Muuri, Anu: Alle kouluikäisten hoitomuodot vuoden 1990 lopulla. Helsinki: Sosiaalhallitus, moniste 16.1.1991.
- Niemelä, Jutta: The Use of Service Vouchers in the Social and Health Service in Different Countries. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön monisteita n:o 15, 1997.

- Niemi, Irmeli - Kiiski, Salme - Liikkanen, Mirja: Suomalaisten ajankäyttö 1979. Helsinki: Tilastokeskus, Tutkimuksia no. 65, 1981.
- Niemi, Irmeli - Pääkkönen, Hannu: Ajankäytön muutokset 1980-luvulla. Helsinki: Tilastokeskus, Tutkimuksia no. 153, 1989.
- Nososco: Social Protection in the Nordic Countries 1995. Nordic Social Statistical Committee 7:1997.
- Nurmi, Kaarina: 'Se pieni ero' hyvinvointivaltioiden koulutus- ja työmarkkinoilla. Turku: Turun yliopiston julkaisuja sarja C, osa 140, 1998.
- Palokangas, Jukka: Lasten päivähoito-oikeuden laajentamisen kustannusvaikutus julkiselle taloudelle. Helsinki: Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen keskustelualoitteita n:o 97, 1995.
- Palola, Elina: Kaksi näkemystä päivähoidosta. Lasten hoivapalvelut Isossa-Britanniassa ja Tanskassa. Helsinki: Suomen Kuntaliitto, 1998.
- Radetzki, Marian: Dag hemmens lönsamhet. Ekonomisk debatt, vol. 9, s. 627, 8/1981.
- Rauhala, Pirkko-Liisa - Andersson, Margit - Eydal, Gudny - Ketola, Outi - Nielsen, Hanne Warming: Why Social Care Services is a Gender Issue. Teoksessa Jorma Sipilä (ed.): Social Care Services: The Key to the Scandinavian Welfare Model. Aldershot: Avebury.
- Rudebeck, Karin: Är daghemmen lönsamma? En kommentar. Ekonomisk debatt, vol. 10, s. 45 - 47, 1/1982.
- Ruxton, Sandy: Children in Europe. London: NCH Action For Children, 1996.
- Ruuskanen, Olli-Pekka: Menetetyn ajan arvon huomioivat nettokorvausasteet ja kynnyspalkat. Helsinki: Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, Keskusteluaiheita no. 588, 1997.
- Schwarz, Brita: Barnomsorgen - finansiering och samhällsekonomiska effekter. Stockholm: Handelshögskolan, Ekonomiska Forskningsinstitutet, Research Paper Nr 6491, 1992.
- Sipilä, Jorma - Ketola, Outi - Kröger, Teppo - Rauhala, Pirkko-Liisa: Sosiaalipalvelujen Suomi. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 1996.
- Social Protection in Finland 1995. Helsinki: Ministry of Social Affairs and Health, Finance and Planning Department, 1997.
- Sosiaali- ja terveysministeriö: Katsaus perhepolitiikan haasteisiin. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 8/1993.

- Sosiaali- ja terveysministeriö: Pienten lasten hoitojärjestelmän kehittämistyöryhmän loppuraportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 11/1994.
- Sosiaali- ja terveysministeriö: Selvitys lasten kotihoidon tuen muutosten vaikutuksista. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 12/1996.
- Sosiaali- ja terveysministeriö: Sosiaaliturva Suomessa 1995. Sosiaaliturva 1997:1. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö 1997.
- Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 35, Valtiopäivät 1996.
- Stafford, Frank P. - Sundström, Marianne: Time Out for Childcare: Signalling and Earnings Rebound Effects for Men and Women. Labour, vol. 10, s. 609 - 629, 3/1996.
- Stakes: Lasten päivähoito 1.1.1994. Tilastotiedote 1994:6. Helsinki: Stakes, 1994.
- Stakes: Sosiaali- ja terveydenhuollon taskutieto. Helsinki: Stakes 1998.
- Sullström, Risto - Riihelä, Marja: Välilliset verot osana Suomen verojärjestelmää: Analyysi verojen vaikutuksesta kotitalouksien tulojakaumaan vuosina 1966 - 1990. Helsinki: Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen keskustelualoitteita n:o 120, 1996.
- Säntti, Riitta: Hoitovapaan käyttö ja lasten hoitomuodon valinta. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön kehittämisosasto julkaisuja 1/1990.
- The New Palgrave: a Dictionary of Economics. Edited by Eatwell, John - Milgate, Murray - Newman, Peter. London: Macmillan Press, 1987.
- Therborn, Göran: Pohjoismaiset sosiaalipalvelut. Janus, vol. 6, s. 118 - 120, 1/1998.
- Tiainen, Pekka: Työttömyyden kustannukset 1990-luvun alun lamavuosina Suomessa. Työpoliittinen aikakauskirja, vol. 37, s. 32 - 44, 2/1994a.
- Tiainen, Pekka: Hyvän työllisyyden strategian perustelu edellyttää veromenetysten sisällyttämistä työttömyyden kustannuksiin. Työpoliittinen aikakauskirja, vol. 37, s. 67 - 71, 3/1994b.
- Tilastokeskus: Työvoimatilasto 1989. Helsinki: Tilastokeskus, Työmarkkinat 24/1990.
- Tilastokeskus: Työvoimatilasto 1990. Helsinki: Tilastokeskus, Työmarkkinat 30/1991.
- Tilastokeskus: Työelämän muutoksia laman aikana. Työvoiman vuosihaastattelu, syyskuu 1993. Helsinki: Tilastokeskus, Työmarkkinat 2/1995.

- Tilastokeskus: Väestörakenne 1995. Helsinki: Tilastokeskus, Väestö 9/1996a.
- Tilastokeskus: Perheet 1995. Helsinki: Tilastokeskus, Väestö 13/1996b.
- Tilastokeskus: Elinolot numeroina 1994. Helsinki: Tilastokeskus, Elinolot 1/1996c.
- Tilastokeskus: Suomentilastollinen vuosikirja 1997. Helsinki: Tilastokeskus, 1997a.
- Tilastokeskus: Hinta- ja palkkatiedote 1/ 1997. Helsinki: Tilastokeskus, 1997b.
- Tilastokeskus: Tulonjakotilasto 1995. Helsinki: Tilastokeskus, Tulot ja kulutus 12/1997c.
- Tilastokeskus: Kansantalouden tilinpito 1991 - 1996. Helsinki: Tilastokeskus, Kansantalous 18/1997d.
- Tilastokeskus: Työvoimatilasto 1996. Helsinki: Tilastokeskus, Työmarkkinat 16/1997e.
- Tilastokeskus: Kuntien kuukausipalkat ammateittain 1996. Helsinki: Tilastokeskus, Palkat 16/1997f.
- Tilastokeskus: Yksityisen sektorin kuukausipalkat. Helsinki: Tilastokeskus, Palkat 2/1998a
- Tilastokeskus: Työ, aika ja elämänvaiheet. Suomen EU-työvoimatutkimus 1995 - 1997. Helsinki: Tilastokeskus, Työmarkkinat 9/1998b.
- Tuominen, Martti: Ketkä käyttävät kotihoidon tukea. Helsinki: Helsingin kaupunki, tietokeskuksen tutkimuksia 9/1991.
- Valtion taloudellinen tutkimuskeskus: Lasten päivähoitopalvelut - kilpailua vai valinnanvapautta. Palvelujen tutkimus- ja kehittämishankkeen lasten päivähoitopalvelujen työryhmän loppuraportti. Helsinki: Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen keskustelualoitteita n:o 84, 1995.
- Verry, Donald: An Economic Framework for The Evaluation of Child Care Policy. Paris: OECD, Labour Market and Social Policy, Occasional Papers n:o 1, 1990.
- Viitamäki, Heikki: Työmarkkinoiden verokiila vuosina 1989 - 99. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskuksen VATT-muistioita n:o 33, 1998.
- Vogel, Joachim: Living conditions and inequality in the European Union 1997. Eurostat Working Papers. Umeå: University of Umeå 1997.
- Välimäki, Anna-Leena: Lasten päivähoidon helpot ja kompleksiset selitykset. Sosiaalinen Aikakauskirja, vol. 85, s. 23 - 31, 6/1991.

- Välimäki, Anna-Leena: Vanhempien osallistuminen lapsen päivähoitopaikan järjestämiin yhteistyötilaisuuksiin. Kasvatustieteen syventäviin opintoihin kuuluva julkaisematon tutkielma. Oulu: Oulun yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta, käyttäytymistieteiden laitos, 1994.
- Välimäki, Anna-Leena: Päivittäin. Lasten (päivä)hoitojärjestelyn muotoutuminen varhaiskasvatuksen ympäristönä suomalaisessa yhteiskunnassa 1800- ja 1900-luvulla. Acta Universitatis Ouluensis E 31. Oulu: Oulun yliopisto 1998.
- Walker, James R.: Public Policy and Supply of Child Care Services. In Blau, David M. (ed.): The Economics of Child Care. New York: Russel Sage Foundation, 1991.

LIITE I: KANSANTALouden LASKELMAT TAULUKKOINA
(Kuviot 9 - 11)

Taulukko 1 Kuviot 9 - 11 taulukkomuodossa

Vapaa-ajan arvo	palkka	paluu 100%	paluu 75%	paluu 50%
nolla	9514	98158	192328	286497
nolla	8000	76369	155554	234738
lyhyt työaika	9514	72143	148421	224699
lyhyt työaika	8000	54495	118634	182773
työn arvo	9514	64335	132293	200251
työn arvo	8000	47929	105073	162216

Taulukko 2 Kuviot 9 - 11 taulukkomuodossa, paitsi että työkatkoksen vaikutusta ei ole otettu huomioon

Vapaa-ajan arvo	palkka	paluu 100%	paluu 75%	paluu 50%
nolla	9514	86508	183590	280673
nolla	8000	66573	148207	229840
lyhyt työaika	9514	62707	141344	219980
lyhyt työaika	8000	46560	112683	178806
työn arvo	9514	52685	123556	194426
työn arvo	8000	38133	97726	157318

LIITE II: JULKISEN TALOUDEN LASKELMAT TAULUKKONA
(Kuviot 12 - 15)

Taulukko 3 Kuviot 12 - 15 taulukkomuodossa

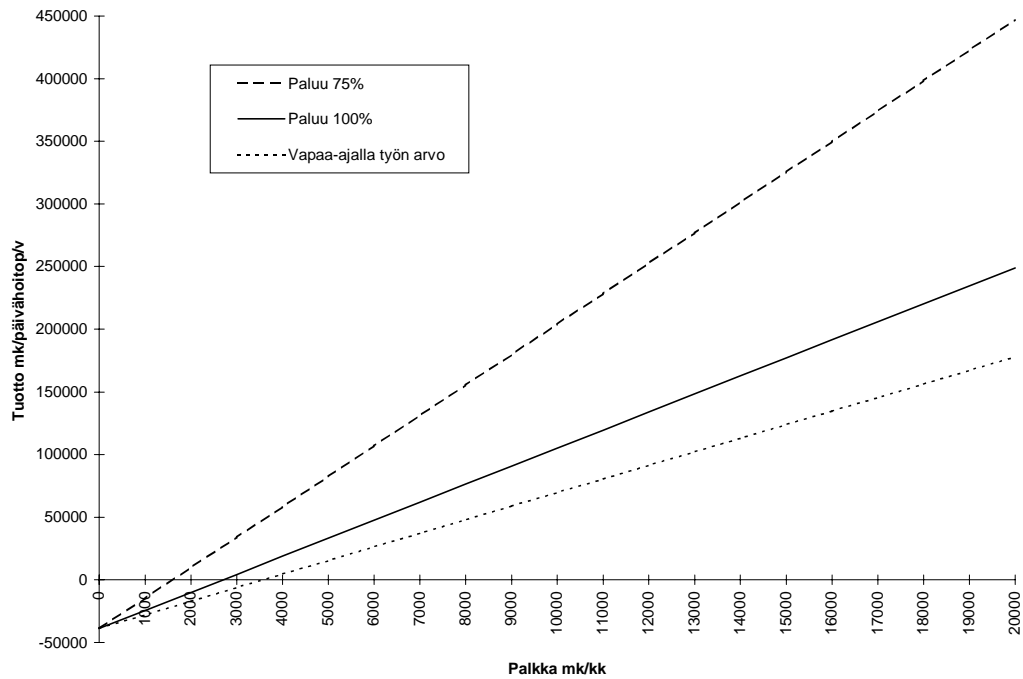
Siirtymä	Työaika	Palkka	Paluu 100% < 3 v.	Paluu 100% 2 < v.	Paluu 75% < 3 v.	Paluu 75% 2 < v.	Paluu 50% < 3 v.	Paluu 50% 2 < v.
100 %	kokoaik	9514	28902	20312	65453	56669	102004	93027
100 %	kokoaik	8000	18388	9798	47708	38924	77027	68050
100 %	lyhen	9514	18871	10329	48478	39778	78084	69228
100 %	lyhen	8000	10355	1812	34104	25404	57853	48996
50 %	kokoaik	9514	-6245	-5960	12031	12219	30306	30397
50 %	kokoaik	8000	-11502	-11217	3158	3346	17818	17909
50 %	lyhen	9514	-12923	-10952	3543	3773	18346	18498
50 %	lyhen	8000	-17181	-15210	-3644	-3414	8230	8382

Taulukko 4 Kuviot 12 - 15 taulukkomuodossa, paitsi että työkatkoksen vaikutusta ei ole otettu huomioon

Siirtymä	Työaika	Palkka	Paluu 100% < 3 v.	Paluu 100% 2 < v.	Paluu 75% < 3 v.	Paluu 75% 2 < v.	Paluu 50% < 3 v.	Paluu 50% 2 < v.
100 %	kokoaik	9514	24644	16054	62260	53476	99875	90898
100 %	kokoaik	8000	15025	6435	45185	36401	75346	66368
100 %	lyhenn	9514	15422	6880	45891	37191	76359	67503
100 %	lyhenn	8000	7631	-912	32060	23361	56490	47634
50 %	kokoaik	9514	-8374	-8089	10434	10622	29242	29333
50 %	kokoaik	8000	-13184	-12899	1897	2085	16977	17068
50 %	lyhenn	9514	-14647	-12676	2249	2480	17484	17635
50 %	lyhenn	8000	-18543	-16572	-4666	-4435	7549	7701

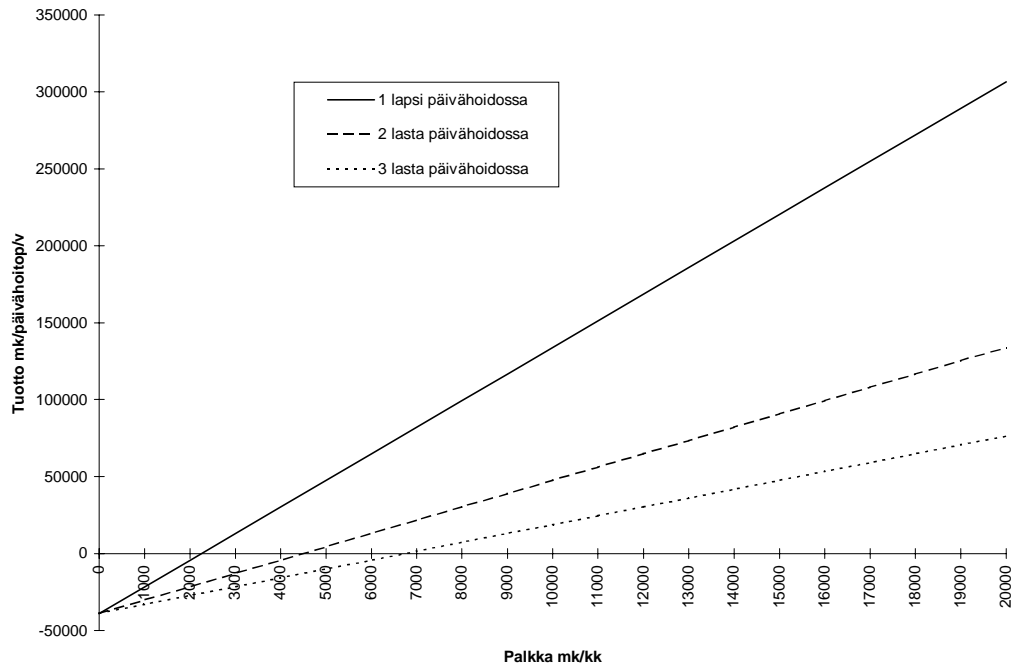
LIITE III: HERKKYYSANALYYSIT - KANSANTALOUS

Kuvio 14: Palkan, päivähoidon jälkeisen työssäkäynnin ja vapaa-ajan arvon vaikutus päivähoidon kansantaloudelliseen tuottoon

Kuvion luvuissa on otettu huomioon työkatkoksen arvioitu vaikutus. Vapaa-ajalla on työn arvo -kuvaajassa on oletettu, ettei päivähoido vaikuta myöhempään työssäkäyntiin eli paluuprosentiksi oletetaan sata.

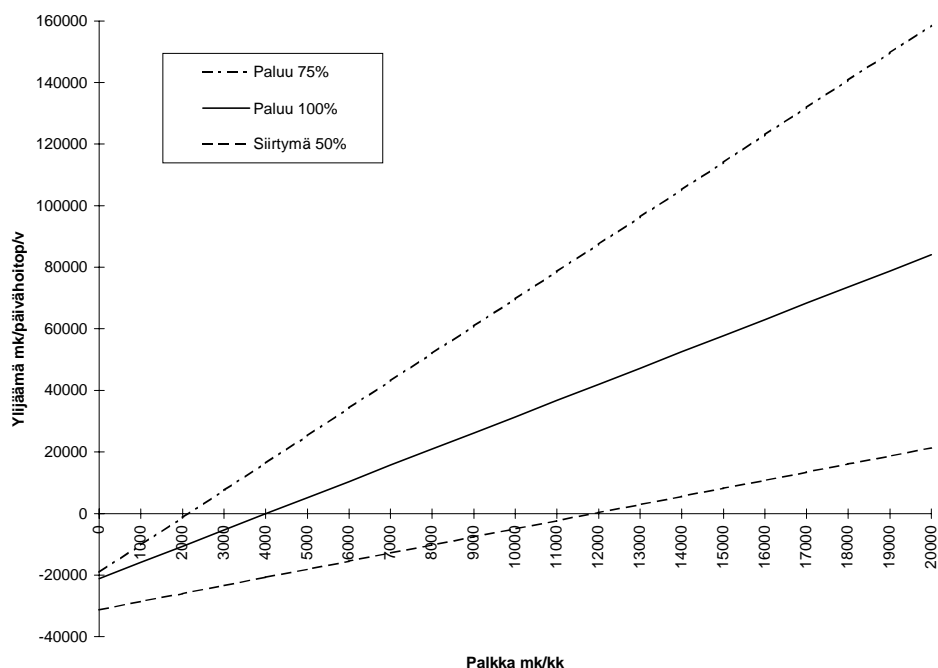
Kuvio 15: Palkan ja päivähoitossa olevien lasten lukumäärän vaikutus päivähoiton kansantaloudelliseen tuottoon

Kuviossa oletetaan, ettei päivähoito vaikuta myöhempään työssäkäyntiin eli paluuprosentti on sata. Työkatkoksen vaikutus on otettu huomioon. Vapaa-ajalle ei oleteta arvoa. Muissa laskelmissa oletetaan yhtä päivähoitopaikka varten tarvittavan 1,2 päivähoitopaikka. Se on päivähoitoikäisten lasten lukumäärän keskiarvo niissä perheissä, joissa päivähoitoikäisiä lapsia, mutta joissa ei ole alle yksivuotiaita.

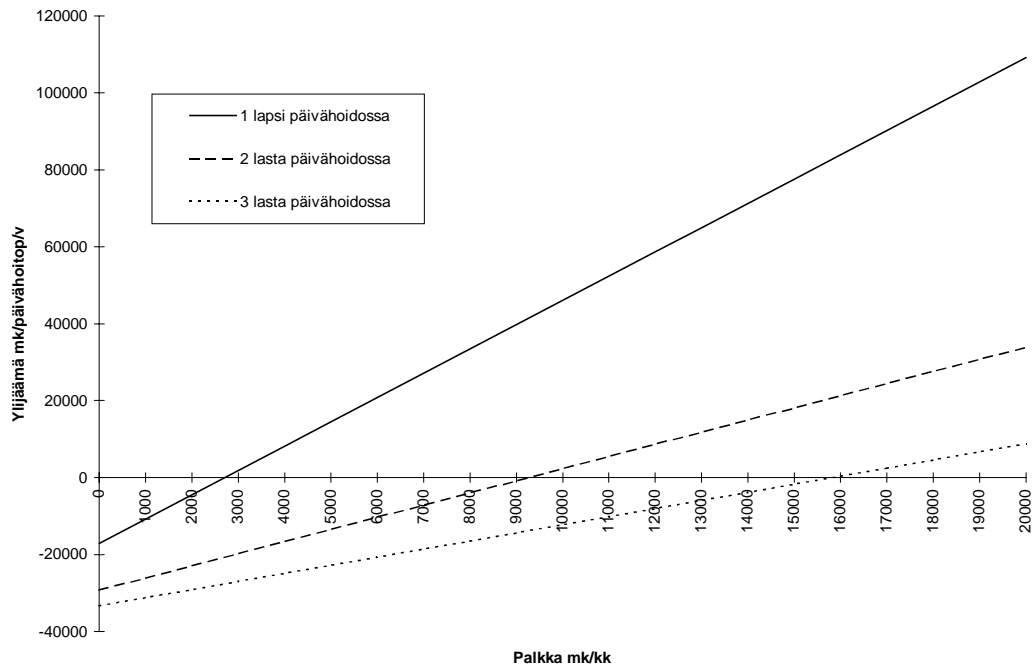
LIITE IV: HERKKYYSANALYYSIT - JULKINEN TALOUS

Kuvio 16: Palkan, päivähoidon jälkeisen työssäkäynnin ja siirtymän vaikutus päivähoidon edullisuuteen julkisen talouden kannalta

Kuvion luvut koskevat alle 3-vuotiaita. Työkatkoksen vaikutus on otettu huomioon. Siirtymä 50% -kuvaajissa on oletettu, ettei päivähoidolla ole vaikutusta myöhempään työssäkäyntiin eli paluuprosentti on sata. Siirtymä oletetaan sadaksi muissa paitsi siirtymä 50% -kuvaajassa. Siinä oletetaan, että puolet julkisesti tuetusta päivähoidosta syrjäyttää yksityistä päivähoitoa eli joka toinen päivähoitopaikka olisi syntynyt ilman julkista tukea. Muissa kuvaajissa oletetaan, että julkinen päivähoitopaikka ei olisi korvautunut yksityisellä eli päivähoitopaikka (tarkkaan ottaen 1,2 päivähoitopaikkaa) ”siirtää” yhden vanhemman työmarkkinoille.

Kuvio 17: Palkan ja päivähoitossa olevien lasten lukumäärän vaikutus päivähoiton edullisuuteen julkisen talouden kannalta

Kuvion luvut koskevat alle 3-vuotiaita. Kuviossa oletetaan, ettei päivähoito vaikuta myöhempään työssäkäyntiin eli paluuprosentti on sata. Työkatkoksen vaikutus on otettu huomioon. Muissa laskelmissa oletetaan yhtä päivähoiton ansiosta työllistyvää varten tarvittavan 1,2 päivähoitopaikka.

LIITE V: OLETUKSET TYÖVOIMAN KYSYNNÄN JA TARJONNAN SEKÄ PÄIVÄHOIDON JULKISEN TUEN KESKINÄISESTÄ SOPEUTUMISESTA

Tutkimuksessa oletetaan, että päivähoidon aiheuttama työn tarjonnan lisäys aiheuttaa päivähoidon johdosta työmarkkinoille menevien palkkatasoa vastaavan kansantulon lisäyksen. Kansantulon oletetaan kasvavan määrällä, joka on työhönmenevien palkkatasolla maksettava bruttopalkka sivukuluineen. Samalla oletetaan, että työvoiman kysyntä sopeutuu työvoiman tarjonnan lisäykseen palkkatason muuttumatta. Seuraavassa kuvataan, millaisia yksinkertaistavia oletuksia tähän liittyy.

Työn tarjonnan (L^S) voidaan olettaa olevan funktio palkkatasosta (w) ja päivähoitopaikkojen määrästä (ph) eli

$$L^S = L^S(w, ph), \quad L_w^S > 0, L_{ph}^S > 0. \quad (1)$$

Toisin sanoen palkkatason nousu ja päivähoitopaikkojen lisäys lisäävät työn tarjontaa. Kuviossa 20 käyrä S_0 kuvaa yhtälön (1) mukaista työn tarjontafunktiota, kun ph on vakio.

On luonnollista olettaa, että työn kysyntä (L^D) on funktio paitsi palkkatasosta myös muiden tuotannontekijöiden määrästä (K), koska se vaikuttaa työn rajatuottavuuteen eli

$$L^D = L^D(w, K), \quad L_w^D < 0, L_K^D > 0. \quad (2)$$

Yhtälön (2) mukainen työn tarjontakäyrä on kuviossa merkitty D_0 :lla.

Tarkastellaan päivähoitopaikkojen lisäystä. Se siirtää työn tarjontakäyrän S_0 :sta S_1 :een. Kun muiden tuotannontekijöiden määrä on vakio eli kun

$$K = \bar{K}, \quad (3)$$

niin päivähoitopaikkojen lisäys laskee palkkoja. Kuviossa se näkyy siten, että käyrien D_0 ja S_1 leikkauspiste on alempana kuin käyrien D_0 ja S_0 leikkauspiste.

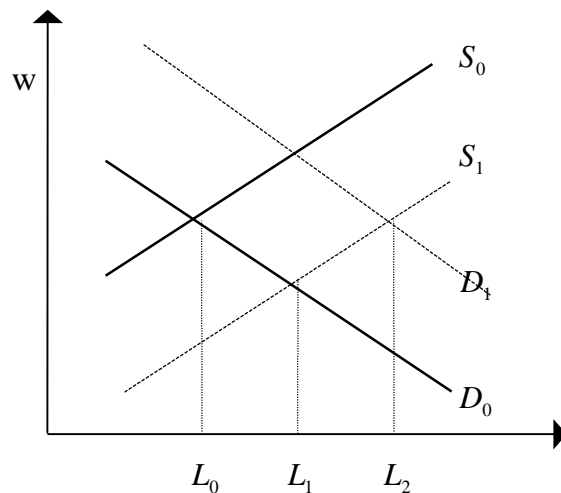
Pitkällä aikavälillä $K = \bar{K}$ ei ole realistinen oletus. Tehtyjen työtuntien määrä vaikuttaa muiden tuotannontekijöiden kysyntään ja sitä kautta määrään, koska se kasvattaa niiden rajatuottavuutta. Voidaan siis kirjoittaa

$$K = K(L), \quad K_L > 0. \quad (4)$$

Pitkällä aikavälillä K :n kasvu siirtää kuviossa yhtälön (2) antamaa työn kysyntäkäyrää oikealle D_1 :een. Palkkataso nousee takaisin ylöspäin. Työn tarjonnan lisäys lisää investointeja. Lopputuloksena saavutetaan uusi tasapaino, jossa muidenkin tuotannontekijöiden käyttö on kasvanut työn tarjonnan lisäyksen seurauksena. Tutkimuksen laskelmissa käytetään approksimaatiota, että päivähoitopaikat eivät pitkällä aikavälillä muuta palkkatasoa. Kuviossa tämä vastaa sitä, että käyrien D_1 ja S_1 leikkauspiste on samalla korkeudella kuin käyrien D_0 ja S_0 leikkauspiste. Tutkimuksen laskelmissa käytetään lisäksi approksimaatiota, että työn tarjonnan lisäys lisää kansantuloa arvolla, joka on bruttopalkat sivukuluineen.

Kuvio 18: Työvoiman kysynnän sopeutuminen työvoiman tarjontaan

Tutkimuksen julkistaloudellisia vaikutuksia laskettaessa tehdään yksinkertaistavia lisäoletuksia koskien päivähoiton tuen, veroasteen ja työvoiman tarjonnan keskinäisiä suhteita. Niitä tarkastellaan seuraavassa.

Tutkimuksen laskelmissa oletetaan, että päivähoiton mahdollisesti aiheuttama veroasteen muutos ei vaikuta työn tarjontaan. Toisin sanoen oletus on, että päivähoito (ja siihen sisältyvä julkinen tuki) lisää työn tarjontaa eikä päivähoiton lisäyksellä ei ole muita vaikutuksia työn tarjontaan.

Päällisin puolin oletus näyttää epäuskottavalta. Ensi näkemältä päivähoiton tuki edellyttää verotuksen kiristymistä ja se vähentää (kaikkien) työn tarjontaa. Ensi näkemä osoittautuu kuitenkin kahdella tavalla kyseenalaiseksi.

Tutkimuksessa luvussa 5.2 esitetään empiirisiä ja teoreettisia tutkimustuloksia siitä, missä määrin julkisesti tuettu päivähoito syrjäyttää päivähoiton yksityistä järjestämistä ilman julkista tukea ja missä määrin julkisesti tuettu päivähoito vaikuttaa työn tarjontaan. Luvussa 8.2 esitetään laskelmia julkisesti tuetun päivähoiton vaikutuksesta julkiseen talouteen. Molempien pohjalta näyttää enemmänkin siltä, että päivähoiton tuki tuottaa ylijäämää julkiseen talouteen eli alentaa veroastetta verrattuna kotihoitoyhteiskuntaan, josta päivähoiton julkinen tuki puuttuu. Tällöin päivähoiton tuen vaikutus veroasteeseen paremminkin lisää edelleen työvoiman tarjontaa kuin vähentää sitä. On muistettava, että päivähoitoa runsaasti tukevissa yhteiskunnissa on korkea veroaste. Se on omiaan voimistamaan päivähoiton julkisen tuen myönteistä vaikutusta julkiseen talouteen, koska kotihoitotyöstä ei kerry verotuloja.

Hypoteesi siitä, että päivähoiton tuen edellyttämä verotuksen kiristyminen vähentää työn tarjontaa, osoittautuu myös toisella tavalla kyseenalaiseksi. Oletetaan, ettei - vastoin edellä esitettyä - päivähoiton tuen aiheuttama työn tarjonnan lisäys ole niin suurta, että siitä johtuva verokertymän lisäys ja sosiaalimenojen vähennys ylittäisi päivähoiton tuen aiheuttaman rasituksen julkiselle taloudelle. Tällöin verotus siis saattaa kiristyä päivähoiton tuen seurauksena. Veron kiristymisen vaikutus työn tarjontaan on kuitenkin empiiristen tutkimusten mukaan epäselvä kysymys. Ei ole lainkaan selvää, että verotuksen kiristyminen vaikuttaa merkittävästi työn tarjontaa vähentävästi varsinkaan pohjoismaissa, joissa on erillisverotus ja naisten työssäkäynti on maan tapa.³⁵

---

³⁵ Verotuksen vaikutusta työn tarjontaan käsittelevät muun muassa Seija Ilmakunnas (1992) ja Mika Kuismanen (1993).

LIITE VI: TAULUKKOLASKENNAN LASKENTAKAAVIOT

Kansantaloudelliset laskelmat

$$H = \frac{P_{n,a}}{b} \times (1 + c_{50,75,100}) \times V_{0,6,p} + T_{0,100,75,50}^{n,a/0,6} - K,$$

jossa

H = yhteiskuntataloudellinen hyöty markkaa päivähoitopaikkaa ja vuotta kohti

$P_{n,a}$ = työn arvo eli bruttopalkka sivukuluineen markkaa vuodessa; n = naisten keskipalkka (palkka ilman sivukuluja ja lomarahaa on 9514 mk/kk); a = naisten palkkajakauman alapään palkka (vastaavasti 8000 mk/kk)

b = kerroin, joka kuvaa, montako päivähoitopaikkaa tarvitsee yksi kotitalous; keskimääräinen kerroin on 1,2; herkkyysslaskelmassa käytetään kertoimia 1, 2 ja 3

$c_{50,75,100}$ = paluukerroin eli päivähoiton vaikutus myöhempään työssäkäyntiin; c saa arvon 0, kun paluuprosentti on 100 eli oletetaan, ettei valinta päivähoiton ja kotiinjäämisen välillä vaikuta myöhempään työssäkäyntiin; c saa arvon 0,775 (joka on neljännes päivähoitopaikkaa kohti lasketusta diskontatusta tulevasta työtulosta suhteessa päivähoitopaikkaa kohti laskettuun työtuloon), kun paluuprosentti on 75 eli oletetaan, että neljännes päivähoitoikäisen lapsen kotihoidon valinneista jää pysyvästi kotitaloustyöhön; c saa arvon 1,55, kun paluuprosentti on 50

$V_{0,6,p}$ = vapaa-ajan arvo; V saa arvon 1, kun vapaa-ajalle ei anneta arvoa; V saa arvon 0,81, kun vapaa-ajan arvo otetaan huomioon lyhentyneenä työaikana (työajan oletetaan lyhenevän 19 prosenttia); V saa arvon 0,73, kun vapaa-ajan arvoksi oletetaan työn arvo (päivähoitoikäisen lapsen huoltajan työssäkäynnin aiheuttaman vapaa-ajan vähennykseksi oletetaan 800 tuntia vuodessa verrattuna kotona lasta hoitavaan ja vapaa-ajan tunnin arvoksi oletetaan 50 markkaa; näin päädytään siihen, että menetetyn vapaa-ajan arvo on 27 prosenttia työn arvosta)

$T_{0,100,75,50}^{n,a/0,6}$ = työkatkoksen vaikutus työn arvoon markkoina päivähoitopaikkaa ja vuotta kohti; vaikutus on 3 prosenttia tulevan työn diskontatusta arvosta; kun päivähoitopaikkaa kohti laskettu diskontattu tuleva työtulo on 3,1 kertaa (vrt. edellä esitetty paluukerroin $c:n$ arvo) päivähoitopaikkaa kohti laskettu työtulo, niin $T = 0,03 \times 3,1 \times \frac{P_{n,a}}{b}$; T lasketaan erikseen naisten keskipalkkatasolla (n) ja naisten palkkajakauman alapään tasolla (a); T lasketaan erikseen olettaen lyhentämätön työaika (0) ja lyhennetty työaika (6); T saa arvon nolla, kun työkatkoksen vaikutusta ei oteta huomioon; $T_{100} = T$, koska paluuprosentiksi oletetaan sata eli

työkatkos vaikuttaa suurimmillaan, kun kotiin lasta hoitamaan jääneet palaavat työhön; sen sijaan T kerrotaan luvulla 0,75, kun paluuprosentti on 75 ja luvulla 0,5, kun paluuprosentti on 50, koska työkatkoksen työkykyä heikentävällä vai-
kutuksella ei ole merkitystä niiden kannalta, jotka jäävät kotiin hoitamaan lasta

K = päivähoidon kansantaloudelle aiheuttamat kustannukset eli 38760 markkaa vuodessa.

Julkisen talouden laskelmat

$$Y = \left[\left(\frac{U_{n,a} + M_{<3,2<}}{b} \right) \times (1 + c_{50,75,100}) \times V_{0,6} + T_{0,100,75,50}^{n,a/0,6} \right] \times S_{0,50} - K_{<3,2<},$$

jossa

Y = julkisen talouden ylijäämä/alijäämä markkaa päivähoitopaikkaa ja vuotta kohti

$U_{n,a}$ = julkisen talouden vero- ja maksutulot vuosipalkasta; n = naisten keski-
palkka (palkka ilman sivukuluja ja lomarahaa on 9514 mk/kk; veroprosentti on 35,4); a = naisten palkkajakauman alapään palkka (vastaavasti 8000 mk/kk; vero-
prosentti on 32,6); vero- ja maksutuloihin lasketaan lisäksi välilliset verot (10,8 prosenttia palkasta)

$M_{<3,2<}$ = asumistuen ja toimeentulotuen vähennykset vanhemman työhön menon johdosta sekä vastaava kotihoidon tuen vähennys, joka lasketaan vain alle kolme-
vuotiaiden osalta

b = kerroin, joka kuvaa, montako päivähoitopaikkaa tarvitsee yksi kotitalous; keskimääräinen kerroin on 1,2; herkkyyslaskelmassa käytetään kertoimia 1, 2 ja 3

$c_{50,75,100}$ = sama kuin kansantaloudellisessa laskelmassa kuitenkin siten, että vain verotulot ja menovähennykset otetaan huomioon tulevana hyötynä, mutta ei koti-
hoidon tuen vähennystä

$V_{0,6}$ = vapaa-ajan arvo; V saa arvon 1, kun vapaa-ajalle ei anneta arvoa (V_0); V saa arvon 0,81, kun vapaa-ajan arvo otetaan huomioon lyhentyneenä työaikana (työajan oletetaan lyhenevän 19 prosenttia) (V_6); kerrointa 0,81 käytetään vero-
tuloihin ja muihin menovähennyksiin, mutta ei kotihoidon tukeen

$T_{0,100,75,50}^{n,a/0,6}$ = työkatkoksen vaikutus verotuloihin; sama kuin kansantaloudellisessa laskelmassa kuitenkin siten, että laskentaperusteena ei ole työn arvo vaan brutto-
tulo, josta lasketaan vero- ja maksutulot

$S_{0,50}$ = siirtymän eli syrjäytymisen vaikutus; S saa arvon yksi, kun julkisesti tuetun päivähoitopaikan oletetaan liittyvän vanhemman siirtymiseen työmarkkinoille eli syrjäytymisvaikutusta ei oleteta (S_0); S saa arvon 0,5, kun joka toisen julkisesti tuetun päivähoitopaikan oletetaan syrjäyttävän ilman julkista tukea toimivan yksityisen päivähoiton (S_{50})

$K_{<3,2<}$ = päivähoiton aiheuttamat nettokustannus julkiselle taloudelle markkaa vuodessa; alle kolmevuotiaiden osalta kustannus on 41392 ($K_{<3}$) ja yli kaksivuotiaiden osalta 32232 ($K_{2<}$) markkaa.

LIITE VII: KUVIOT 1 - 8 TAULUKKOMUODOSSA

*Taulukko 5 Kuvio 1 taulukkomuodossa: julkisesti
tuetun päivähoidon yhteys päivähoitoikäisten
lasten äitien työssäkäyntiin*

	Päivähoitopaikkoja alle 3 -vuotiaalle % ikäryhmästä	Pienten lasten äitien ammatissa- toimivuus %
Tanska	50	85
Ruotsi	33	72
Belgia	30	69
Ranska	23	66
Suomi	21	71
Hollanti	8	47
Italia	6	49
Itävalta	3	..
Saksa W	2	54
Englanti	2	50

Taulukko 6 Kuvio 2 taulukkomuodossa: päivähoitopaikkojen, naisten työllisyyden ja kotitaloustyötä tekevien määrät Suomessa vuosina 1970 - 1996

Vuosi	Päivähoitopaikat	20-44 -vuotiaat työlliset naiset	Kotitaloustyötä tekevät
1970	37336	558000	
1971	44077	568000	
1972	51787	594000	
1973	56917	611000	
1974	69852	645000	
1975	84899	655000	
1976	95170	653000	223000
1977	104175	659000	204000
1978	113464	656000	205000
1979	122856	679000	190000
1980	133240	696000	178000
1981	143621	711000	167000
1982	152616	726000	148000
1983	163122	737000	147000
1984	170708	744000	138000
1985	173668	759000	127000
1986	183013	768000	117000
1987	196355	770000	104000
1988	198799	775000	101000
1989	201200	778000	104000
1990	200673	771000	107000
1991	197083	730000	110000
1992	183611	668000	111000
1993	174719	613000	108000
1994	181771	598000	105000
1995	188215	585000	104000
1996	212934	587000	101000

Taulukko 7 Kuviot 3 - 6 taulukkomuodossa

	35-39 - vuotiaiden naisten työllisyys %	40-44 - vuotiaiden naisten työllisyys %	45-49 - vuotiaiden naisten työllisyys %	50-54 - vuotiaiden naisten työllisyys %
Tanska	80	81	80	69
Ruotsi	81	84	86	83
Belgia	66	62	53	38
Ranska	69	71	71	63
Suomi	79	78	76	74
Hollanti	63	62	58	46
Italia	53	53	45	34
Itävalta	73	72	67	55
Saksa W	68	71	68	60
Englanti	70	75	76	68

Taulukko 8 Kuviot 7 - 8 taulukkomuodossa

	Kotitaloustyötä tekeviä vanhempia perheissä, joissa ei ole alle 18 -vuotiaita lapsia %	Lapsettomista kotitaloustyötä tekeviä %
Tanska	2	3
Ruotsi	1	1
Belgia	8	14
Ranska	10	12
Suomi	1	1
Hollanti	11	13
Italia	8	16
Itävalta		
Saksa W	6	10
Englanti	5	6

LIITE VIII: REGRESSIOLASKELMAT

Taulukko 9 Kuvioiden 1 - 8 regressiolaskelmat

Kuvion numero ja selitys	Regressio-kerroin	t-tun-nus-luku	Merkit-sevyys-taso	R ² eli selitys-aste	Ha-vain-toja
Kuvio 1. Julkisesti tuetun päivähoidon yhteys päivähoitoikäisten lasten äitien työssäkäyntiin	0,79	7,92	0,1 %	0,90	9
Kuvio 2. Julkisesti tuettujen päivähoito-paikkojen, naisten työllisyyden ja koti-taloustyötä tekevien määrät vuosina 1970 - 1996, laskelma vuosilta 1970 - 1990	1,25	26,9	0,1 %	0,97	21
Kuvio 2. Julkisesti tuettujen päivähoito-paikkojen, naisten työllisyyden ja koti-taloustyötä tekevien määrät vuosina 1970 - 1996, laskelma vuosilta 1970 - 1996	0,75	3,59	5 %	0,34	27
Kuvio 3. Julkisesti tuetun päivähoidon yhteys 35 - 39-vuotiaiden työhön osallistu-miseen	0,30	1,95	-	0,32	10
Kuvio 4. Julkisesti tuetun päivähoidon yhteys 40 - 44-vuotiaiden työhön osallistu-miseen	0,27	1,49	-	0,22	10
Kuvio 5. Julkisesti tuetun päivähoidon yhteys 45 - 49-vuotiaiden työhön osallistu-miseen	0,32	1,29	-	0,17	10
Kuvio 6. Julkisesti tuetun päivähoidon yhteys 50 - 54-vuotiaiden työhön osallistu-miseen	0,34	1,07	-	0,13	10
Kuvio 7. Julkisesti tuetun päivähoidon yhteys kotitaloustyötä tekevien vanhempien osuuteen perheissä, joissa ei ole alle 18-vuotiaita lapsia	-0,11	-1,36	-	0,21	9
Kuvio 8. Julkisesti tuetun päivähoidon yhteys kotitaloustyötä tekevien osuuteen lapsettomissa perheissä	-0,16	-1,34	-	0,20	9

LIITE IX: VAIKUTUS KUNTATALOUTEEN

Seuraavien taulukkojen lukujen selitykset ja laskentaperusteet kerrotaan luvussa 8.3 ja taulukon otsikossa mainittujen kuvioiden yhteydessä. Taulukkojen luvut kertovat nettovaikutuksen kuntatalouteen. Vaikutuksen muuhun julkiseen talouteen voi laskea vähentämällä taulukkojen luvut vastaavista liitteen II luvuista.

Taulukko 10 Kuviot 12 - 15 taulukkomuodossa kuntatalouden osalta

Siirtymä	Työaika	Palkka	Paluu 100% < 3 v.	Paluu 100% 2 < v.	Paluu 75% < 3 v.	Paluu 75% 2 < v.	Paluu 50% < 3 v.	Paluu 50% 2 < v.
100 %	kokoaik	9514	-2830	-11170	9129	789	21088	12748
100 %	kokoaik	8000	-7110	-15450	2448	-5892	12006	3666
100 %	lyhen	9514	-6832	-15172	2855	-5485	12542	4202
100 %	lyhen	8000	-10299	-18639	-2557	-10897	5185	-3155
50 %	kokoaik	9514	-22111	-21701	-16131	-15721	-10152	-9742
50 %	kokoaik	8000	-24251	-23841	-19472	-19062	-14693	-14283
50 %	lyhen	9514	-25774	-23702	-19268	-18858	-14425	-14015
50 %	lyhen	8000	-27508	-25435	-21974	-21564	-18103	-17693

Taulukko 11 Kuviot 12 - 15 taulukkomuodossa kuntatalouden osalta paitsi, että työkatkoksen vaikutusta ei ole otettu huomioon

Siirtymä	Työaika	Palkka	Paluu 100% < 3 v.	Paluu 100% 2 < v.	Paluu 75% < 3 v.	Paluu 75% 2 < v.	Paluu 50% < 3 v.	Paluu 50% 2 < v.
100 %	kokoaik	9514	-7088	-15428	5935	-2405	18959	10619
100 %	kokoaik	8000	-10474	-18814	-75	-8415	10324	1984
100 %	lyhen	9514	-10281	-18621	268	-8072	10817	2477
100 %	lyhen	8000	-13023	-21363	-4600	-12940	3823	-4517
50 %	kokoaik	9514	-24240	-23830	-17728	-17318	-11217	-10807
50 %	kokoaik	8000	-25933	-25523	-20733	-20323	-15534	-15124
50 %	lyhen	9514	-27499	-25426	-20562	-20152	-15287	-14877
50 %	lyhen	8000	-28870	-26798	-22996	-22586	-18784	-18374